

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(EKONOMİ-MALİYE)
ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK
HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Eyüp Serdar ERDOĞAN

Ankara-2016

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(EKONOMİ-MALİYE)
ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK
HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Eyüp Serdar ERDOĞAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(EKONOMİ-MALİYE)
ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK
HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ.....	iv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ VE SOSYAL GÜVENLİĞİN EVRENSEL İLKELERİ

A. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ	7
B. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ ÖNEMİ VE YARARLARI ..	20
C. SOSYAL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	27
D. SOSYAL GÜVENLİKLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	33
E. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ	40
<u>1.</u> Bismarck Sistemi.....	40
<u>2.</u> Beveridge Sistemi	41
<u>3.</u> Karma Sistemler	42
F. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ FİNANSMANI.....	44
<u>1.</u> Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemi	46
<u>2.</u> Dağıtım Yöntemi.....	48

G. AB ÜLKELERİNDE SOSYAL GÜVENLİĞİN GELİŞİMİ VE FARKLI REFAH REJİMLERİ	50
H. AB'DE ORTAK SOSYAL GÜVENLİK UYGULAMASI	56
<u>1.</u> AB'de Sosyal Güvenlik.....	58
<u>2.</u> AB'de Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu	64

İKİNCİ BÖLÜM:

SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI

A. PRİMLİ/KATKILI SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN GELİRLERİ	70
B. PRİMLİ/KATKILI SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN HARCAMALARI	73
C. PRİMLİ/KATKILI SİSTEMLERDE AÇIK SORUNU	78
D. SOSYAL KORUMA HARCAMALARI (PRİMLİ+PRİMSİZ SİSTEMLER)	83
E. SOSYAL KORUMA (PRİMLİ+PRİMSİZ SİSTEMLER) HARCAMALARININ SİGORTA KOLLARINA DAĞILIMI	90
<u>1.</u> Hastalık-Sağlık Yardımları	92
<u>2.</u> Malullük Yardımları.....	95
<u>3.</u> Yaşlılık Yardımları.....	98
<u>4.</u> Ölüm Yardımları	102
<u>5.</u> Aile-Çocuk Yardımları.....	105
<u>6.</u> İşsizlik Yardımları.....	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

A. AB'DE VE TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK YAPI, GSYİH VE İŞGÜCÜ PİYASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	114
<u>1.</u> AB'de ve Türkiye'de Demografik Yapı.....	115
<u>2.</u> AB'de ve Türkiye'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.....	118
<u>3.</u> AB'de ve Türkiye'de İşgücü Piyasası.....	119
B. AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE PRİMLİ/KATKILI SİSTEMLERDEN YAPILAN SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME.....	121
C. TÜRKİYE'DE PRİMLİ/KATKILI SİSTEMDEKİ AÇIK SORUNUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	128
D. PRİMLİ VE PRİMSİZ SİSTEMLERİN BÜTÜNÜNDEN YAPILAN SOSYAL KORUMA HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME	140
SONUÇ	149
KAYNAKÇA.....	153
EKLER.....	166
ÖZET.....	181
ABSTRACT.....	182

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: AB Ülkelerinin Sosyal Güvenlik Sistemleri Açısından Sınıflandırılması...	43
Tablo 2: Çeşitli Ülkelerde Sosyal Güvenliğin Finansmanı.....	50
Tablo 3: Esping-Andersen Refah Devleti Sınıflandırması.....	53
Tablo 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Gelirleri (Milyon €).....	71
Tablo 5: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Gelirlerinin GSYİH’ye Oranı (%).....	72
Tablo 6: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon €)	74
Tablo 7: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%).....	76
Tablo 8: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıkları (Milyon €)	79
Tablo 9: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%).....	80
Tablo 10: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamaları (Milyon €)	84
Tablo 11: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%).....	85
Tablo 12: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Sosyal Koruma Harcamaları (PPS)	87
Tablo 13: 2012 Yılı için AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Kalemlere Göre Dağılımı (%).....	89
Tablo 14: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (Milyon €).....	93
Tablo 15: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	93

Tablo 16: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (PPS)	94
Tablo 17: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamaları (Milyon €)	96
Tablo 18: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	97
Tablo 19: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Malullük Yardımı Harcamaları (PPS)	98
Tablo 20: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Yaşlılık Yardımı Harcamaları (Milyon €)	99
Tablo 21: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Yaşlılık Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	100
Tablo 22: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Yaşlılık Yardımı Harcamaları (PPS)	101
Tablo 23: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamaları (Milyon €)	102
Tablo 24: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	103
Tablo 25: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Ölüm Yardımı Harcamaları (PPS)	104
Tablo 26: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (Milyon €).....	106
Tablo 27: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Aile Çocuk Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	106

Tablo 28: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (PPS)	108
Tablo 29: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamaları (Milyon €)	109
Tablo 30: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	110
Tablo 31: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen İşsizlik Yardımı Harcamaları (PPS)	111
Tablo 32: Bismarck Sistemi ve Karma Sistem Kullanılan Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ile Türkiye’de 2013-2015 Yılları Arasında Sosyal Güvenlik Gelirleri, Harcamaları ve Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%)	123
Tablo 33: Bismarck Sistemi ve Karma Sistem Kullanılan Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ile Türkiye’de 2008-2015 Yılları Arasında Sosyal Güvenlik Gelirleri, Harcamaları ve Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%)	125
Tablo 34: Türkiye’de 2008 Emeklilik Reformuyla Getirilen Emeklilik Düzenlemeleri	133
Tablo 35: Sosyal Güvenlik Kurumunun Toplam Gelir ve Giderleri (Bin TL)	135
Tablo 36: Prim Gelirlerinin Yaşlılık Aylıklarını ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranı (%).....	138
Tablo 37: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Farklı Refah Rejimleri ve Sosyal Güvenlik Sistemleri Çerçevesinde Yapılan Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	141

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranının Seyri (%).....	77
Grafik 2: 2008-2015 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının GSYİH’ye Oranının Seyri (%).....	82
Grafik 3: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%).....	94
Grafik 4: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (PPS)	95
Grafik 5: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	97
Grafik 6: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Malullük Yardımı Harcamaları (PPS).....	98
Grafik 7: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Yaşlılık Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	100
Grafik 8: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Yaşlılık Yardımı Harcamaları (PPS).....	101
Grafik 9: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%).....	103
Grafik 10: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Ölüm Yardımı Harcamaları (PPS)	105
Grafik 11: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Aile-Çocuk Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	107

Grafik 12: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (PPS).....	108
Grafik 13: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)	110
Grafik 14: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen İşsizlik Yardımı Harcamaları (PPS).....	112
Grafik 15: Sosyal Güvenlik Kurumunun Toplam Gelir ve Giderlerinin Seyri (Bin TL).....	136
Grafik 16: Prim Gelirlerinin Yaşlılık Aylıklarını ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranının Seyri (Bin TL).....	139
Grafik 17: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de 2008-2012 Yılları Arasında Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH içindeki Payı (%).....	143
Grafik 18: 2012 Yılı için Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Kalemlere Göre Dağılımı (%).....	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Güvenlikle İlgili Temel Kavramlar ve Sosyal Güvenlik Sistemleri 44

Şekil 2: Sosyal Güvenlik Harcamalarının Finansman Döngüsü 46

KISALTMALAR

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
ABİA	Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
ABTHŞ	AB Temel Haklar Şartı
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKM	Açık Koordinasyon Metodu
ASF	European Social Fund (Avrupa Sosyal Fonu)
ASŞ	Avrupa Sosyal Şartı
BAĞ-KUR	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
Bkz	Bakınız
ES	T.C. Emekli Sandığı
ESA 2010	European System of Accounts 2010 (Avrupa Ulusal Hesaplar Sistemi 2010)
ESSPROS	The European System of Integrated Social Protection Statistics (Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi)
EUROSTAT	European Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
PAYG	Pay as You Go (Dağıtım Sistemi)
PPP	Power Purchasing Parity (Satın Alma Gücü Paritesi)
PPS	Power Purchase Standard (Satın Alma Gücü Standardı)
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SPP	Sosyal Politika Protokolü
TAS	Tek Avrupa Senedi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Sosyal güvenlik, kişilerin bugünlerini ve yarınlarını güvence altına almakta ve kişileri hayatları boyunca karşılaştıkları risklere karşı korumaktadır. Sosyal güvenlik harcamaları ise bir ülkede sosyal bütünleşmeyi, insani gelişimi ve yaşanabilirliği tesis ederek geniş tabanlı ve eşit bir büyüme politikasına önyak olmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik harcamaları ekonomilerde otomatik bir istikrarlandırıcı işlev görerek toplumları yaşanması muhtemel ekonomik şok dalgalarına karşı güvence altına almakta ve toplumların beşeri sermayesini çeşitli risklere karşı koruyarak yoksullukla mücadelede de önemli bir işlev üstlenmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmanın araştırma sorusunu AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının düzeyi oluşturmaktadır. Çalışmanın araştırma sorusunun cevabına ulaşabilmek için üç hipotez belirlenmiştir:

1. **H₀**: AB ülkelerinde primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı Türkiye’den yüksektir.
2. **H₀**: AB ülkelerinde sigorta kolları bazında yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı Türkiye’den yüksek düzeydedir.
3. **H₀**: AB ülkelerinde primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar sonucu oluşan açıkların GSYH içindeki oranı Türkiye’ye göre düşüktür.

Bu hipotezlerin doğrulanması ya da yanlışlanması amacıyla bu çalışma üç bölümde kurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın Birinci Bölümünde öncelikle çalışmanın metodolojisi detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Çalışmada AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı sistemler vasıtasıyla yapılan sosyal güvenlik harcamalarının seviyesine ilişkin olarak yapılan hesaplamalarda European Statistical Office Avrupa İstatistik Ofisi’nin (EUROSTAT) European System of Accounts 2010 Avrupa Ulusal Hesaplar Sistemi 2010 (ESA-2010) veritabanı kullanılmıştır. Primsiz harcamaları da kapsayacak şekilde sosyal koruma harcamalarına ilişkin olarak yapılan harcamalar ve bu harcamaların çeşitli sigorta kollarına dağılımını belirlemek için ise EUROSTAT’ın The European System of Integrated Social Protection Statistics - Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS) veritabanı kullanılmıştır.

Birinci Bölümün devamında sosyal güvenlik harcamalarının önemi ve yararlarının altı çizilmiş ve sosyal güvenliğin dünyada ve AB ülkelerinde ortaya çıkışı ile tarihsel bağlamda gelişimi incelenmiştir. Takiben sosyal güvenlikle ilgili temel kavramlar ve sosyal güvenlik sistemleri açıklandıktan sonra sosyal güvenlik harcamalarının finansman biçimleri irdelenmiştir. Çalışmanın Birinci Bölümünün son kısmında ise AB üyesi ülkelerde refah harcamaları niteliğindeki sosyal güvenlik harcamalarına farklı bakış açıları irdelenmiş ve son olarak AB düzeyinde ortak sosyal güvenlik uygulaması ele alınarak işçilerin serbest dolaşımı için kritik bir öneme sahip olan sosyal güvenliğin AB’de koordine edilmesi incelenmiştir.

İkinci Bölümde ise çalışmanın ana konusunu oluşturan sosyal güvenlik harcamaları incelenmiştir. Bu bölümde AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sistemleri vasıtasıyla yapılan sosyal güvenlik gelirlerinin ve harcamalarının büyüklüğü ile Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki yeri incelenmiş; daha sonra ise sosyal güvenlik harcamaları sonucu oluşan sosyal güvenlik açıkları mercek altına alınmıştır. Takiben genel düzeyde primsiz/katkısız sistemleri de içeren sosyal koruma harcamaları incelenmiş ve bu harcamaların sigorta kollarına dağılımı, seçilmiş AB ülkeleri ile AB 28 ortalaması ve Avro Bölgesi için analiz edilmiştir. Bu bağlamda seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye’de hastalık/sağlık yardımları, malullük yardımları, ölüm yardımları, aile/çocuk yardımları ile işsizlik yardımları açısından harcamaların büyüklüğü ile dağılımı detaylı bir şekilde irdelenmiştir

Çalışmanın bu bölümünde sigorta kolları bazında yapılacak analizlere primsiz sistemler de dahil olduğu için AB’de kurulu bulunan farklı refah devleti anlayışlarına göre işleyen farklı sistemlerin birbiriyle karşılaştırılması amacıyla Esping-Andersen’in yapmış olduğu üçlü refah devleti anlayışına uygun olarak Liberal Refah Rejimlerini temsilen İngiltere, Kıta Avrupası ya da Muhafazakar Refah Rejimlerini temsilen Almanya, Sosyal-Demokrat Refah Rejimlerini temsilen İsveç, Leibfried’in Esping-Andersen modeline eklediği Güney Akdeniz Refah Rejimlerini temsilen İtalya ve AB’ye 2004 ve 2007’de üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerini temsilen, bu ülkelerin arasından seçilmiş olan Polonya örneği üzerinden çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan Üçüncü Bölümünde ise sosyal güvenlik harcamaları açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarını doğrudan etkileyen demografik ve makroekonomik yapı ile işgücü piyasası ele alınarak sosyal güvenlik harcamalarının arkasında yatan iktisadi çerçeve analiz edilmiştir. Bölümün devamında AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar ve bu harcamaların sonucunda ortaya çıkan sosyal güvenlik açıkları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede AB’de Türkiye’ye benzer Bismarck Sistemini ve diğer yakın bir sistem olan Karma Sistemi benimsemiş AB ülkeleri seçilerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmış ve Türkiye’nin bu konuda AB ülkeleri içindeki yerinin tespiti amaçlanmıştır.

Üçüncü Bölümün devamında ise primsiz harcamaları da içine alacak şekilde sosyal koruma harcamaları ele alınmış ve İkinci Bölümde ele alınan beş farklı refah anlayışı çerçevesinde yapılan harcamalar karşılaştırmalı olarak analiz edilerek harcamalar açısından Türkiye’nin AB’deki farklı beş refah rejimi içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca sosyal koruma harcamalarının sigorta kollarına dağılımı mercek altına alınarak AB ülkeleri ve Türkiye’nin bu konuda benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak Türkiye’de giderek büyüyen bir sorun haline gelmiş ve sosyal güvenlik sisteminin mali yapısını derinden etkileyen sosyal güvenlik açığının Türkiye’ye özgü nedenlerinin üzerinde durulmuş ve detaylı bir sorun tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Sonuç kısmında ise araştırma sorusuna yönelik olarak belirlenmiş olan üç hipotez çerçevesinde ulaşılan sonuçlar açıklanmış ve Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamalar ile primsiz harcamaları da içine alacak şekilde sosyal koruma harcamalarının yapısına ilişkin olarak ve primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar sonucunda ortaya çıkan sosyal güvenlik açıklarına yönelik olarak bazı önerilere yer verilmiş; bu konuda Türkiye’nin önünde bulunan birtakım riskler ve fırsatlar gelecek perspektifinde değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM:
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ VE SOSYAL GÜVENLİĞİN
EVRENSEL İLKELERİ

Çalışmanın bu bölümünde, sosyal güvenlik harcamalarını doğrudan etkileyen teorik boyut ele alınacaktır. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemleri ve sosyal güvenliğin evrensel ilkelerinin inceleneceği bu bölümde, öncelikle çalışmanın hazırlanmasında nasıl bir yol izlendiğini detaylı olarak ele alan metodoloji açıklanarak çalışmanın kapsamı ve çerçevesi ortaya konulmuş olacaktır. Takiben sosyal güvenlik harcamalarının neden önemli olduğu ve harcamaların miktarı ile niteliğinin nasıl bir anlama geldiği tartışılacaktır. Ardından sosyal güvenliğin ortaya çıkışından günümüze uzanan evrimi incelenecektir.

Sosyal güvenliğin evrensel ilkelerinin detaylı olarak ele alınması, çalışmanın amaçlarını ortaya koymak ve kapsamını çizmek açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede sosyal güvenlik anlayışının gelişimi ile birlikte ortaya çıkan kavramların birbiriyle ilişkileri ve farklılıkları ile bu kavramların nasıl bir hiyerarşi içinde genelden özele doğru sıralandığı irdelenecektir. Kavramlar incelendikten sonra ise dünyada ortaya çıkmış olan değişik anlayışlara ve amaçlara sahip sosyal güvenlik sistemleri incelenecektir. Sosyal güvenlik harcamalarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi için hiç şüphesiz harcamaların, gelirler vasıtasıyla nasıl finanse edildiğine de değinmek gerekmektedir. Bu çerçevede harcamaların kaynağını oluştururken ortaya çıkmış değişik anlayışlar ve bu anlayışların güçlü ve zayıf yönleri incelenecektir.

Son olarak AB’de farklı anlayıştaki refah rejimlerinin sosyal güvenlik sistemleri ile olan ilişkisi ortaya konulacak ve AB düzeyinde ortak sosyal güvenlik uygulamasının nasıl bir hukuki çerçeveye oturduğu irdelenecek; ayrıca bu çerçevede AB’de işçilerin serbest dolaşımı için hayati bir öneme sahip olan sosyal güvenliğin koordinasyonu incelenecektir.

A. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Sosyal güvenlik harcamalarının boyutu, önemli bir refah göstergesi olarak sadece AB ve Türkiye açısından değil, tüm dünya ülkelerini yakından ilgilendiren son derece önemli bir göstergedir. Bu nedenle dünyada sosyal güvenlik harcamaları ile ilgili olarak çok sayıda uluslararası kuruluş belli tanımlamalar altında sosyal güvenlik harcamalarını derlemekte ve incelemektedir. Bu kuruluşların başında International Labour Organization-Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Organization for Economic Co-operation and Development-Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) gelmektedir. ILO “Sosyal Güvenlik Harcamaları Veritabanı” adı altında dünyadaki bütün ülkeleri kapsayacak şekilde istatistik yayınlamaktadır.¹ Benzer şekilde OECD de 34 adet üyesini kapsayacak şekilde “Sosyal Harcamalar Veritabanı” adı altında istatistik yayınlamaktadır.²

---

¹ İlgili veritabanı için bkz: ILO Social Security Expenditure Database, bkz. <http://www.ilo.org/dyn/sesame/IFPSES.SocialDBExp>

² İlgili veritabanı için bkz: OECD Social Expenditure Database (SOCX), bkz. <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>

AB ülkelerinde sosyal koruma ve sosyal güvenlik istatistikleri ise AB Komisyonu bünyesinde yer alan AB'nin resmi kuruluşu EUROSTAT aracılığıyla toplanmakta ve yürütülmektedir. Söz konusu istatistikler The European System of Integrated Social Protection Statistics-Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS) aracılığıyla üye devletlerden toplanmakta ve bütüncül hale getirilmektedir.³ ESSPROS, 1970'lerin sonunda AB üye ülkeleri arasında hane halklarına yapılan sosyal yardımları ve bu yardımların finansman biçimini karşılaştırmak ve böylece sosyal koruma alanında ulusal idari verileri karşılaştırmak için kurulmuştur.⁴ Fakat ESSPROS, sosyal güvenlik harcamalarına, primsiz sistemler yoluyla yapılan sosyal yardımları da dahil edilmekte ve sosyal güvenliğin kapsamı ötesine geçerek sosyal koruma harcamalarının bütününe vermektedir.

Bu nedenle bu çalışmada sosyal güvenliğin gelir tarafı ve sosyal güvenlik harcamaları ele alınırken ESSPROS yerine, EUROSTAT'ın ulusal hesaplar çerçevesinde ESA 2010 (Avrupa Ulusal Hesaplar Sistemi- European System of Accounts 2010) aracılığıyla hazırladığı makroekonomik istatistiklerden devlet gelirleri ve giderleri kapsamında sosyal güvenlik fonlarından elde edilen gelir ve yapılan harcama verileri kullanılmıştır. ESA 2010, ESSPROS'a göre çok daha dar bir alanı kapsamaktadır. Bu sistem özellikle devletlerin yıllık bazda yaşadığı finansal sıkıntıları ve sosyal güvenlik sistemlerine devletin de katkısının olduğunu ve primli

---

³İlgili veritabanı için bkz. EUROSTAT-ESSPROS Database, bkz. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database>

⁴EUROSTAT, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_\(ESSPROS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_(ESSPROS)) (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2016).

ya da katkılı sosyal güvenlik sistemlerinin yıllık performanslarını görmek açısından son derece yararlıdır.

ESA 2010 çerçevesinde sosyal güvenlik sistemleri, “Sosyal güvenlik fonları, tüm toplumu ya da toplumun büyük kısımlarını kapsayan ve devlet otoriteleri tarafından uygulanan, kontrol edilen ve finanse edilen sistemler” olarak tanımlamaktadır. Bunun manası bu fonlara giren kaynakların devlet tarafından vergiler ya da sosyal güvenlik primleri yoluyla toplanması ve devletin gelir ile harcamalar arasında oluşacak açıkları, sistemin bazı parametrelerini değiştirmek de dahil olmak üzere kapatmak zorunda olmasını ifade etmektedir.⁵

ESA 2010 metodolojisinde sosyal güvenlik fonları, tüm merkezi, yerel ve bölgesel kuruluşları içermektedir. Bu bakımdan hizmet verilen tüm kuruluşlar iki kriterin tamamını sağlayıp sağlamamasına göre sisteme dahil edilmektedir:

- Kanunla ya da ikincil mevzuatla nüfusun bir kısmının sisteme katılmak için ya da prim ödemek açısından zorunlu tutulması,
- Devletin sistemin yönetiminden ya finansal bakımdan sorumlu olması ya da devletin primlerin ve yardımların belirlenmesinde kontrol organı ya da işveren olmasından bağımsız olarak sorumlu olması.⁶

---

⁵ EUROSTAT, “Manual on Government Deficit and Debt: Implementation of ESA 2010” Lüksemburg, 2016, s. 13.

⁶ *Ibid*, s. 12.

Daha önce de bahsedildiği gibi EUROSTAT'ın ulusal hesaplar çerçevesinde istatistik topladığı ESA 2010'da ele alınan sosyal güvenlik fonları geniş anlamda sosyal koruma harcamalarını ya da sosyal yardımları içermemekte; sadece katkı karşılığında işleyen sosyal sigorta sistemlerini içermektedir.⁷ Bu sistemde muhtemel açıklar devlet tarafından finanse edilmektedir. Bunun yanında sistemin finansmanı konusunda devlet sorumlu olsa dahi yönetiminden sorumlu olmaması halinde yine ilgili kuruluşlar sosyal güvenlik kuruluşu olarak değerlendirilmemekte; bu iki şartın bir arada yerine getirilmesi gerekmektedir.⁸

Bunun anlamı; ESA 2010, devletin tamamen yönetip finanse etmediği ikinci sütun emeklilik sistemlerini ya da devlet garantisi altında olsun ya da olmasın bireysel emeklilik sistemlerini kapsamına almamaktadır. Ayrıca daha önce de değinildiği gibi devlet dışından sosyal güvenlik hizmeti veren kurum ve kuruluşlar da kapsam dışında kalmaktadır. Bu yönüyle ESA 2010, Türkiye'deki sistem ile tam ve yüksek güvenilirlikte bir karşılaştırma imkanı vermekle birlikte sadece AB üyesi ülkeleri kapsamına aldığı için Türkiye ile ilgili verilere ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle sosyal güvenlik fonlarından elde edilen gelirler ve harcamalar konusunda veriler Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) istatistiklerinden alınmıştır. Kullanılan GSYİH rakamları için ise tam bir karşılaştırma yapılmasına imkan vermek için EUROSTAT'ın diğer AB ülkeleri ile birlikte Türkiye'yi de içerecek şekilde yayınladığı GSYİH istatistikleri kullanılmıştır. EUROSTAT GSYİH verileri, ilgili yılın son gününde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Efektif Avro Satış Kuru baz

---

⁷ **Ibid**, ss. 41-43.

⁸ **Ibid**, ss. 45-46.

alınarak Türk Lirasına çevrilmiş ve SGK'nin Türk Lirası cinsinden yayımladığı istatistiklerle ilişkilendirilerek hesaplama yapılmıştır. Bu yöntemde verilerin yüksek karşılaştırılabilirliğinin korunduğu varsayılmıştır. Çünkü Türkiye'de sosyal sigortalar yönüyle tek yetkili kurum SGK olup, işsizlik sigortası bağlamında yetkili Kurum olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) adına işsizlik sigortası primlerini de tahsil etmekte ve Türkiye'de primli/katkılı bir aile/çocuk sigortası uygulanmamaktadır.

Öte yandan Türkiye'de 2006 yılında SGK' nin kurulması ve 2008 yılında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunun'un yürürlüğe girmesiyle mali açıdan Türk Sosyal Güvenlik Sistemi için son derece yeni bir dönüşüm olmuştur. Bu dönüşüm çerçevesinde 5510 Sayılı Kanun'un 81. maddesinin i) bendinin 3. fıkrasında "*Devlet, Kurumun her ay tahsil ettiği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapar.*" hükmüne yer verilmiştir. Maddeden açıkça anlaşılacağı gibi devlet uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası kapsamında toplanan primin dörtte biri oranında sisteme finansal destek vermekte; iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortasından oluşan kısa vadeli sigortalara ise herhangi bir katkı yapmamaktadır.

Benzer bir şekilde Türkiye'de katkı esasına göre işleyen iki sosyal güvenlik kurumundan birisi olan İŞKUR, işsizlik sigortasının yönetiminden sorumludur. Fakat bu çalışmada İŞKUR'un verileri sosyal güvenlik gelirleri ve giderleri hesabına dahil edilmemiştir. Bu durumun önemli nedenleri vardır. Birinci olarak İŞKUR'un işsizlik sigortasından elde edilen gelirler ve yapılan harcamalar Kurum tarafından

yayımlamamakta ve ilgili istatistiklere ulaşamamaktadır.⁹ İkinci olarak Türkiye’de işsizlik sigortasından sigortalılara yönelik yapılan harcamalar çok düşük kalmakta¹⁰ ve oluşturulan İşsizlik Sigortası Fonu’ndan, Fonun amacı dışında Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) belli aralıklarla aktarım yapılmaktadır.¹¹ Bu nedenle işsizlik sigortasının mali verilerinin Türkiye için yapılan hesaplama dahil edilmesinin ciddi bir yanıltıcı sonucunun olması kaçınılmazdır.

Türk sosyal güvenlik sistemi primli/katkılı bir sosyal sigorta esasına göre işlemektedir. Burada vergilerden fiilen finansman yapıldığı için AB ülkeleri ile karşılaştırılabilir verilere ulaşmak amacıyla yapılan SGK istatistiklerinin hesaplamasında hazineden sisteme yapılan prim katkısı, hesaplamanın ESA 2010 metodolojisine uygun olması için SGK’ nin gelirlerinden düşülmüştür. Zaten esas olarak burada yapılan katkı, teknik açıdan açık finansmanından farklı bir durum değildir. Hatta bu açıdan yakın gelecekte Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin büyük bir kısmı, sosyal güvenlik sistemine katkı amacıyla toplanmayan genel vergilerden finanse edilebilecektir. Bu durum SGK tarafından tanımlanan sosyal güvenlik açığının aslında çok ciddi boyutlara ulaştığını göstermekte olup çalışmanın ilerleyen kısmında detaylı olarak incelenecektir.

---

⁹İŞKUR’un yayınladığı diğer istatistikler <http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx> adresinden görülebilir.

¹⁰2015 Ekim itibarıyla İşsizlik sigortası fonunun büyüklüğü 90 Milyar TL ye ulaşmıştır. Bkz: Habertürk Gazetesi İnternet Sitesi, “İşsizlik Sigortası Fonu varlıkları 90 milyar liraya ulaştı” <http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1136789-issizlik-sigortasi-fonu-varliklari-90-milyar-liraya-ulasti> Erişim Tarihi 13.03.2016).

¹¹ Daha fazla bilgi için bkz: Nurhan YENTÜRK, “STK lar için Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu” , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 389, İstanbul, 2012, ss. 30-31.

Çalışmada sigorta kolları bazında yapılan harcamalar için ise ESSPROS veri tabanı kullanılmıştır. ESSPROS, sosyal koruma konsepti üzerine inşa edilmiş olup sistemde kurumların yaptığı harcamalar ve sosyal koruma alanına dahil sistemlerden yapılan yardımların mali istatistikleri tutulmaktadır. ESSPROS, çekirdek sistem ve çeşitli modüllerden oluşmaktadır. Çekirdek sistem 1990 yılından itibaren toplanan iki çeşit yıllık veriyi içermektedir. Verilerden nicel olanı sosyal koruma harcamalarını rakamsal olarak ifade ederken nitel veri ise sistemlere ve yardımlara ilişkin açıklama getirmektedir.

ESSPROS’da sosyal koruma yardımları, “Hane halklarına bir takım risklerin ya da ihtiyaçların getirdiği finansal yükleri hafifletmek için yapılan aynı ya da nakdi transferler” olarak tanımlanmaktadır. Bu riskler ve ihtiyaçlar ESSPROS’da malullük, hastalık/sağlık hizmeti, yaşlılık, ölüm yardımları, aile/çocuk yardımları, işsizlik, konut yardımı ve sosyal dışlanma olarak tanımlanmaktadır.¹² Bu bağlamda korunan kişilere ödenen nakit yardımlar, korunan kişilerin yaptığı harcamaların sosyal koruma sistemleri aracılığıyla kişilere tekrar ödenmesi ve korunan kişilere doğrudan sağlanan mal ve hizmetler yardımların kapsamını oluşturmaktadır.¹³

ESSPROS, yoksul ailelere ya da çocuklara yapılan harcamalar dışında eğitime yapılan harcamaları kapsamına dahil etmemekte; ayrıca kapsamına kişilerin

---

¹²EUROSTAT, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_\(ESSPROS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_(ESSPROS)) (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2016).

¹³ EUROSTAT, “**The European System of Integrated Social Protection Statistics Manual and User Guide**”, Lüksemburg, 2012, s. 10.

tamamen bireysel girişimleri sonucu sağladıkları sosyal koruma uygulamaları ya da bir kişinin aynı anda iki sistemin kapsamına dahi olmasını içermemektedir.¹⁴ Bu bağlamda zorunlu katılıma dayanan kolektif birinci sütun sistemler ve gönüllü katılıma dayanan kolektif ikinci sütun sistemler ESSPROS'a dahil edilmişken, bireysel gönüllülük esasına dayanan üçüncü sütun sistemler kapsam dışındadır.^{15 16}

ESSPROS, 102 sayılı ILO Sözleşmesi'nde belirlenmiş sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalığı, analık, malullük ve ölüm ve aile/çocuk yardımları bağlamında dokuz sigorta kolunun kapsadığı tüm riskleri içerecek şekilde yapılandırılmıştır. Ayrıca ILO 102'den farklı olarak konut ve sosyal dışlanma yardımları da kapsama dahil edilmiştir. Öte yandan ESSPROS harcama bazında ayırıştırma yaptığı için iş kazası ile meslek hastalığı sonucunda ortaya çıkması muhtemel riskleri harcama bazında dağıtmıştır. Bu nedenle tamamen bu riskten dolayı ortaya çıkabilecek harcamaları görmeye imkan bulunmamakta olup, iş kazası ile meslek hastalığından dolayı doğacak risklerin sonunda maluliyet hastalık/sağlık risklerinin oluşması ya da kişinin malul kalması durumunda iş kazası ile meslek hastalıkları sigortasından yapılan harcamalar ilgili diğer harcama kalemleri altında

---

¹⁴ **Ibid**, s. 7.

¹⁵ **Ibid**, s. 7.

¹⁶ AB ülkelerinde üçüncü sütunu teşkil eden ve bu çalışmanın kapsamına girmeyen bireysel emeklilik sistemleri ile ilgili daha fazla bilgi için bkz: "European Commission, **“European Economy: Pension Schemes and Pension Projections in the EU 27 Member States Volume I-Report,”** Occasional Papers No: 56, Brüksel, 2009 http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication16034_en.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2016). Başka bir kaynak için bkz: European Parliament, **“Pension systems in the EU – Contingent Liabilities and Assets in the Public and Private Sector”**, Brüksel, 2011 (<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf> Erişim Tarihi: 20.05.2016).

gösterilmektedir.¹⁷ Sigorta kollarında ESSPROS'un risk tanımlamaları, sigorta kolunun kapsamı ve içeriği çalışmanın ilerleyen bölümlerinde harcamaların fonksiyonlarına göre ele alındığı sigorta kolu bazında incelenmesi sırasında tekrar ele alınacak; çalışmanın bu kısmında sadece genel çerçeveyi çizen metodolojiye değinilecektir.

ESSPROS'da ele alınan malullük, hastalık/sağlık hizmeti, yaşlılık, ölüm yardımları, aile/çocuk yardımları ve işsizlik sigortasından yapılan harcamalar ILO 102 Sayılı Sözleşmesi'nde ele alınan risklerle tam uyumludur. Burada önemli başka bir nokta hastalık ve sağlık sigortasının aynı kalem altında ele alınmasıdır. Hastalık sigortası kişilerin hastalık riskine karşı gelir güvencesi sağlanarak nakdi olarak gelirinin tazmin edilmesini, sağlık sigortası ise kişinin aynı olarak sağlık hizmeti almasını ifade etmektedir. ESSPROS'da bu aynı ve nakdi iki riski karşılayan harcamalar aynı kalem altında hastalık/sağlık yardımları olarak ele alınmaktadır.

ESSPROS, katkılı sosyal güvenlik anlayışını aşmakta; primle ya da katkılarla finanse edilen sosyal güvenlik ve sosyal sigorta harcamaları yanında aynı ve nakdi tüm transferleri de içine almaktadır. Ayrıca ESSPROS kapsamında sosyal koruma sistemlerinin yönetim giderleri ve diğer nitelikte harcamalar da sosyal koruma harcamaları toplamına dahil edilmektedir.¹⁸ Öte yandan ESSPROS, fiyat farklılıklarından arındırılmış bir sistem olması ve tam karşılaştırılabilir veriler sağlaması açısından ise son derece avantajlı bir sistemdir.

---

¹⁷ **Ibid**, ss. 7-14,49.

¹⁸ **Ibid**, s. 7.

Ayrıca ESSPROS’da yer alan istatistikler hem € cinsinden hem de Power Purchase Standard -Satın Alma Gücü Standardı (PPS) cinsinden yayımlanmaktadır. PPS, AB ülkeleri açısından ele alınan bir yapay para birimini temsil etmekte olup bir birim PPS, tüm AB ülkelerinde aynı miktarda mal ve hizmet satın almaktadır. Fakat AB üyesi ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları, aynı malları ve hizmetleri satın almak için farklı miktarda ulusal para birimine ihtiyaç doğurmaktadır. PPS, AB üyesi ülkelerin ulusal para birimlerinin, Satın Alma Gücü Paritesi’ne (Power Purchasing Parity) bölünmesi ile elde edilmektedir.¹⁹

PPP ise ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarının göstergesidir. PPP, belli bir birim malın ya da hizmetin, değişik ülkelerde ne kadar para birimine mal olduğunu göstermektedir. PPP, değişik ülkelerdeki tüketim kalıplarını temsil etmek üzere seçilen mal ve hizmet sepetinin fiyatlarının karşılaştırılmasıyla elde edilmektedir.²⁰ Sonuç olarak PPS, PPP kullanılarak ülkeler arası fiyat farklılıklarının ortadan kaldırılmasıyla elde edilen bir yapay para birimini temsil etmektedir. Bu nedenle AB’de PPP, PPS’nin avro karşısındaki kur değerini yansıtmaktadır.²¹

Bu bağlamda bu çalışmanın karşılaştırmalı bir analiz olmasından hareketle yapılacak olan mali karşılaştırmalarda hem AB’nin ortak para birimi olan avro, hem de tam bir karşılaştırmaya imkan veren PPS kullanılacaktır

---

¹⁹EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_\(PPS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_(PPS)) (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

²⁰EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_parities_\(PPPs\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_parities_(PPPs)) (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

²¹EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_\(PPS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_(PPS)) (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

Türkiye’de sosyal koruma istatistikleri ESSPROS’a uygun olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından toplanmakta ve EUROSTAT’a iletilmektedir. Temel veri kaynakları, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye İş Kurumu, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Banka Vakıf Sandıkları, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, Belediyeler, Dernekler ve Vakıflardan elde edilmektedir. Toplanan veriler ESSPROS metodolojisine tam uyumlu olarak; emekli maaşları, dul/yetim (ölüm) aylıkları, engelli/malul aylıkları, işsizlik ödemeleri, yataklı ve ayakta tedavi harcamaları, eczacılık ürünleri harcamaları, rehabilitasyon ve barınma harcamaları, cenaze yardımları, doğum yardımı, doğum izni ödemeleri, işgücü yetiştirme kurs giderleri, kursiyer harçlıkları gibi değişkenleri kapsamaktadır.²²

Toplanan verinin kaynakları ve içeriği incelendiğinde ESSPROS çerçevesinde TÜİK tarafından toplanan istatistiklerin kapsamının sosyal güvenliği aştığı ve sosyal koruma harcamalarını da çok geniş bir çerçevede ele aldığı açık olarak görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi ESA 2010 ise gelir ve harcamaları alt kalemlere ayırırken sigorta kolu bazında bir ayırma yapmamaktadır. Bu nedenle primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden sigorta kolları bazında ne kadar harcama yapıldığının ESA 2010 ile belirlenmesi mümkün

---

²²TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri Veri Tabanı
http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1040 (Erişim Tarihi: 25.04. 2016).

değildir. Bu bağlamda tezimizde AB ülkeleri ve Türkiye’de sigorta kolları bazında yapılan harcamalar incelenirken yine ESSPROS’den yararlanılmıştır.

Ayrıca sigorta kolları bazında yapılacak analizlerde, çalışmanın ilerleyen kısımlarında açıklanacağı üzere AB’de kurulu bulunan farklı refah devleti anlayışlarına göre işleyen farklı sistemlerin birbiriyle karşılaştırılmasını kolay kılmak amacıyla, Esping-Andersen’in yapmış olduğu üçlü refah devleti anlayışına uygun olarak; Liberal Refah Rejimlerini temsilen İngiltere, Kıta Avrupası ya da Muhafazakar Refah Rejimlerini temsilen Almanya, Sosyal-Demokrat Refah Rejimlerini temsilen İsveç, Leibfried’in Esping- Andersen modeline eklediği Güney Akdeniz Refah Rejimlerini temsilen İtalya ve AB’ye 2004 ve 2007’de üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerini temsilen Polonya örneği üzerinden çeşitli karşılaştırmalar yapılacaktır. Farklı refah rejimleri anlayışını yansıtan bu beş sınıflandırmanın sosyal güvenlik harcamalarının AB ülkelerinde ve Türkiye’de nasıl farklılaştığına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın sistematığı özetle şu şekilde yapılandırılmıştır: Öncelikle ESA 2010 çerçevesinde sosyal güvenlik fonlarından yapılan harcama verileri kullanılarak AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de devletlerin sosyal güvenlik fonları kapsamında sosyal güvenlik harcamaları irdelenmiştir. Takiben ESSPROS veri tabanından alınan sosyal koruma harcamaları bir bütün olarak incelenmiş; ardından ESSPROS kullanılarak sigorta kolları bazında yapılmış harcamaların 2008-2012 yılları arasındaki gelişimi ele alınmıştır. 2013 ve sonrasının alınmamasının nedeni,

ESSPROS'da AB 28 üye ülkesi ile Avro Bölgesi istatistiklerinin en son 2012 yılına ait olmasıdır.

Genel olarak sosyal koruma harcamaları, özel olarak ise sosyal güvenlik harcama istatistiklerinin oluşturulması, sistemlerin büyük bir oranda farklı gelişmesi ve farklı sosyal ve ekonomik şartlarda oluşmuş olmasının yanında kurumsal olarak da çok dağınık ve farklı yapılar bulunması nedeniyle son derece zor bir süreç olup bir hayli zaman alabilmektedir. Bu nedenle ESSPROS'da bu çalışmanın yapıldığı tarih olan 2016 yılında en güncel veriler 2013 yılına aittir, çalışmada da bu nedenle en son 2013 yılından başlayarak 2008 yılına kadar geri gidilmiştir. 5 yıllık bir seri yerine 6 yıllık bir serinin esas alınmasının nedeni 2008 yılında, hem AB hem de Türkiye açısından son derece önemli sonuçları olan ve tüm dünyada derinden hissedilen ekonomik krizdir. ESSPROS veri tabanından çekilen veriler bu durumu doğrulamış olup 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde sosyal koruma ve sosyal güvenlik harcamalarında ciddi sıçramalar olduğu gözlemlenmiştir. AB ülkeleri ve Türkiye'de primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinin gelirleri ve harcamalarının ele alınmasında kullanılan ESA 2010'da ise verinin güncelliği açısından herhangi bir problem bulunmamaktadır. Bu nedenle veriler yine 2008 yılından başlayarak 2015 yılını da içerecek şekilde kullanılmıştır.

Bu çalışmada tam bir karşılaştırma yapılması amacıyla mümkün olduğu kadar ESA 2010 ve ESSPROS verileri kullanılmış; ESA 2010 ve ESSPROS'da Türkiye'ye dair veri elde edilemediği durumlarda ise TÜİK ve SGK verileri kullanılmıştır. Verilerin kullanımında gereken yerlerde yapılan hesaplamalarda dipnotlar ve nitel

veri açıklamaları verilerek açıklanmış, zaman zaman çalışmanın bu kısmında yer alan metodolojiye gönderme yapılmıştır.

B. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ ÖNEMİ VE YARARLARI

Sosyal güvenlik politikası, tarihsel gelişiminin de etkisiyle kişilerin yarınlarını güvence altına almayı hedefleyen büyük kurumsallaşmadan sonra geliştirilmiş olup bugün dünyada neredeyse bütün ülkelerde az ya da çok uygulama alanı bulan bir anlayış olmuştur. Her ne kadar sistemler ülkeden ülkeye değişse de temelde amaç benzerdir. Bu amacın elde edilmesi için hiç şüphesiz finansal kaynakların bir kısmının sosyal güvenliğe yönlendirilmesi gerekmekte ve harcama yapılması gerekmektedir. Burada doğal olarak akıllara sosyal güvenliğe aktarılacak bu kaynakların fonksiyonel olarak nasıl fayda sağlayacağı sorusu gelmektedir.

Devletler, etkin bir yoksullukla mücadele aracı olan sosyal güvenlik harcamalarını kamu harcamaları kanalıyla yapmaktadır. Bu bağlamda devletlerin kullandığı en temel araç, bütçeden sosyal güvenliğe ayrılan transfer harcamalarıdır. Bir devletin milli gelirinden sosyal güvenlik harcamalarına ayırdığı payın büyük olması, ülkenin gelişmişlik seviyesi ve vatandaşlarına yönelik olarak atfettiği önemle yakından alakalıdır. Çünkü bu alana ayrılacak olan transferler, aynı zamanda diğer başka alanlara ayrılacak kaynaklardan ve belli başlı yatırımlardan vazgeçmek anlamını da taşımaktadır.²³

Kamu harcamaları içinde önemli bir yere sahip olan sosyal güvenlik, her şeyden önce sosyal bütünleşmeyi, insani gelişimi ve yaşanabilirliği tesis ederek geniş tabanlı ve eşit bir büyüme politikasına önyak olmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik harcamaları ekonomilerde otomatik bir istikrarlandırıcı işlevi görerek toplumları yaşanması muhtemel ekonomik şok dalgalarına karşı korumakta ve ekonomik krizlerin en fazla etkilediği yoksul kitleleri güvence altına almaktadır.²⁴ Bunun yanında sosyal güvenlik harcamaları, sadece temel bir insan hakkını sağlamanın gereğinin ötesinde faydalar sağlamakta; toplumun en korunmaya muhtaç ve yoksul kesimlerini koruma altına alarak toplumda meydana gelmesi olası çatışmaların önüne geçerek vatandaşlık bilincini de yükseltmektedir.²⁵ Öte yandan sosyal güvenlik harcamalarının içerisinde yapılan sağlık harcamaları, koruyucu ve önleyici sağlık politikaları oluşturulmasını sağlayarak toplumların beşeri sermayesi olan bireyleri sağlık risklerine karşı korumakta ve daha yaşanabilir bir toplum tesis etmeye yardımcı olmaktadır.²⁶

Bir toplumda sosyal barışın tesis edilmesi ve bireyler açısından huzurlu bir ortamın yaratılması için gelir dağılımında adaletin sağlanması şarttır. Bu nedenle

---

²³ Gül KAYALIDERE, Hande ŞAHİN “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 2, 2014, s. 63.

²⁴ Andy NORTON et al, “**Social Protection Concepts and Approaches: Implications for Policy and Practise in International Development**”, Centre for Aid and Public Expenditure, Overseas Development Institute, Londra, 2001, ss. 15-17.

²⁵Organization for Economic Co-Operation and Development, “**Poverty Reduction and Pro-Poor Growth: The Role of Empowerment**” Paris, 2012, s. 25.

²⁶ International Labour Organization, “**Social Protection Global Policy Trends 2010-2015: From Fiscal Consolidation To Expanding Social Protection: Key To Crisis Recovery, Inclusive Development And Social Justices**”, Cenevre, 2014 (a), ss. 46-47.

dünyadaki tüm devletlerde gelir dağılımında adaleti sağlamak ve devamını sürdürülebilir hale getirmek devletlerin başlıca amaçları arasında yer almaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması, dış müdahaleler olmadan kendiliğinden mümkün olmamakta, piyasalara dışarıdan müdahale gerekli olabilmektedir. Bu bağlamda gelir dağılımında adaletin sağlanmasında ise en etkili araçlardan birisi sosyal güvenlik harcamalarıdır.²⁷

Sosyal güvenlik harcamalarının rolü, yoksullukla mücadelenin ötesine geçmektedir. Çünkü gelir dağılımında adaleti sağlamak için sadece yoksulluğun azaltılması yeterli olmamaktadır. Sosyal sigorta uygulamalarının geniş bir koruma şemsiyesi oluşturarak toplumun gelir seviyesi en düşük kesimlerine doğru yaygınlaştırılması, gelir dağılımında iyileşmeyi de sağlamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar sosyal koruma ve sosyal güvenlik harcamalarının yoksulluğu düşürmesindeki etkisi kadar yüksek olmasa da yine de gelir dağılımının iyileştirilmesiyle arasında kesin bir korelasyon olduğunu göstermektedir.²⁸

Bu bakımdan sosyal güvenlik harcamaları, toplumda refah seviyesinin artışına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca gelirin yeniden dağıtılması işlevi ile gelir adaletsizliklerini ortadan kaldırmakta da önemli bir yere sahiptir.²⁹ Literatürde yapılmış olan yoksulluk ve sosyal güvenlik harcamalarının korelasyonunu inceleyen

---

²⁷ Gülsüm GÜRLER HAZMAN, “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2011, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 213.

²⁸ International Labour Organization , **op. cit.**, ,2014 (a), s. 45.

²⁹ Ferdi ÇELİKAY, Erdal GÜMÜŞ, “Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt:14, Sayı: 4, s. 128.

ampirik çalışmalar, genel olarak sosyal harcamaların, özel olarak ise sosyal güvenlik harcamalarının, hem gelişmiş ülkelerde hem de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltıcı etkisini ortaya koymuştur.³⁰ Fakat burada sosyal güvenlik harcamalarının niceliği kadar niteliği de önem kazanmakta; uygulanacak politikaların vergi sistemi, işgücü piyasası, toplum fertlerinin sosyo-ekonomik statüleri ile ülkelerdeki ekonomik durumuna göre şekillendirilmesi gerekmekte, sosyal harcamalar anılan bu bileşenler çerçevesinde şekillendirilmektedir.³¹ Tüm bu etmenlerin yanında sosyal güvenlik harcamalarının doğru kişilere ulaştırılması da yoksulluğun azaltılması amacının gerçekleştirilmesi için şüphesiz büyük bir öneme sahiptir.

Sosyal güvenlik harcamalarının önemi, yoksulluğun tüm biçimlerinin azaltılması konusunda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde³² büyük bir öneme sahiptir. Dünyada bu konudaki geçmiş tecrübeler, sosyal güvenlik harcamalarının yoksullukla mücadelede ne denli bir önemli araç olduğunu göstermiştir.³³ Sosyal güvenlik harcamaları, yoksullukla mücadele ederken aynı zamanda ekonomide yoksul vatandaşlar yanlısı bir büyüme elde edilerek büyümenin

---

³⁰ Bu konu ile ilgili olarak geniş bir literatür listesine ve aynı zamanda Türkiye ile ilgili yapılmış bir ampirik bir çalışmaya ulaşmak için bkz: Ferdi ÇELİKAY, Erdal GÜMÜŞ, “Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2014, Cilt: 14, Sayı: 4, , ss. 127-138.

³¹ **Ibid**, s. 129.

³² Afrika, Asya, Merkez ve Doğu Avrupa ile Latin Amerika ülkelerinde nakit transfere dayalı harcamalar yoksulluğu önemli ölçüde azaltmıştır. Güney Afrika’da primsiz transferler yoksulluğu üçte bir oranında azaltmış, Meksika’da %10, Kırgızistan’da %30 düşüş sağlanmış, birçok Avrupa ülkesinde ise yoksulluk yarı oranına kadar düşürülmüş ve bunun yanında sosyal içerme konusunda da önemli iyileşmeler sağlanmıştır. (**Kaynak:** International Labour Organization **op. cit.**, 2014 (a), ss. 44-45.).

³³ International Labour Organization **op. cit.**, ,2014 (a), ss. 44-45.

sürdürülebilir olmasına da katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu yoksul kişilerin işgücüne dahil olurken pazarlık etme güçlerini arttırmakta ve kadınların işgücüne katılımına da olumlu etki etmekte, hem de küçük girişimcileri ekonomiye kazandırmaktadır.³⁴

Sosyal güvenlik harcamaları, sadece sosyal amaçlara hizmet etmemekte; bunun yanında ekonomi ve istihdam açısından da çok çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu faydaların başında yapılan harcamaların sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi teşvik ederek beşeri sermayenin kalitesini arttırması ve böylece işgücü verimliliğinde de artış sağlanarak insan onuruna yakışır bir çalışma anlayışına katkıda bulunmasıdır. Özellikle kırsal kesimlere yapılan harcama transferleri, dinamik bir bölgesel kalkınmayı³⁵ teşvik etmektedir.³⁶

Sosyal güvenlik harcamaları istihdam piyasasını da önemli ölçüde etkilemektedir. Sosyal koruma ve sosyal güvenlik programları çerçevesinde sosyal içermeye de katkıda bulunacak şekilde dezavantajlı kişilerin işgücü piyasasına dahil edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında sosyal güvenlik harcamaları kanalı

---

³⁴ Organization For Economic Co-Operation and Development, **op. cit.**, 2012, ss. 22-25.

³⁵ Bu konuda 20 OECD ülkesini baz alarak yapılmış bir ampirik araştırma sonucunda, sosyal güvenlik harcamalarının yerelleşmesi (adem-i merkezîyetçi bir hal alması) ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir (**Kaynak:** Robert EZCURRA, Andres RODRIGUEZ-POSE, “Decentralization of Social Protection Expenditure and Economic Growth in the OECD” Imdea Workin Papers Series in Economics and Social Sciences, 2009/5, ss. 10-11) Benzer bir şekilde Türkiye’de 1960-2005 yıllarını inceleyen başka bir ampirik çalışma, sosyal koruma harcamaları ile GSYİH arasında uzun dönemli denge ilişkisi olduğunu tespit etmiş; kişi başına düşen sosyal koruma harcamaları ile kişi başına düşen GSYİH arasında eş bütünleşme olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucuna göre sosyal koruma harcamaları büyümeyi desteklemektedir. (**Kaynak:** İbrahim ARISOY et. al., “Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz” **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, ss. 417-419).

³⁶ International Labour Organization, **op. cit.**, ,2014 (a), ss. 46-49.

ile, nakit transferler yoluyla aktif işgücü piyasası politikaları ve aile destekleri uygulanmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik harcamaları, işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olan kişilerin istihdamını kolaylaştırarak toplumda işsiz kalma olgusuna karşı önemli bir emniyet kemeri vazifesi görmektedir.³⁷

Sosyal güvenlik harcamalarının ekonomi üzerinde diğer bir olumlu etkisi ise bu nitelikteki transfer harcamalarının ani şoklara ve krizlere karşı ekonomiyi otomatik olarak istikrarlandırma kabiliyetidir. Bu durumlarda işsizlik sigortası veya sosyal güvenlik primleri/katkıları marifetiyle sosyal güvenlik sistemleri, kişilerin ani gelir düşüşlerini garanti altına alarak harcamaların aniden kesilmesini ve ekonomik krizlerin derinleşmesini engellemektedir. Sosyal güvenlik harcamaları sadece krizin en fazla etkilediği kişilerin gelir kayıplarını güvence altına almamakta; aynı zamanda kriz dönemlerinde ekonomide üretilen malların ve hizmetlerin talebine stabilize edici bir etkide bulunmaktadır.³⁸

2008 ekonomik krizinin derinden etkilediği AB ülkelerinde sosyal güvenlik harcamaları önemli bir otomatik istikrarlandırıcı olarak büyük bir işlev görmüştür. Bu konuda kriz sonrası 19 AB üyesi ülkeyi ve ABD'yi kriz sırasında otomatik istikrarlandırıcıların etkisi bakımından inceleyen ampirik bir araştırmaya göre kriz sırasında sosyal güvenlik harcamalarının, krizin etkisini azaltmak için bir yastık görevi gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre kriz sırasında AB

---

³⁷ International Labour Organization, **op. cit.**, 2014 (a), ss. 46-49.

³⁸ Institute for Study of Labour (IZA) “**The Role of Social Protection as an Economic Stabiliser: Lessons from the Current Crisis**”, IZA Research Report No: 31, Aralık 2010, s. 10.

ülkelerinde işsizlik sigortasına dayalı otomatik istikrarlandırıcılar ile şokun %19'u emilmişken ABD'de bu oran %7'de kalmıştır. Bu sonuç, AB ülkelerinde ABD'ye göre daha gelişkin ve korumacı bir sosyal güvenlik sistemi olmasının sonucudur.³⁹

Kriz zamanlarında bütçe disiplini ve kemer sıkma politikaları nedeniyle sosyal güvenlik harcamalarının artırılmasının aksine azaltılması; ülkelerin krizden çıkmasını kolaylaştırmak yerine zorlaştırmakta ve daha derin bir kriz ortamına sokmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik harcamalarını artırma kapasitesine ve imkanına sahip ülkelerin ekonomik kriz dönemlerinde krizin etkilerini hafifletmek için harcamaları artırması gerekmektedir. Bu durum tarihsel olarak sosyal güvenliğin ortaya çıkışı ile de uyumludur; çünkü aslen sosyal güvenlik, derin ekonomik krizler sonucu ortaya çıkmış bir olgudur.⁴⁰

Sosyal güvenlik harcamalarının gerekliliğinin ekonomik ve sosyal yanının yanında bir de insani boyutu bulunmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik, evrensel olarak en temel insan haklarından birisi olarak kabul edilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 22. maddesi herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu ve 25. maddesi ise herkesin işsizlik, hastalık, malullük, dulluk, yaşlılık ve kontrolü dışında olan yaşam şartlarına karşı sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu öngörmektedir.⁴¹ Dolayısıyla bir devletin yaptığı sosyal güvenlik harcamaları, o

---

³⁹ **Ibid**, s. 56.

⁴⁰ Naren PRASAD, Megan GERECKE, Social Security Spending in Times of Crisis, **Global Social Policy**, Cilt 10, Sayı: 2, 2010, ss. 18-19.

⁴¹ **Ibid**, s. 2.

devlette yaşayan bireylerin doğrudan hayat kalitelerini yükseltmek anlamına gelmektedir.

Sosyal koruma ve sosyal güvenlik harcamaları temelde sosyal bir devlet olma anlayışının sonucudur. Sosyal devletin temel bileşenlerini; yaşayabilme güvenliği, tam istihdam ve çalışma gücünün korunması oluşturmaktadır.⁴² Türkiye Cumhuriyeti, 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde “sosyal bir hukuk devleti” olarak tanımlanmıştır. Benzer bir şekilde 60. maddede ise “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir” hükmüne yer verilmiş; maddenin devamında ise “Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” ifadesi vurgulanmıştır. Bu nedenle Türkiye’de yapılan sosyal güvenlik harcamalarının sağlam bir anayasal güvence temeline oturduğu söylenebilir.

C. SOSYAL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Toplumsal yaşamda sosyal güvenlik, varlığını ilk insan topluluklarından beri sürdürmüş olmasına rağmen kavramsal olarak ortaya çıkışı Endüstri Devrimi sonrasında rastlamaktadır. İnsanlık tarihinde ekonomik ve sosyal şartlar korunmaya muhtaç olan kişileri ilk çağlardan beri geleneksel yapılarla koruma altına almıştır.

Bu geleneksel yapıların ilk örnekleri, insanlık tarihinin gelişimi ile doğru orantılı olarak toplumsal yapıda üretim ve tüketim birliğinin sağlanması ile kabile ve aile içi dayanışma olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca çeşitli dinlerin ortaya çıkması ile de aynı dinin mensupları arasında yardımlaşma teşvik edilmiştir. Bunun yanında

---

⁴² Gülferah BOZKAYA, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü”, *International Conference on Eurasian Economies*, 2014, s.5.

meslek teşekküllerinin oluşması ile ise geleneksel sosyal güvenlik yapılarına mesleki dayanışma eklenmiştir. Loncalar şeklinde örgütlenen mesleki örgütler üyelerine belli düzeylerde sosyal koruma şemsiyesi de sağlamışlardır.⁴³

Kişilerin sosyal olarak korunması, Endüstri Devrimi ile birlikte 18. yüzyılın ortalarından itibaren büyük bir önem kazanmıştır. Özellikle Endüstri Devriminin getirdiği ağır çalışma koşulları, toplum nezdinde sosyal politika önlemlerinin alınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu dönemde özellikle İngiltere'den başlayarak yayılan ağır kapitalist üretim biçimi şehirlerde büyük bir işçi sınıfı oluşturmuş ve geleneksel üretim biçimleri hızla dönüşmeye başlamıştır. Yeni ortaya çıkan bu ağır çalışma koşulları sosyal olarak korunması gereken ayrı bir sınıf oluşturmuş; bu nedenle çalışma hayatında çeşitli düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği artık yüksek bir sesle dile getirilmeye başlanmıştır.

Endüstri Devrimi öncesinde toplum nezdinde genel kabul gören aile içi yardımlaşma, dini inanç ve güdülerle yapılan yardımlar, devletçe fakirlere yapılan karşılıksız yardımlar ve meslek örgütlerinin üyelerine yaptığı yardımlar gibi geleneksel yardımlaşma mekanizmaları etkisini yitirmeye başlamıştır. Bu geleneksel yardımlaşma mekanizmaları değişen iktisadi, sosyal ve siyasal şartlar, sosyal güvenlik açısından toplumun ihtiyaçlarına yeterli ölçüde cevap verememeye başlamış ve yeni ihtiyaçlar gündeme gelmeye başlamıştır.⁴⁴

---

⁴³ Sait DİLİK, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 43, Sayı 5, Ankara,1998, ss. 41-55.

⁴⁴ Hüseyin AKYILDIZ "Dünyada Sosyal Güvenlikte Alternatif Reform Arayışları", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 2, İzmir 1999 s. 197.

Bu ihtiyaçlara cevap vermek için ilk düzenlemeler de İngiltere’de gündeme gelmiştir. İlk aşamada ele alınan bu tedbirler daha çok çocuk işçilerin korunmasına ve çalışma saatlerinin sınırlandırılmasına yönelik olmuştur. Fakat sosyal güvenlikle ilgili ilk modern uygulamalar Almanya’da ortaya çıkmıştır. Özellikle Bismarck⁴⁵ döneminde günümüzdeki modern anlamda sosyal sigorta anlayışının temelini atan uygulamalar başlatılmıştır. Bismarck, sosyal sigorta sisteminin devletin sorumluluğunda olan kurumsal bir yapı olması gerektiğini ve işverenle birlikte finanse edilen bir sistem kurularak işçilerin refahının sağlanması gerektiği görüşünün savunucusu olmuştur.⁴⁶

Bu anlayış çerçevesinde Almanya’da hazırlanmış olan ilk modern iş kazaları sigortası, 1881 yılında meclise sunulmuştur. Bismarck sosyal güvenliğin “Magna Charta” ’sı olarak kabul edilen meclis konuşmasında sosyal sigortalar sayesinde işçi sınıfının refahının artırılacağı ve iç güvenlik ve huzur açısından sosyal sigortanın hayati önemini belirtmiştir. Bismarck bu ünlü konuşmasında, iş kazası sigortasının yanında hastalık, yaşlılık ve malullük risklerine karşı da koruma sağlayacak modern bir sigortacılık sisteminin gerekliliğini gündeme getirmiştir.⁴⁷ Almanya’nın sosyal sigortalarla ilgili ilk adımları atması, ilk başta diğer Avrupa ülkeleri tarafından

---

⁴⁵ Prens Otto van Bismarck, 1 Nisan 1815 tarihinde günümüzde Almanya sınırları içinde kalan Prusya ‘da dünyaya gelmiştir. Dağınık bir yapı içinde yer alan Prusya prensliklerini bir araya getirmesi ile günümüz modern Almanyası’nın oluşumuna büyük katkı sağlamış ve 1872 yılında Almanya İmparatorluğu’nun ilk başbakanı olmuştur. 30 Temmuz 1898 tarihinde Almanya İmparatorluğu’nda hayata gözlerini yummuştur. (Kaynak: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Bismarck Erişim Tarihi: 02.06.2016).

⁴⁶ DİLİK, **op. cit.** , s. 72,78.

⁴⁷ DİLİK, **ibid.** , ss. 78-79.

yadırganmışsa da sosyal sigorta anlayışı Avrupa’da hızlı bir biçimde yayılmaya başlamıştır.

20. yüzyılın başlarında sınırlı kapsamda olan sosyal güvenlik programları genişlemeye ve dünya çapında yayılmaya başlamıştır.⁴⁸ Özellikle de 1929 Ekonomik Buhranı ile dünyada tarihin görmüş olduğu en büyük ekonomik kriz ortaya çıkmış ve dünya nüfusu üzerinde yıkıcı etkiler bırakarak işsizlik seviyesini ve korunmaya muhtaç insanların sayısını dramatik bir şekilde arttırmıştır.

Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1932 yılında başkan olarak seçilen Franklin D. Roosevelt, New Deal (Yeni Düzen) politikasını hayata geçirerek sosyal güvenliğin temel ilkelerini tanımlamış ve yoksulluk sorununa bütüncül bir yaklaşım geliştirmiştir.⁴⁹ Bu çerçevede ABD’de 1935 yılında modern sosyal güvenlik anlayışının öncülüğünü yapan Sosyal Güvenlik Kanunu (Social Security Act) yürürlüğe girmiştir. 1942 yılında ise Lord William Beveridge,⁵⁰ açıkladığı “Beveridge Raporu” ile sosyal güvenliği kapsamlı bir biçimde yeniden tanımlamış ve çok önemli tespitler yapmıştır. Söz konusu rapor, sosyal güvenlik anlayışının halkın tamamına yayılması gerektiği ilkesini ortaya koyarak “herkesin

---

⁴⁸ International Labour Organization, “**World Social Protection Report 2014/15: Building economic recovery, inclusive development and social justice**”, Cenevre, 2014 (b), s. 4.

⁴⁹Hasan ŞENOCAK, “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 56. s. 420.

⁵⁰ Lord William Beveridge, 5 Mart 1879 tarihinde İngiltere’de dünyaya gelmiştir. Beveridge, iktisatçı ve sosyal reformcu olup İngiltere’de çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştur. İşsizlik ve sosyal güvenlik konuları üzerine çalışmalar yapmış ve Beveridge raporu ile dünyada sosyal güvenliğin gelişimine çok büyük katkısı olmuştur. 16 Mart 1963 tarihinde İngiltere’de hayata gözlerini yummuştur. (Kaynak: https://en.m.wikipedia.org/wiki/William_Beveridge Erişim Tarihi:02.06.2016).

sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu” anlayışını kabul etmiştir.⁵¹ Ayrıca raporda yoksulluğun çağdaş toplum anlayışının yüzkarası olduğuna değinilmiş ve yoksulluk sorununun ancak kapsamlı ve sistematik esaslar üzerine bina edilen bir sosyal güvenlik sistemi ile çözülebileceği vurgulanmıştır.⁵² Bu nedenle Beveridge Raporu, dünyada modern sosyal güvenlik sistemlerinin oluşmasını önemli oranda etkilemiş kavşaklardan biridir.

1919 yılında ILO’nun kurulması ile sosyal sigortacılık anlayışı evrensel bazı standartlar ile tanımlanarak büyük ölçüde kurumsallaştırılmıştır. ILO, kuruluşundan itibaren işçi, işveren ve devlet tarafından oluşan üçlü yapısı ile uluslararası anlaşmalar vasıtasıyla sosyal güvenliğin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Sosyal güvenlik açısından ILO’nun en büyük katkısı ise 1952 tarihli 102 sayılı ILO Sosyal Güvenlikte Asgari Standartlar Sözleşmesi vasıtasıyla olmuştur. 102 Sayılı Sözleşme sosyal güvenliğin en temel insan hakkı olduğundan hareketle geliştirilmiştir. Sözleşmeye göre sosyal güvenlik 9 koldan oluşmaktadır. Bunlar; sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalığı, analık, malullük ve ölüm ve aile/çocuk yardımlarıdır.⁵³

1929 Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı, dünya toplumlarında derin etkileri olan ve toplumsal düzeyde korunma ihtiyacını arttıran etmenler olmuştur. Bu

---

⁵¹ John BROWN, “**The British Welfare State: A Critical History**”, Cambridge, 1995, s. 26.

⁵² Kadir ARICI, “Beveridge Planı”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1-2, 1986, s. 17.

⁵³ International Labour Organization, **op. cit.**, 2014 (b), s. 6.

dönemde ortaya çıkan zorluklar, sosyal dayanışmanın önemini ve refah devletinin gelişimini tetiklemiştir. Özellikle İngiliz iktisatçı Keynes'in bu döneme denk düşen devletin ekonomiye belli şartlar altında müdahale etmesinin gerekliliğini savunan görüşü de refah devleti anlayışının dünyada kabulünü hızlandırmış; refah devletinin krizi olarak kabul edilen 80'li yılların başına kadar devlet bütçelerindeki sosyal harcamaların payı giderek artmıştır. Fakat 70'li yılların başında ekonomide ortaya çıkan sıkıntılar refah devletini zora sokmaya başlamıştır. Bu dönemde ekonomik sıkıntıların etkisiyle sosyal güvenlik harcamaları da bir maliyet unsuru ve verimli olmayan bir harcama biçimi olarak görülmeye başlanmıştır.⁵⁴

Refah devleti anlayışına ek olarak bu dönemde küreselleşme kavramının ortaya çıkması ve ülkelerin birbiriyle entegrasyonunun tarihte daha önce görülmemiş derecede artması da sosyal güvenlik politikalarını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde ülkelerin birbiri ile artan etkileşimi, işgücünün hareketliliğini de arttırmış ve neo-klasik ekonomi politikalarının gündeme gelmesi ile sosyal harcamalarla birlikte sosyal güvenliğe ayrılan önemli orandaki harcamalar da tartışma konusu haline gelmiştir. Günümüzde bu tartışmalar yoğun bir biçimde devam etmekte olup sosyal güvenliğin geleceği, şüphesiz dünyada hakim olan neo-liberal ve neo-klasik politikaların geleceği ile yakından ilgilidir.

---

⁵⁴ Süleyman ÖZDEMİR, “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007/57, Euromat Entegre Matbaacılık, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2007, ss. 188-264.

D. SOSYAL GÜVENLİKLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Sosyal güvenlik harcamalarının doğru bir biçimde sınıflandırılması ve anlaşılması açısından sosyal güvenliği içeren kavramlar son derece önemlidir. Çünkü genelden özele doğru sıralanan sosyal politika, sosyal koruma, sosyal güvenlik, sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet kavramları birbirlerine son derece yakın kavramlar olup içerik ve kapsam açısından farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın bu bölümünde bazı temel kavramların literatürdeki anlamları ele alınacaktır.

1. Sosyal Politika

Sosyal politika kavramı, literatürde oldukça tartışmalı bir alanı ifade etmektedir. Kıta Avrupası'nda sosyal politika olarak kullanılan kavram, Kuzey Amerika'da daha çok sosyal refah ile ilişkilendirilebilmektedir. Bazı yazarlar ise kavramın, her iki anlamı da içerdiğini ifade ederek sosyal politikayı çok çeşitli politikalar bütününden oluşan ve sosyal refahı içeren bir kavram olarak ele almaktadır.⁵⁵ Sosyal politika kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlar her ne kadar farklılaşsa da yapılan tanımların ortak noktası, sosyal politikanın refahın artırılması ve gelirin toplum nezdinde yeniden dağıtımının sağlanmasına yönelik olarak uygulanan politikalar bütünüdür.⁵⁶

---

⁵⁵ Halis Yunus ERSÖZ, “Sosyal Politikada Yerelleşme”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2010/99, İstanbul, 2007, s. 47.

⁵⁶ Richard M TITMUSS, “Social Policy: An Introduction”, George Allen-Unwin Ltd, Londra, 1974, s.26.

Sosyal politika kavramı tanımından da anlaşılacağı üzere oldukça geniş bir alanı içine almaktadır. Bu geniş çerçevede sosyal politikanın devlet eliyle yapılan ve sosyal adaleti, sosyal refahı ve toplumsal barışı sağlamaya yönelik tüm politikalar bütünü olarak ele almak yanlış olmayacaktır.

2. Sosyal Koruma

Sosyal koruma kavramı, terminolojik olarak sosyal güvenlik kavramından daha geniş olarak kullanılmakta ve daha kapsamlı bir koruma alanını ifade etmektedir. Sosyal güvenlik ve sosyal koruma kavramları her zaman birbiri yerine geçmemekte; ülkelere ve uluslararası kuruluşlara ya da tarihsel gelişim sürecine göre farklı şekilde tanımlanmaktadır.⁵⁷

Dünya Bankası'nın kullandığı tanıma göre sosyal koruma "Risk, korunmaya muhtaçlık, eşitsizlik ve fakirliği esas alan aynı ya da nakdi programların bütünü" anlamına gelmektedir.⁵⁸ Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri (The European System of Integrated Social Protection Statistics-ESSPROS) Rehberi'nde yaptığı tanımlamaya göre ise "Sosyal koruma, devlet veya özel kuruluşların bütçesinden hane halklarının ya da bireylerin, tanımlanmış bazı riskler ve ihtiyaçlar çerçevesinde yüklerini azaltmak amacıyla, aynı

---

⁵⁷ International Labour Organization, "World Social Security Report 2010/11: Providing coverage in times of crisis and beyond", Cenevre, 2010, s. 13.

⁵⁸ Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of Islamic Cooperation (COMCEC), "Accessibility of Vulnerable Groups to Social Protection Programmes in the OIC Member Countries", Ankara, 2016, s.10.

anda başka bir kaynaktan ya da bireysel ilişkiden yardım yapılmadığı durumlarda yapılan bütün yardımları kapsamaktadır.”⁵⁹

Sosyal koruma kavramı, sadece devlet bütçesinden gelir testine, vatandaşlık esasına, sosyal sigortalar çerçevesinde ya da diğer bazı şartlar esasında yapılan gelir transferlerini kapsamamakta; aynı zamanda sosyal hizmetleri, toplumsal girişimleri, özel ticari ya da gönüllü sistemleri ve bunun yanında hayır dernekleri ve bireysel girişimleri de kapsamaktadır. Sosyal koruma kavramı, sosyal güvenliğin “bireyin sosyal risklerinin yönetimi” anlayışının da ötesinde ve onu kapsayan bir kavram olarak “sosyal olanın korunması” ile medeniliğin, dayanışmanın ve kardeşliğin de korunması anlamını taşımaktadır.⁶⁰

3. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik kavramı, yukarıda da bahsedildiği gibi tarihsel gelişim bağlamında işçi haklarından doğmuş ve zamanla kavramın içeriği de evrilmiştir. Öncelikli olarak işçileri korumayı hedefleyen sosyal güvenlik anlayışı günümüzde son derece kapsamlı ve modern sosyal güvenlik sistemleri halini almıştır.

Bu nedenle literatürde sosyal koruma ile sosyal güvenlik kavramları sıklıkla birbirleri yerine geçecek şekilde kullanılabilir. Fakat uygulamada genel olarak sosyal koruma kavramı, sosyal güvenlik kavramından daha geniş bir manaya gelecek

---

⁵⁹ EUROSTAT, “The European System of Integrated Social Protection Statistics Manual and User Guide”, Lüksemburg, 2012, s.10.

⁶⁰ Guy STANDING, “Globalisation: Eight Crises of Social Protection”, International Labour Office, Cenevre, 2001, s.2.

şekilde kullanılmaktadır.⁶¹ Sosyal güvenlik ve insan arasındaki yakın ilişki, kişi daha henüz doğmadan anne karnından başlamakta ve çocukluk ve gençlik yıllarını takiben tüm çalışma yaşamı boyunca sürüp yaşlılık döneminin ardından da devam etmekte; kişinin ölümüyle dahi geride kalanlar açısından bu ilişki sürmektedir.

Sosyal güvenlik, bir mesleki, fizyolojik ya da sosyo-ekonomik riskten dolayı geliri sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin, geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistem olarak tanımlanabilmektedir.⁶² Sosyal güvenlik, kişilerin belirli riskler karşısında gelir kaybetme riskleri oluşması durumunda devreye girerek kişilerin güvenceli ve insan onuruna yakışır bir hayat sürmelerini sağlamayı amaç edinmektedir. Bu nedenle sosyal güvenlik hakkı en temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir.

Bu hakkın gelişiminde, daha önce de belirtildiği gibi ILO'nun tarihsel rolü büyüktür. Bugün modern sosyal güvenlik sistemlerinin üzerine bina edildiği sosyal güvenliğin en geçerli tanımını ve kapsamını hala ILO'nun 102 Sayılı Sözleşmesi'nde belirtilen 9 sigorta kolu oluşturmaktadır.

4. Sosyal Sigorta

Sosyal sigorta kavramı, sosyal güvenliğin sağlanmasında uygulamaya dönük olarak kurulan sistemi ifade etmektedir; sosyal güvenlikle sağlanacak koruma şemsiyesi, ancak kapsamlı ve karmaşık sistemlerin tanımlanması ile mümkün

---

⁶¹ International Labour Organization, **op. cit.**, 2010, s.13.

⁶² Cahit TALAS, **Toplumsal Ekonomi**, İmge Kitabevi, 7 Baskı, Ankara, 1997, s. 398.

olabilmektedir. Bu nedenle uygulamada sosyal sigorta ve sosyal güvenlik kavramları birbirlerinin yerine sıkça kullanılsa da sosyal sigorta kavramı daha dar bir çerçeveyi çizmektedir.

Dolayısıyla kapsamı daha dar olan sosyal sigorta sistemi, genellikle devlet tarafından kurulmakta ve yönetilmektedir. Kurulan sistemle sosyal sigorta anlayışının ortaya çıkardığı mali yük sisteme katılanlar tarafından paylaşılmaktadır.⁶³ Bu nedenle sosyal sigorta sisteminin karakteristik özelliği, yalnızca sisteme mali katkıda bulunmuş kişileri koruma altına almasıdır. Kişinin sisteme yaptığı katkı, daha sonra sistemden talep edeceği yardıma esas teşkil etmekte olup bu yardım ile kişinin katkısı arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır.

Fakat bu katkı düzeyi her zaman kişinin ödediği primlerin karşılığını oluşturmamaktadır. Örnek olarak iş kazası ve meslek hastalıkları riski için prim ödeyen bir sigortalı, hayatı boyunca hiç kaza yaşamaması ya da meslek hastalığına tutulmaması halinde ödediği primlerin karşılığını hiç alamamış olmaktadır. Bu nedenle sosyal sigorta anlayışında kişilerin ödediği primler ile aldıkları yardımlar arasında bir bağ olsa da diğer sigortalılarla zorunlu da olsa bir sosyal dayanışma esasının da hakim olduğu söylenebilir.

---

⁶³ Ömer Zühtü ALTAN, “İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku ”, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Ders Kitapları, Yayın No: 33, Eskişehir, 1998, s.334.

5. Sosyal Yardım

Sosyal yardım, temel insani ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan kişilere y6nelik olarak kurgulanmış bir sosyal g6venlik y6ntemi ve sosyal hizmet alanını oluşturmaktadır. Kişilerin muhtaç olma durumunun belirlendikten sonra karşılıksız olarak verilen ve onları kendilerine yeterli duruma getirmeyi amaçlayan ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır.⁶⁴

Sosyal yardım sistemi, sosyal koruma sistemi içerisinde yeterli bir gelir kaynağından yoksun bireyleri korumak amacıyla sistemin en son halkasını teşkil etmektedir. Bu nedenle sosyal g6venlik sistemi içerisindeki primsiz programlar olarak tasarlanmaktadır. Bu y6n6yle sosyal g6venlik sisteminin kapsamına dahil olamayan kişilerin koruma altına alınması hedeflenmektedir.⁶⁵

Bu y6n6yle sosyal yardımlar, sosyal g6venlik sisteminin bir tamamlayıcısı olma g6revini 6stlenmekte ve kamu b6tesinden harcanan vergiler yoluyla vatandaşların asgari yaşama koşulları garanti altına alınmaktadır.⁶⁶ Sosyal yardımların kısmen ya da tamamen vergiler yoluyla kamu b6tesinden karşılanması, sosyal yardımların sosyal g6venliğin primsiz ve katılımsız bir sosyal g6venlik sağladığını g6stermektedir.⁶⁷

---

⁶⁴ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M6d6rl6đ6, **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk K6lt6r6**, Yayın No: 144, Ermat Matbaacılık, Birinci Basım, Ankara, 2010, s.28.

⁶⁵ Ey6p ZENGİN et al., “T6rkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Y6netim ve Ekonomi**, Cilt:19, Sayı: 2, s. 134.

⁶⁶ Emine Y6NEY, “T6rkiye’de Sosyal G6venlik Kuruluşlarına Yapılan Hazine Transferlerinin Kamu Harcamaları 6zerine Etkileri: 1995-2006 D6nemi”, Çanakkale Onsekiz Mart 6niversitesi, Yayınlanmamış Y6ksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2007, s.12.

6. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, en genel tanımı ile kişi, grup ve topluluklara, sosyal, ruhsal ve fiziksel yönlerden olanaklar çerçevesinde en yüksek refah düzeyine ulaşabilmeleri için yardım yapılması anlamına gelmektedir. Böylece bireylerin birbiriyle ve aynı zamanda çevresiyle uyumunun kolaylaştırılması, kişi, grup ve toplulukların ihtiyaçlarının karşılanması ve toplum yapısında ortaya çıkan değişimlere bireylerin adaptasyonunun kolaylaştırılması hedeflenmektedir.⁶⁸

Sosyal hizmetlerin karakteristik özelliği, sosyolojik yapı içerisinde inceleme alanına bireyleri almasıdır. Ana amaç bireylerin insana yaraşır bir biçimde varlıklarını sürdürebilecekleri ve ait oldukları grup ya da toplum içine tam anlamıyla dahil olmalarını sağlayacak bir sosyal ortam yaratılmasıdır.⁶⁹ Sosyal hizmetler de sosyal yardımlara benzer şekilde primsiz (non-contributory) sistemler olarak sayılmakta; sistemden yararlanan kişiler sisteme herhangi bir finansman katkısı yapmamaktadır. Uygulama alanı son derece geniş olan sosyal hizmetler çocuklar, aileler, kadınlar, engelliler veya yaşlılar gibi toplumda özel olarak korunması gereken dezavantajlı grupların korunmasına yoğunlaşmaktadır.

---

⁶⁷ Aziz Can TUNCAY ve Ömer EKMEKÇİ, “Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri” Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2005, s. 7.

⁶⁸ Sait DİLİK, “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 35, Sayı: 1, Ankara, 1980, s. 73.

⁶⁹ **Ibid**, s. 74.

E. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ

Dünyada sosyal güvenliğin tarihsel gelişimiyle paralel olarak farklı anlayışta sosyal güvenlik sistemleri gelişmiştir. Günümüzdeki modern sistemler sosyal güvenliğin tarihsel gelişimindeki önemli ayrımlara dayanılarak oluşturulmuştur. Aşağıda kısaca bu önemli ayrımların nasıl geliştiği ve bu ayrımlar sonucunda ortaya çıkmış olan sosyal güvenlik sistemleri ele alınacaktır.

1. Bismarck Sistemi

Modern sosyal güvenlik sistemlerinin temeli sayılan Bismarck modeli ya da diğer bilinen adıyla “işçi sigortası” modeli ilk olarak Almanya’da ortaya çıkmış ve sistemin kurucusu olan Bismarck’ın adıyla anılmaktadır. Bismarck sisteminin genel özelliklerini şöyle ifade etmek mümkündür:

- Sistemden yararlananların ödediği primler, belli kurallar bütünüyle tespit edilmekte olup sistemin asgari tabanı ve azami tavanı bulunmaktadır,
- Yapılan yardımlarla kişinin katkı düzeyi arasında ilişki vardır,
- Sisteme katılım zorunludur,
- Sigortalılarca sisteme aktarılan primlerle finansmanı yapılmaktadır.⁷⁰

Günümüzde Bismarck Sistemi, dünyada en geniş uygulama alanına sahip olan sistemdir. AB üye ülkelerinde uygulamada çeşitli farklılıklar olsa da ülkelerin büyük çoğunluğu Bismarck Sistemi’ni esas almaktadır. Dayanışma prensibine dayalı

---

⁷⁰ Haluk EGELİ, “Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler”, İlksem Ofset, İzmir, 2003, s.23.

olan Bismarck sistemi, düzenli ve istikrarlı bir sistem olması, özerk yönetimi ve denetimi mümkün kılması, sistemin yönetim maliyetlerinin düşüklüğü yönüyle avantajlı yanlara sahiptir. Öte yandan sisteme işçi ve işveren katkılarının doğrudan bordrolara yansması; primin toplanmasını, düzenlenmesini ve hizmet sunucularıyla sözleşme yapılmasını içeren idari karmaşıklığı ve maliyetlerin kontrol edilmesinin zorluğu gibi konularda bazı dezavantajlara da sahiptir.⁷¹

2. Beveridge Sistemi

Sosyal güvenliğin tarihsel gelişiminde ortaya çıkmış olan başka bir sistem, Lord William Beveridge' in açıkladığı rapor üzerine bina edilmiş olan ve Beveridge Sistemi ya da diğer adıyla "*halk sigortası*" modeli olarak anılan sistemdir. Beveridge Raporu'nda temel çerçevesi çizilmiş olan sistemin ana düşüncesini yoksulluk sorununun geniş kapsamlı ve sistematik bir sosyal güvenlik sistemi ile çözülebileceği oluşturmaktadır. Tam olarak bu nedenden ötürü Beveridge Sistemi sosyal güvenliği işçilerden öte tüm halka yaymayı amaçladığı koruma şemsiyesini genişletmeyi hedeflediği için "*halk sigortası*" olarak anılmaktadır Beveridge sisteminin temel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Öncelikle sistemin kapsamına bütün halk dahil olmaktadır. Bu nedenle sistem bütünlük bir sistem olup gelirden yoksun edebilecek tüm sosyal riskler güvence altına alınmış olmaktadır.

---

⁷¹ Hicran ATATANIR, "**Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)** ", Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, ss. 10-11.

- Sigortalıların gelir düzeyi yardımlara etki etmemekte olup herkese belli bir düzeyde gelir güvencesi sağlanması esastır. Bu nedenle tüm sigorta kolları da aynı çatı altında birleştirilmiştir.
- Son derece merkezi bir sistem olup kamu hizmeti tek elden sağlanmakta ve sistemin finansmanı devlet eliyle yapılmaktadır.⁷²

3. Karma Sistemler

Sosyal güvenliğin gelişimine paralel olarak bazı ülkeler Bismarck Sistemi'ni, bazı ülkeler ise Beveridge Sistemi'ni benimsemiştir. Bu iki sistemin yanında, diğer bazı ülkeler ise her iki sistemi birden kullanarak karma sistemler geliştirmişlerdir. Sosyal güvenliğin en önemli özelliklerinden birisi, ülkelerin kendi sosyolojik ve ekonomik durumlarına göre çok farklı ve kapsamı çok değişken sistemler geliştirmiş olmasıdır. Bu nedenle sosyal güvenlik sistemleri, doğal olarak ekonomik ve sosyolojik gerekliliklerden hareketle zaman içerisinde farklı olarak gelişmiştir. Bu nedenle günümüzde evrensel bir sistemden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Karma Sistemler, bu durumun en bariz göstergesidir.

Karma Sistemlerde, 15-65 yaş arası nüfustan maktu bir prim alınmakta, bu belirlenmiş olan yaş sınırının altında ve üstünde yer alan kişilerden prim alınmamakta; işçilerin sosyal güvenlik primleri ise işverenler tarafından ücretlerinin belirli bir yüzdesi olarak ödenmektedir. İş göremezlik durumlarında ve tedavi amaçlı olarak hastalık kasaları, yaşlılık ve ölüm riskleri için ise sosyal güvenlik bankaları

---

⁷² YÖNEY, *op. cit.*, ss.17-18.

bulunmaktadır.⁷³ Aşağıda yer alan Tablo 1’de AB’de Bismarck, Beveridge ya da Karma Sistemler yönüyle farklı nitelikteki sosyal güvenlik sistemleri görülmektedir

Tablo 1: AB Ülkelerinin Sosyal Güvenlik Sistemleri Açısından Sınıflandırılması

Ülke	Sistem	Ülke	Sistem
Avusturya	Bismarck Sistemi	Finlandiya	Beveridge Sistemi
Almanya	Bismarck Sistemi	İsveç	Beveridge Sistemi
Belçika	Bismarck Sistemi	İrlanda	Beveridge Sistemi
Fransa	Bismarck Sistemi	İspanya	Karma Sistem
Hollanda	Bismarck Sistemi	İtalya	Karma Sistem
Lüksemburg	Bismarck Sistemi	Portekiz	Karma Sistem
Birleşik Krallık	Beveridge Sistemi	Yunanistan	Karma Sistem
Danimarka	Beveridge Sistemi		

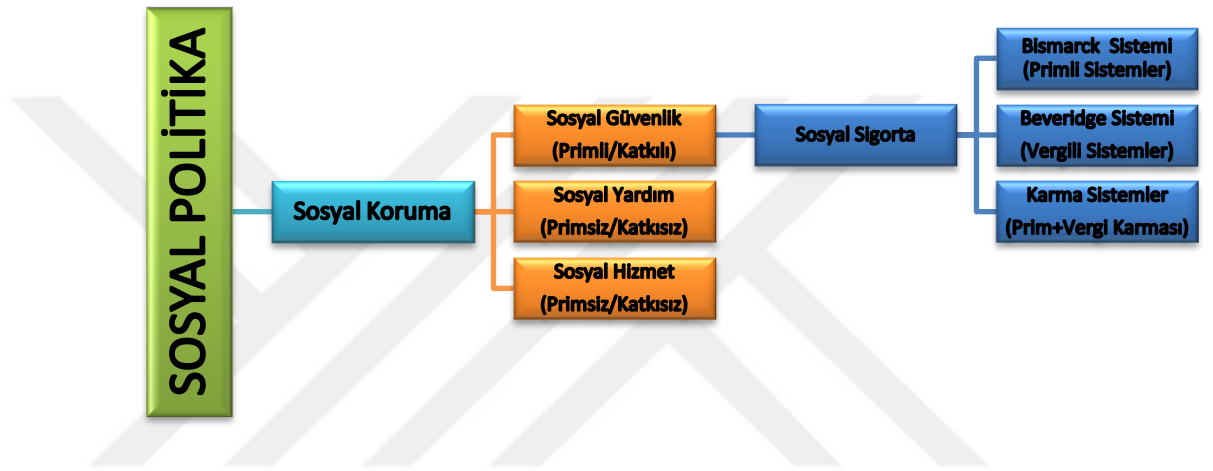
Kaynak: ATATANIR, s. 11.

Çalışmanın bu kısmına kadar ele alınmış olan kavramlar ve farklı anlayıştaki sosyal güvenlik sistemleri aşağıda yer alan Şekil 1’de görselleştirilmiştir. Şekil 1’e göre en genel ve geniş kavram sosyal politika kavramı olup diğer tüm kavramları içinde barındırmaktadır. Daha alt seviyede ise sosyal koruma kavramı yer almakta olup sosyal güvenlik kavramından daha geniş bir koruma şemsiyesini tanımlamakta ve bünyesinde sosyal yardım ve sosyal hizmet kavramlarını da barındırmaktadır. Bir alt seviyede yer alan sosyal güvenlik kavramı ise primli/katkılı (contributory) bir sistemi ifade etmekte, daha alt seviyede yer alan sosyal sigorta ise sosyal güvenliğin uygulanış biçimini ifade etmektedir. Sosyal sigortalar ise Bismarck Sistemi,

⁷³ ATATANIR, *op. cit.*, s.14.

Beveridge Sistemi ya da Karma Sistem olarak uygulanabilmektedir. Sosyal yardım ve sosyal hizmet kavramları ise primsiz (non-contributory) sistemleri ifade etmekte ve genel vergiler yoluyla finansmanı yapılmaktadır.

Şekil 1: Sosyal Güvenlikle İlgili Temel Kavramlar ve Sosyal Güvenlik Sistemleri

F. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ FİNANSMANI

Sosyal sigorta sistemleri devletin ve sigortalıların çeşitli finansal katkılarıyla oluşturulan ve toplumsal dayanışmayı esas alarak kurumsallaştıran çağdaş bir sistemi ifade etmektedir. Sisteme katılım gönüllülük esasına dayanmamakta ve harcamaların finansmanı hem kişilerce hem de devletin katılması yoluyla yapılmaktadır. Fakat sistemin nasıl finanse edileceği noktasında tarihsel süreçte çeşitli farklı anlayışlar gelişmiştir. Her ülkenin toplumsal yapısı ve ekonomik dinamikleri oluşturulan sisteme nasıl gelir sağlanacağını belirlemiştir. Özellikle Beveridge Sistemini esas

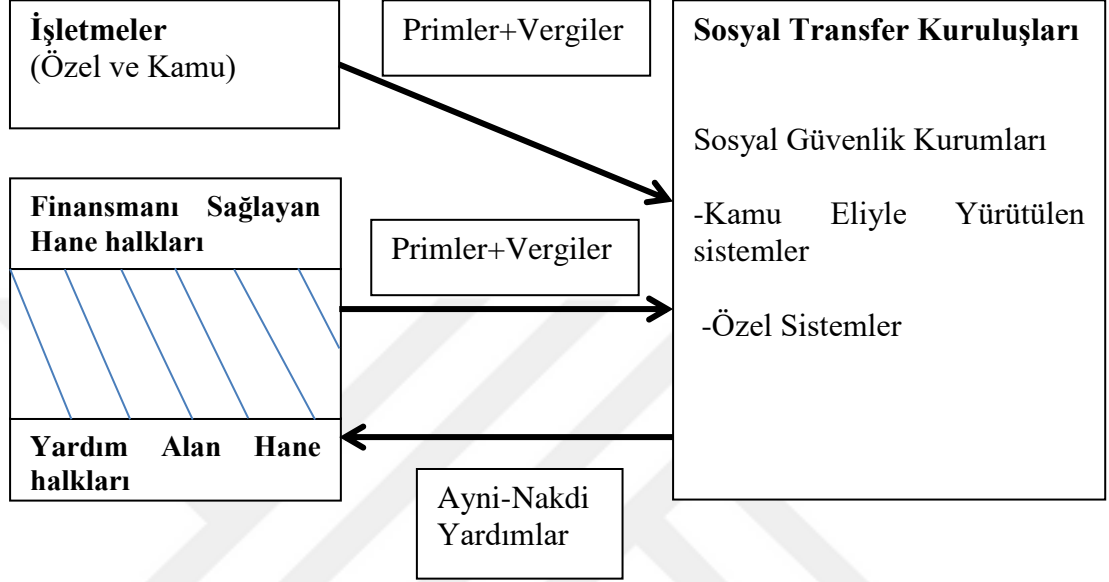
alan ülkelerde sosyal güvenliğin tabanı geniş tutulduğu için sistemin finansmanının sağlanmasında vergilerin kullanılması yoluna gidilmiştir.

Bismarck Sistemini kullanan ülkelerde ise sistemin finansmanı için sigortalılardan alınan primler tercih edilmiştir. Böylece sisteme prim ödemesi yapan kişilerin sistemden yararlanması düşünülmüştür. Karma sistemlerde ise sistemin sosyal sigortaya dayanan kısımları için primler, sosyal yardım niteliğinde olan kısımlar için ise toplanan vergiler finansmanı sağlamaktadır. Sosyal güvenliğin finansmanında sistemin biçiminin yanı sıra primlerin ya da vergilerin kimlerden alınacağı da başka bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Sosyal güvenliğin tarihsel gelişiminde sistemin gelir kaynağının oluşturulmasını işverenler üstlenmişse de gelişen modern refah devlet anlayışı ve sistemden nimet elde edenlerin külfetlerinin bir kısmına ortak olması düşüncesinin de etkisiyle ilerleyen zamanlarda sistemin finansmanına sigortalılar ve devlet de dahil olmuştur.

Pek çok ülkede vatandaşların riskler karşısında daha etkin olarak korunması için zorunlu sigorta sisteminin yanında tamamlayıcı sigorta sistemler de kurulmuş ve hatta bazı ülkelerde bu sistemlere katılmak zorunlu tutulmuştur. Aşağıda yer alan Şekil 2’de ulusal bir sosyal güvenlik harcamalarının finanse edilmesi ve yardımların sigortalılara dağıtılması görülmektedir. Bu bağlamda sistem öncelikle primler ya da özel veya kamu nitelikli işletmeler ile hane halklarından alınan vergiler yoluyla finanse edilmektedir. Sosyal güvenlik sistemine prim ve vergi şeklinde aktarılan finansal kaynaklar, tekrardan sosyal güvenlik hukukunun kuralları çerçevesinde hane halklarına dağıtılmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, finansmanı

sağlayan hane halklarının aynı anda sistemden sosyal güvenlik yardımları da aldığıdır.⁷⁴

Şekil 2: Sosyal Güvenlik Harcamalarının Finansman Döngüsü

Kaynak: CICHON et. al., s.23.

Özellikle tasarrufların artırılması açısından bireysel sigorta sistemlerinin devletler tarafından teşvik edilmeye başladığı günümüzde sosyal güvenlik sistemlerinin son derece karmaşık yapıda olduğu ve her ülkede uygulanan sistemin kendine özgü yanlarının olduğu söylenebilir. Çalışmanın aşağıdaki yer alan kısmında sosyal güvenlik harcamalarının temel iki finansman biçimi ele alınacaktır.

1. Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemi

Sosyal güvenlik harcamalarının finansmanında kullanılan yöntemlerden ilki Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemidir. Bu yönteme göre sigortalılardan toplanan primler ile geleceğe yönelik bir fon oluşturulmakta, oluşturulan bu fon ile

⁷⁴ CICHON et. al., **op. cit.**, ss.22-23.

kişilerin gelecekte karşılaşması muhtemel olan risklere karşı koruma sağlanmaktadır. Fonun birikmesi sırasında ise çeşitli yatırım araçlarıyla fonun değerinin korunması sağlanmaktadır.

Kapitalizasyon yönteminde iki temel anlayış bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Bireysel Kapitalizasyon Yöntemidir. Bu sistemde her sigortalının ödediği prim, sigortalıların bireysel hesabında birikmekte ve kişinin gelecekte sistemden alacağı yardımlar da bu bireysel hesaba yaptıkları katkılar esas olarak belirlenmektedir. Fakat bu yöntemde hem ödenecek yardımlar bireysel katkı ile sınırlı olmakta; hem de kişilerin sisteme yapacakları katkı, gelirlerine bakılarak belirlenmediğinden sistemden yapılacak yardımlar bağlamında sigortalılar arasında ciddi farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle Bireysel Kapitalizasyon Yöntemi daha çok özel sigortalar tarafından tercih edilmektedir.⁷⁵ Kapitalizasyon yöntemlerinden ikincisi ise Kolektif (Toplu) Kapitalizasyon Yöntemidir. Bu sistemde ise, bütün sigortalılara ait primler, tek bir fonda toplanmakta ve ileride sigortalılara yapılacak yardımlarda bu tek fon kullanılmaktadır. Toplanan fonlar gelecekte fona katkı yapmış sigortalılara ödenmek üzere biriktirilmekte; tüm sigortalılardan aynı düzeyde prim alınmaktadır.⁷⁶

Kapitalizasyon yönteminde sosyal transferlere neredeyse hiç yer verilmediği için sosyal sigortanın en önemli işlevlerinden olan dayanışma ve gelirin yeniden

---

⁷⁵ Hakan HELVACI, “**Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma ve Finansman Krizine Etkileri**”, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s. 32.

⁷⁶ Tansu KARA, “**Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi**”, Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006, ss.20-21.

transferi sağlanamamaktadır. Bu nedenle daha çok devlet eliyle kurulmuş ve sosyal amaçlar güden kamu sistemleri yerine kar amacı güden özel sigortalar tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca Kapitalizasyon Yönteminde fonların toplanmasından sonra değerinin korunması son derece hayati bir husustur. Özellikle ekonomisi stabil durumda olmayan ve sürekli dalgalanmalar yaşayan ülkelerde fonun erimesi mümkün olabilmektedir.

2. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım Yöntemi sosyal güvenlik harcamalarının finansmanının sağlanmasında tercih edilen diğer bir yöntemdir. Bu yöntemde, belirli bir dönem için gerekli olan sosyal güvenlik harcamalarının, o dönem içinde elde edilen sosyal güvenlik gelirleriyle karşılanması yoluyla sosyal güvenlik sistemi finanse edilmektedir.⁷⁷ Bu yöntemde sosyal güvenlik gelirleri ile sistemden sigortalılara yapılan harcamalar bir denge halindedir. Gelir ile gider arasında denge sağlanamaması ihtimaline karşılık, olağanüstü durumlarda kullanılmak üzere ihtiyati bir fon da kurulabilmekte; sistemde gelirlerin giderleri karşılamaması durumunda devlet oluşan açıkları karşılamaktadır.⁷⁸

Dağıtım Sistemi bu nedenle literatürde Pay as You Go (PAYG) olarak da anılmaktadır. Sistemin temel esası çalışmakta olan aktif sigortalıların, sistemden yardım almakta olan pasif sigortalıları finanse etmesidir. Dolayısıyla bu sistemde finansal güçlüklerin yaşanmaması için aktif sigortalılar ile pasif sigortalıların sayısı

---

⁷⁷ Suat UĞUR, “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 244, Ankara, 2004, s. 50.

⁷⁸ Müjdat ŞAKAR, “Sosyal Sigortalar Uygulaması”, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s. 64.

arasında bir denge bulunmalıdır. Özellikle günümüzde beklenen yaşam süresinin uzamasıyla ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte PAYG sistemine göre kurgulanmış sosyal güvenlik sistemlerinde finansal sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır.

Öte yandan PAYG sistemi, hastalık ve analık gibi kısa dönemde ortaya çıkan risklere karşı güvence sağlayan sigorta kolları açısından hesaplama kolaylığı sağlaması ve fonların işletilmesi ya da değerini koruması yönünden son derece avantajlı bir sistemdir.⁷⁹ PAYG sisteminde tanımlanmış yardım (defined benefit) üzerinden sigortalılara ödeme yapıldığı için sağlanan yardım ile sigortalıdan alınan prim miktarı arasında her zaman bir orantısallık olmamaktadır. PAYG sisteminin finansmanında da sosyal sigortalar primlerle, sosyal yardımlar ise vergilerle finanse edilmektedir.⁸⁰ Aşağıda yer alan Tablo 2’de çeşitli ülkelerde kurulu bulunan sistemlerin hangi yöntemi tercih ettiği görülebilir.⁸¹

---

⁷⁹ EGELİ, **op. cit.**, s.33.

⁸⁰ Ayşe PEKER, “**Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri**” T.C. Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No: 9703, Ankara, 1997, s. 3.

⁸¹ Ayrıca AB’de beş farklı anlayışı temsilen seçilmiş olan Almanya, İngiltere, İsveç, İtalya, Polonya ve Türkiye’nin sosyal güvenlik sistemlerinin harcamalarının finansman kaynakları için bkz: **EK 1: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları.**

Tablo 2: Çeşitli Ülkelerde Sosyal Güvenliğin Finansmanı

FİNANSMAN YÖNTEMİ	ÜLKE
Dağıtım Yöntemi	Almanya
Dağıtım Yöntemi	Arjantin
Dağıtım Yöntemi	Avusturya
Dağıtım Yöntemi	Avustralya
Dağıtım Yöntemi	Belçika
Dağıtım Yöntemi	Fransa
Dağıtım Yöntemi	İspanya
Dağıtım Yöntemi	İsviçre
Dağıtım Yöntemi	İtalya
Dağıtım Yöntemi	Polonya
Dağıtım Yöntemi	Türkiye
Dağıtım/ Kapitalizasyon Yöntemi	Danimarka
Kapitalizasyon Yöntemi	Breziya
Kapitalizasyon Yöntemi	Meksika
Kapitalizasyon Yöntemi	Peru
Kapitalizasyon Yöntemi	Şili

Kaynak: GÜNEŞ ve YAKAR, s. 133.

G. AB ÜLKELERİNDE SOSYAL GÜVENLİĞİN GELİŞİMİ VE FARKLI REFAH REJİMLERİ

AB ülkelerinde sosyal güvenlik sistemleri, her şeyden önce farklı refah anlayışlarına göre gelişmiştir. Esas olarak devletlerin örgütlenme biçimleri ile farklı ülkelerdeki farklı ekonomik, sosyolojik ve siyasi yaklaşımlar, sosyal güvenliğe bakış açılarını da yapılandırmaktadır. Bu noktadan hareketle, değişik devletlerin refaha ve sosyal güvenlik politikalarına değişik biçimdeki yaklaşımları, Avrupa'da ilk sosyal politika uygulamaları ile görülmeye başlamış ve Keynesyen devlet anlayışının ortaya çıkması ile zirve yapmıştır.

1973 yılında meydana gelen petrol krizinden itibaren refah devleti, sosyal devlet ve sosyal politika anlayışlarının gücünü ve etkisini yitirmeye başladığı

gözlemlenebilmektedir. Özellikle bu süre içerisinde Avrupa Sosyal Politikası, önemli bir ivme kaybetmiş ve küreselleşmenin de getirdiği ekonomik rekabetçilik anlayışının da etkisiyle vergiler düşürülmüş; işgücü piyasası maliyetlerinin de düşürülmek istenmesi ile birlikte sosyal harcamalar kesintiye uğramıştır.⁸²

2000’li yıllara gelindiğinde ise ekonomide ve devlet anlayışında neo-liberal bir iktisat politikasının ağırlığını giderek arttırması sonucu dünya genelinde ve AB’de refah devleti önemli bir dönüşüme girmiş; bunun sonucu ise doğrudan işgücü piyasası sosyal politika ve sosyal güvenlik anlayışlarına da yansımıştır. İşgücü piyasasında gündün güne gelişen esnek çalışma anlayışı ve bunun dolaylı bir sonucu olarak güvencesiz çalışma biçimleri ve kayıt dışı istihdam artışı görülmeye başlanmıştır. Bunun yanında sosyal devlet anlayışı çerçevesinde üstlenilen hizmetlerin bir bölümü de özel sektöre ve diğer gönüllü yardım kuruluşlarına aktarılmaktadır.⁸³

Günümüze kadar literatürde farklı araştırmacılar refah devletini sınıflandırmak için çok çeşitli argümanlar geliştirmişlerdir. Fakat literatürde en çok kabul gören sınıflandırma Gosta Esping-Andersen’in⁸⁴ sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmaya göre 3 tür refah ayrımı vardır:

---

⁸² Simone, GRIMMEISEN ve Rothgang HEINZ, “**The Changing Role of the State In Europe’s Healthcare Systems**”, The Second Annual Espanet Conference, University of Oxford, 9-11 Eylül, 2004, ss. 9-11.

⁸³ Abdülkadir ŞENKAL, Doğa Başar SARIİPEK, “Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü” **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2 ss. 171-172.

⁸⁴ Gosta Esping-Andersen, 24.11.1947 tarihinde Danimarka’da doğmuş olan ünlü sosyologdur. Esping-Andersen, refah devletinin kapitalist ekonomideki yerine ilişkin çalışmalarıyla bilinmektedir.

- a. Liberal Refah Rejimi, (örneğin ABD ve İngiltere)
- b. Muhafazakar ya da Kıta Avrupası Refah Rejimi (örneğin Fransa, Almanya ya da Belçika)
- c. İskandinav ya da Sosyal-Demokrat Refah Rejimi (örneğin İsveç ve Danimarka)⁸⁵

Esping-Andersen'in yapmış olduğu bu sınıflandırmada, farklı nitelikteki refah devletleri, sosyal programlara yapılan harcamalar üzerinden ve devlet sistemlerinde gelirin yeniden dağıtım seviyesine göre, ayırım yapılarak incelenmektedir. Bu sınıflandırmada ayrıca sosyal programların tüm nüfusu kapsayacak şekilde olup olmadığına ve kişilerin sosyal yardım programlarına göre çalışmaksızın geçinebilme durumları da göz önüne alınmaktadır.⁸⁶

Ekonomiye ve sosyal güvenlik harcamalarına üç farklı bakışı yansıtan bu sınıflandırmaya göre Liberal Refah Rejimlerinde yoksullar için kapsayıcı olmayan, gelir düzeyini inceleyen yardımlar sağlanmaktadır. Liberal Refah Rejimleri, piyasaya müdahale edilmemesi ve özgürlükçü bir serbest piyasa anlayışından hareketle sosyal harcamaların kısıtlanması gerektiği görüşünden hareket etmektedir. Bu anlayışa göre kişilerin yoksulluk içine düşmesi, ekonomik sistemin bir hatası değil, kişilerin tasarruf ve öngörülen yoksun olmalarının bir sonucu olarak görülmektedir. Kıta

---

En ünlü eseri “Three Worlds of Welfare Capitalism” adlı eseridir Esping-Andersen akademik kariyerine Barcelona şehrinde yer alan Pompeu Fabre Üniversitesi'nde devam etmektedir. (**Kaynak:** https://en.m.wikipedia.org/wiki/G%C3%B8sta_Esping-Andersen (Erişim Tarihi: 10.06.2016)).

⁸⁵ Süleyman ÖZDEMİR, “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 49, İstanbul, 2005, ss. 231-240.

⁸⁶ Ramazan GÖKBUNAR et al., “Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 9, Cilt: 2, 2008, s.160.

Avrupalı ya da Muhafazakar Refah Rejimlerinde ise nüfusun daha büyük bir kısmına sosyal transferler yapılmakta; sosyal farklılıkların gelirin yeniden dağıtımı yoluyla minimize edilmesi gereği ve buna ek olarak ailelerin ve dini grupların sosyal rolleri vurgulanmaktadır. Son olarak İskandinav ya da Sosyal-Demokrat Refah Rejimlerinde ise kişilerin sosyal sistemlere yaptıkları katkılar esas alınmaksızın tüm nüfusu kapsayan sosyal programlar sunulmakta; tüm nüfusu kapsayan bir sosyal sistem benimsenirken tam istihdamı sağlamak da devletin ana amaçları arasında görülmektedir.⁸⁷ Aşağıda yer alan Tablo 3’de Esping-Andersen’in yapmış olduğu Üçlü Refah Devleti Sınıflandırması ve bu sınıflandırmaya göre AB’de değişik anlayıştaki refah devletlerinin değişik nitelikteki yaklaşımları ve bakış açıları görülebilmektedir.

Tablo 3: Esping-Andersen Refah Devleti Sınıflandırması

Rejim	Liberal	Muhafazakar	Sosyal Demokrat
Önde Gelen Örnekler	ABD, İngiltere	Almanya	İsveç
Felsefi Temeli	Klasik Liberalizm	Muhafazakar Sosyal Politika	Sosyalizm/Marksizm
Sosyal Haklar	Gereksinim Temelli	Katkıya Dayalı	Evrensel
Refah Önlemleri	Karma Hizmetler	Transfer Ödemeleri	Kamu Hizmetleri
Haklar	Düz Oranlı Ödenekler	Katkıya Dayalı	Yeniden Dağıtıcı
Sosyal Politika Sağlayan Kurumlar	Piyasa (Kalıtımsal)	Devlet (Mesleki)	Devlet (Kapsayıcı)

Kaynak: ÖZDEMİR, 2005, s. 240.

⁸⁷ **Ibid**, ss. 159-161.

Stephan Leibfried⁸⁸ bahsi geçen üçlü sınıflandırmaya ek olarak Güney Avrupa Refah Rejimlerin de farklı bir sınıflandırma çerçevesinde ele alınmasının gerekliliğini öne sürmüştür. Leibfried'e göre, AB'nin güney kısmında yer alan ve "Latin Kuşağı Ülkeleri" olarak adlandırılan İtalya ve AB'ye 80'li yıllarda girmiş olan İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerin anayasalarının modern refah devleti yönünde etkili düzenlemeler içermesine karşılık uygulamadaki sosyal transferlerin son derece yetersiz kalması, bu ülkelerin farklı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.⁸⁹

Esping-Andersen'in yapmış olduğu üçlü sınıflandırmaya ilave edilebilecek bu modeli içeren ülkelerde, parçalı gelir koruma sistemleri, gelişimini tamamlayamamış devlet kurumları eliyle kısmen yapılan yardımlar ve bunların yanında aile ve dini kurumların desteğine duyulan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Bu ülkelerde tam istihdam anlayışı kurumsallaşamamış, kadınların işgücüne katılımı ve istihdam düzeyi görece olarak düşük seviyede olup sosyal güvenlik sistemi parçalı bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle literatürde Türkiye'nin de koşulları itibari ile Güney Avrupa Refah Devletleri ile büyük benzerlik gösterdiğine vurgu yapılmaktadır.⁹⁰

Öte yandan AB'nin 2004 genişlemesi ile AB üyeliğine alınan Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya Litvanya, Estonya ve 2007

---

⁸⁸ Stephan Leibfried, karşılaştırmalı refah devletleri konusunda akademik araştırmalar yapan Alman akademisyendir. Akademik kariyerine Bremen Üniversitesi'nde devam etmektedir. (Kaynak: http://www.welfare-societies.de/h/stephan_leibfried_32_de.php (Erişim Tarihi: 10.06.2016).

⁸⁹Düriye TOPRAK, "Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21, Yıl: 2015/1, 2015, ss.166-167.

⁹⁰ **Ibid**, ss. 166-167.

genişlemesi ile AB üyeliğine alınan Romanya ve Bulgaristan gibi eski Doğu Bloku ülkeler de ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bu ülkeler genel olarak AB'nin geçirdiği ekonomik ve sosyal dönüşümden bağımsız olarak komünist bir anlayışla yönetilmiş ve tarihsel açıdan çok farklı bir evrim geçirmiştir. Bugün gelinen noktada piyasa ekonomisine uyumlarını sağlamayı amaçlayan ve AB'nin koyduğu politika hedeflerinde gelişimlerini sürdüren ülkeler oldukları için yukarıda bahsedilen dört farklı sınıflandırmadan farklı oldukları açık bir husustur.

Bu ülkeler komünizm sonrası Avrupa ülkeleri ve eski Sovyet Bloku ülkeleri olarak ayrıştırılmaktadır. Bu ayrıştırmaya göre Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya komünizm sonrası Avrupa ülkeleri olarak sınıflandırılmakta ve bu ülkelerin Esping-Andersen sınıflandırmasında yer alan hem Muhafazakar Rejimin hem de Sosyal-Demokrat Rejimin özelliklerini taşıdığını savunulmaktadır. Estonya, Letonya ve Litvanya ise yüksek kadın işgücü katılım oranları, kamu sektörünün ekonomi içindeki görece büyüklüğü, yüksek büyüme ve yüksek enflasyon görülmesi nedeniyle eski Sovyet Bloku ülkeleri olarak sınıflandırılmaktadır.⁹¹ Bahse konu ülkeler henüz açık ekonomi konusundaki gelişimlerini sürdürmekte olup ekonomik ve sosyal kurumlar olarak AB'nin diğer ülkelerinden oldukça farklılaşmışlardır.

---

⁹¹ Menno FENGER, "Welfare Regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating Post-Communist Countries in a Welfare Regime Typology". **Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences**, Ağustos 2007, ss.24-25.

H. AB'DE ORTAK SOSYAL GÜVENLİK UYGULAMASI

AB'nin tarihsel süreçte ekonomik ve siyasi olarak bütünleşmesi, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve 1957 yılında Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan (AET) beri 65 yıldır devam etmektedir. Doğal olarak bu süreçte hedeflenen ekonomik bütünleşmenin yanı sıra serbest dolaşımın da yürürlüğe girmesi ile sosyal olarak da bir bütünleşme yaşanmaya başlamıştır. Gerçekten de başka bir AB üyesi ülkeye çalışmak için giden bir AB vatandaşının sosyal olarak da korunması ve geçmişte elde etmiş olduğu sosyal güvenlik haklarının tanınarak gittiği ülkede mağduriyet yaşamaması, serbest dolaşımın sağlanması açısından elzem bir durumdur. Bu nedenle AB'de genel düzeyde sosyal politika, özel düzeyde ise sosyal güvenlik 65 yıllık süreçte AB'nin gelişimine paralel olarak evrimini sürdürmektedir.⁹²

Ayrıca AB üyesi ülkelerde yaşanan ekonomik büyüme ve refah artışının son derece dengeli bir şekilde gözetilmesi, AB'nin rekabetçi bir işgücünü elinde bulundurması için çalışanların sosyal olarak korunması gerekmektedir. Bu gerekliliklerden ötürü hem AB düzeyinde, hem de ulusal düzeyde sosyal güvenlikle ilgili birtakım paralel düzenlemeler ve sosyal güvenlik uygulamaları ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal güvenlik sistemlerinin her ülkede farklı esaslara göre geliştiği ve ulusların ekonomik ve sosyolojik yapısının bu gelişimde önemli bir pay oluşturduğu düşünülürse AB'de ulusal sistemleri bağlayıcı ve tamamen AB'nin yetkisinde olan

---

⁹² AB Sosyal Politikasının 65 yıllık gelişimi ve Lizbon Antlaşması'na kadar olan süreç için Bkz. **Ek 2: Kronolojik Olarak AB Sosyal Politikası.**

bir sosyal güvenlik anlayışından bahsetmek mümkün değildir. Bunun yerine AB Kurumları sosyal güvenlik ile ilgili daha çok politika belirleyici ve koordine edici bir rol üstlenmektedir.

Türkiye ile AB'nin ilişkilerinin tarihi 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'na kadar uzanmaktadır. O zamanki adıyla AET ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan Anlaşmanın temel amacı Türkiye ve AET ülkelerindeki yaşam standartlarının hızlandırılmış ekonomik gelişme, ticaretin düzenli genişlemesi Türkiye ekonomisi ile topluluk ekonomisi arasındaki farklılıkların giderilmesi sayesinde iyileştirilmesini sürekli kılmaktır.⁹³ Yarım asırdan fazla süren bu tarihçe içinde birçok önemli gelişme olmuştur.⁹⁴ Bugün Türkiye AB'ye üyelik müzakerelerini sürdürmekte olan bir ülke konumundadır.

AB ve Türkiye ilişkilerinde tam üyeliğe yönelik açılan müzakere fasıllarından sosyal politikayı ve sosyal güvenliği ilgilendiren ve henüz müzakeresi devam etmekte olan iki fasıl bulunmaktadır. Bu fasıllar 2 numaralı İşçilerin Serbest Dolaşımı Faslı ve 19 numaralı Sosyal Politika ve İstihdam Faslıdır. 2 numaralı İşçilerin Serbest Dolaşımı Faslı, gelir getirici bir işte çalışan AB üye ülke vatandaşlarının diğer bir AB üyesi ülkede de serbestçe çalışabilmesini ve o ülke vatandaşı ile her açıdan eşit muamele görmesini ifade etmektedir. Bu kapsama diğer AB üyesi ülkelerde iş arama, bu amaçla ikamet etme, ilgili ülkedeki diğer aile

---

⁹³ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <http://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2016).

⁹⁴ Türkiye'nin 1987 yılında tam üyelik başvurusu yaptıktan sonraki ilişkilerin gelişiminin kronolojisi için Bkz: **Ek 3:** Türkiye'nin AB'ye Üyelik Süreci Kronolojisi.

bireyleriyle bir araya gelme haklarını da alınmaktadır. Aynı zamanda bu fasıl sosyal güvenliği de yakından ilgilendirmektedir. Kişilerin başka bir AB üyesi ÷lkeye taşınması durumunda sosyal güvenlik hakları korunmaktadır.⁹⁵

Sosyal güvenliği yakından ilgilendiren ikinci fasıl ise 19 numaralı Sosyal Politika ve İstihdam Faslıdır. Bu fasılda ise istihdamın artırılması, çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi, sosyal koruma sistemlerinin yeterli hale getirilmesi, çalışma hayatında sosyal diyalog tesis edilmesi, sürdürülebilir bir istihdam yapısı için insan kaynaklarının geliştirilmesi, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele edilmesi ve çalışma yaşamında cinsiyet eşitliği hususları bulunmaktadır.⁹⁶

1. AB’de Sosyal Güvenlik

AB’ de her üye ÷lke kendi sosyal güvenlik sistemini planlamakta ve uygulamaktadır. Bu nedenle, AB ÷lkelerinde sosyal güvenlik teşkilat yapıları, uyguladıkları sosyal güvenlik yardımları açısından birbirlerinden çok farklı bir yapı arz etmektedir.⁹⁷ AB düzeyinde sosyal güvenliğe ilişkin olarak uygulanan mükteşebat, ÷lkelerin sosyal güvenlik sistemlerini yakınlaştırmaktan ziyade serbest dolaşım ilkesinin sağlıklı işleme için gereken düzenlemeleri yapma amacı taşımaktadır. Bu durumun yanında AB Komisyonu tarafından AB düzeyinde sosyal

---

⁹⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=67&l=1> (Erişim Tarihi: 13.03.2016).

⁹⁶ Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=84> (Erişim Tarihi: 13.03.2016).

⁹⁷ Varol DUR, “Avrupa Birliği’nde Esnek Güvence ve Türkiye Uygulamaları”, T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi Ankara, 2011, s. 26.

güvenlik alanında çeşitli temel ilkeler belirlenmesine yönelik olarak da çalışmalar yürütülmektedir.⁹⁸

AB ülkelerinde uygulanmakta olan ulusal sistemler her ne kadar farklı özelliklerde olsa da ülkelerin ortak olarak ILO'nun 102 sayılı Sosyal Güvenlikte Asgari Standartlar Sözleşmesi'nin temel olarak belirlediği 9 sigorta kolunda bulunduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan, AB ülkelerinde sosyal güvenlik açısından her ne kadar asıl yetki ulusal devletlerde olsa da AB düzeyindeki uygulamalar da her geçen gün artmaktadır. Bu bakımdan AB düzeyinde sosyal güvenlik alanında yapılan en üst hiyerarşik düzenlemeler, AB üye ülkeleri tarafından kabul edilerek imzalanan AB Antlaşmalarıdır. Daha alt düzeyde ise Tüzükler, Direktifler, Avrupa Adalet Divanı Kararları ve diğer bazı AB kaynakları yer almaktadır.

AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma' da (ABİA) ya da öteki adıyla Lizbon Antlaşması'nda sosyal güvenliği yakından ilgilendiren işçilerin serbest dolaşımı konusu, 21. maddede “Her Birlik vatandaşı, bu Antlaşmalar ’ da öngörülen sınırlamalar, şartlar ve bunların uygulanması için kabul edilen tedbirler çerçevesinde, üye devletlerin topraklarında serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlenmiştir. Maddenin devamında yer alan 3. paragrafta ise işçilerin serbest dolaşımının sağlanması için “Antlaşmalar ’ ın gerekli yetkileri öngörmemesi halinde, Konsey, özel yasama usulü uyarınca hareket ederek, sosyal güvenlik veya sosyal koruma ile ilgili tedbirler kabul edebilir. Konsey, Avrupa Parlamentosu’na danıştıktan sonra oybirliğiyle hareket eder.” hükmüne yer verilmiştir.

---

⁹⁸ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik” Sistem Ofset, Ankara, 2012, s. 3.

ABİA 'nın 45. maddesinde ise işçilerin serbest dolaşım hakkının sağlanacağı; üye devletlerin, işçiler arasında istihdam, ücret ve diğer çalışma şartları bakımından, uyrukluktan kaynaklanan her türlü ayrımcılığı kaldırılması gerektiği ve bu hakkın üye ülkeler tarafından sadece kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı nedenleriyle kısıtlanabileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda, AB vatandaşları, bütün üye devlet sınırları içerisinde yapılmış iş tekliflerini kabul edebilmekte, çalışmak amacıyla serbestçe dolaşıp, ülkelerin ulusal mevzuatları kapsamında istihdam edildikten sonra orada çalışmak maksadıyla ikamet edebilmektedir. Bu durumun tek istisnasını kamu istihdamı oluşturmakta ve üye ülkeler bu alanda kısıtlamaya gidebilmektedir.

Bu düzenlemeler çerçevesinde ABİA' nın 46. maddesi ise üye ülkelerin istihdam kurumlarına serbest dolaşımı kolaylaştırmak için sıkı bir işbirliği kurma yetkisi vermiştir. 48. maddede işçilerin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e sosyal güvenlik alanında gerekli hukuki düzenlemeleri yapma yetkisi verilmiştir. Gerçekleştirilecek düzenlemeler ile bağımlı veya bağımsız çalışan göçmenler ile bunların aile fertlerinin sosyal güvenlik haklarının korunacağı hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda yardıma hak kazanılması, bu hakkın muhafazası ve yardım miktarının hesaplanması için çeşitli ülkelerin mevzuatlarına göre dikkate alınan bütün sürelerin birleştirilmesi ve üye devletlerin topraklarında ikamet eden kişilere yardımların ödenmesini sağlayan bir sistem kurulması öngörülmüştür.

ABİA' nın 151. maddesinin 2. paragrafında aynı maddenin 1. paragrafının c bendinde yer alan "işçilerin sosyal güvenliği ve sosyal korunması" konusunda, AB Konseyi'nin yapacağı düzenlemelerde Konsey AB Parlamentosu'na ve Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi'ne danıştıktan sonra özel yasama usulü uyarınca oybirliğiyle hareket etmektedir. Bir üye devlet bu çerçevede kabul edilen direktiflerin uygulanması veya gerektiğinde, 155. maddeye göre kabul edilen bir Konsey kararının uygulanması konusunda görevlendirebilmektedir.

Bu durumda, söz konusu üye devlet, bir direktif veya kararın iç hukuka aktarılması veya uygulanması gereken tarihten geç olmamak koşuluyla, sosyal tarafların gerekli tedbirleri anlaşarak almalarını sağlayacağı; bu üye devletin, herhangi bir zamanda söz konusu direktif veya kararın öngördüğü sonuçların elde edilmesini temin etmek üzere gerekli tüm tedbirleri alacak durumda olması gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca bu bağlamda kabul edilen hükümlerin:

- Üye devletlerin sosyal güvenlik sistemlerinin temel ilkelerini belirleme yetkisine halel getirmeyeceği ve bu sistemlerin mali dengesini kayda değer biçimde etkileyemeyeceği,
- Bir üye devletin, bu Antlaşmalara uygun daha sıkı koruyucu tedbirleri muhafaza etmesine veya getirmesine engel teşkil etmeyeceği düzenlenmiştir.

Bu düzenlenmeler açık olarak sosyal güvenlik sistemlerinin üye devletlerin düzenleme alanında olduğuna işaret etmektedir. ABİA bu kabulün ötesinde bu alanlarda yapılacak düzenlemelerin oybirliği ile yapılmasını hüküm altına alarak AB

düzeyinde bu konuda yapılacak muhtemel düzenlemelerde tam bir fikir birliği aramıştır. Bu durumun yanında ABİA 'nın 156. maddesinde Komisyon, 151. maddede sayılan amaçları gerçekleştirmek için sosyal güvenlik, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi ve iş sağlığı, üye devletler arasında işbirliğini teşvik etmekle ve eylemlerinin koordinasyonunu kolaylaştırmakla görevlendirilmiştir.

Ayrıca ABİA 'nın 160. maddesinde, Konseyin Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra, basit çoğunlukla hareket ederek, sosyal koruma politikaları konusunda, üye devletlerin, kendi aralarında ve Komisyon ile işbirliğini geliştirmek için, istişari nitelikte bir Sosyal Koruma Komitesi kuracağı hüküm altına alınmıştır. Her üye devlet ve Komisyon, Komiteye iki üye atamaktadır. Ayrıca Komitenin görevini yerine getirirken, sosyal taraflarla gerekli temaslarda bulunacağı düzenlenmiştir. Maddeye göre Komitenin görevleri şunlardır:

- Üye devletlerde ve AB'de, sosyal durumu ve sosyal koruma politikalarının gelişimini izlemek,
- Üye devletler arasında ve Komisyon ile, bilgi, tecrübe ve iyi uygulamaların değişimini desteklemek,
- Konsey veya Komisyonun talebi üzerine ya da kendi inisiyatifiyle, yetkisi dahilindeki alanlarda raporlar hazırlamak, görüşler oluşturmak ve diğer çalışmaları yürütmek.

AB düzeyinde yapılan düzenlemeler ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri ile doğrudan ilgili değildir. Bu düzenlemeler daha çok serbest dolaşım ilkesinin sağlıklı

işlemesi için gereken düzenlemeleri yapma amacı taşıyan ve AB üyeleri arasında temel ilkeler koyan ya da koordine edici bir nitelik oluşturan düzenlemelerdir. Asıl uygulama mercileri, ülkelerin sosyal güvenlikle ilgili olarak kurulmuş olan ulusal nitelikteki otoritelerdir. Fakat AB Komisyonu her ne kadar sosyal güvenlik alanında temel yetkili mekanizmalar ulusal otoriteler olarak belirlenmişse de AB düzeyinde çeşitli politika belgeleri hazırlamakta ve sosyal güvenliğin gidiş istikametine dair önemli çalışmalar yaparak bir vizyon ortaya koymaktadır.⁹⁹

AB Komisyonu, Birlik düzeyinde yapılması düşünülen çalışmalara ilişkin olarak ayrıca çeşitli politika ve strateji belgeleri de yayımlamaktadır. Bu belgelerden ilki “Yeşil Kitap” (Green Paper) olarak adlandırılmaktadır. Yeşil Kitaplar, politika geliştirilmesi düşünülen bir alanda Birlik düzeyinde tartışmaları başlatarak çeşitli çıkar gruplarından gelen tavsiyeleri bir politika belgesi halinde toplamaktadır. Böylece Birlik düzeyinde ileride yapılacak politikalar için geniş tabanlı bir danışma işlemi yapılmış olmaktadır.¹⁰⁰ Yeşil Kitapları genel olarak “Beyaz Kitaplar” (White

---

⁹⁹ Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, temel olarak sosyal güvenlik sistemlerinin modernleştirilmesini hedeflemektedir. Bu konuda, daha önce yayınlanmış çeşitli politika belgelerinden bahsetmek mümkünse de, ilk önemli çıkış 2003 tarihli ve 803 sayılı Komisyon Bildirisi olmuştur. Bu bildiri ile genel olarak, bir taraftan AB ülkelerinde üst düzey sosyal korumanın sağlanmasını ele alırken diğer taraftan da üye ülkelerin bütçelerine yük getirilmesinden nasıl kaçınılabileceğini ele almaktadır. Bu açıdan üye ülkelerin sosyal koruma sistemlerini modernize etmek, yüksek sosyal yardımların çalışma isteğini etkilememesini sağlamak ve çalışmanın daha çekici hale getirilmesine yönelik uygun koşulların sağlanması amaçları son derece önemlidir. Benzer bir biçimde 2005 yılında yayınlanan 706 sayılı Komisyon Bildirisi’nde ise Açık Koordinasyon Metodu ’ nun (AKM) sosyal koruma ve sosyal içerme konularında nasıl işleyeceğine ilişkin tavsiyeler ve bu alanda hedefler yayınlanmıştır. Bu çerçevede üç temel hedef belirlenmiştir: 1) Ulaşılabilir, etkin ve finansal olarak sürdürülebilir sosyal koruma sistemleri ve sosyal içerme politikalarıyla sosyal kaynaşma ve fırsat eşitliğinin desteklenmesi, 2) Lizbon Stratejisi çerçevesinde hedeflenen istihdam düzeyi ve sosyal taraflarca yayınlanan “Sürdürülebilir Gelişim Stratejisi” doğrultusunda, daha yüksek ekonomik büyüme ve daha fazla iş sağlanması, 3) Sosyal güvenlik politikalarının oluşturulması, uygulaması ve izlenmesi sürecine sosyal tarafların daha etkin katılımı ve sosyal güvenlik sistemlerinin iyi yönetişimi. (Kaynak: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik” Sistem Ofset, Ankara, 2012, s. 6).

¹⁰⁰ European Commission, <http://ec.europa.eu/green-papers/> (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

Paper) takip etmektedir. Beyaz Kitaplar ise belli bir alanda AB tarafından düzenleme yapılmasını ele alan belgelerdir. Beyaz Kitaplar Komisyon tarafından Konsey ' e sunulduğunda söz konusu alanda yasal düzenlemelere dönüşmektedir.¹⁰¹

2. AB'de Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu

AB ülkelerinde sosyal güvenliğin koordine edilmesi, temel olarak kişilerin AB içinde serbest olarak dolaşırken sosyal güvenlik kapsamından ve haklarından kesintisiz yararlanabilmeleri için ulusal sistemler arasında bağ kurulmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle sosyal güvenliğin koordinasyon anlayışı, ulusal olarak kurulmuş sistemlerin mevzuatlarını etkileyecek radikal değişiklikler öngörmemektedir.¹⁰² AB'de sosyal güvenliğin koordinasyonu 4 temel ilke üzerine bina edilmiştir. Bu ilkeler aşağıda açıklanmaktadır.¹⁰³

---

¹⁰¹Komisyonun bu bağlamda yayımladığı belgeler incelendiğinde 2010 tarihinde yayımlanan “Emeklilik Sistemi Üzerine Yeşil Kitap” ve bu kitaptaki politika içeriği hakkında yapılmış sosyal taraf yorumlarını da içeren “Beyaz Kitap: Yeterli, Güvenli ve Sürdürülebilir Emeklilik Gündemi” dikkat çekmektedir. Beyaz Kitap’ın temel iki vurgusu yaşlanma ve emeklilik/istihdam ilişkisinin sağlanması üzerinedir. Bu bağlamda uzun vadede AB ülkelerinde emeklilik sisteminde ve istihdam yapısında ortaya çıkması muhtemel sorunlar ele alınarak uzun vadeli çözümlere ilişkin bir vizyon geliştirilmeye

çalışılmaktadır. Böylece uzun vadede AB ülkelerinde yeterli, güvenilir ve sürdürülebilir emeklilik sistemleri kurulması öngörülmektedir. (Beyaz Kitap’ın tamamına erişmek için bkz.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=1194&furtherNews=yes>.)

(**Kaynaklar:** European Commission, http://ec.europa.eu/white-papers/index_en.htm, (Erişim Tarihi: 20.03.2016) ve European Commission, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=1194&furtherNews=yes> Erişim Tarihi: 20.03.2016).

¹⁰² Ahmet Hilmi SEZER, “883/2004 Sayılı Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Koordinasyonuna İlişkin AB Tüzüğünde Yaşlılık Ve Ölüm Sigortasının Koordinasyonu ve Katılım Sürecinde Kurumumuzun Alması Gereken Önlemler” T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012, s. 39.

¹⁰³ Yves JORENS et al. “**Handbook on Social Security Law-Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik El Kitabı**” T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu- Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması için Teknik Destek Projesi, Ankara 2011, s. 94.

- 1) **Eşit Muamele İlkesi:** Eşit muamele ilkesi, uyuşuğa dayalı olarak ayrımcılık yapılmamasını ifade etmektedir. Bu çerçevede bir üye devlet sınırları içinde ikamet eden bir kişi, o ülkenin vatandaşlarıyla aynı yardım haklarına ve yükümlülöklere sahiptir.
- 2) **Uygulanabilir Mevzuatı Belirleme İlkesi:** Bu ilke çerçevesinde AB içinde serbest olarak dolaşan kişilerin hangi üye devletin mevzuatına tabi olacağına dair belirleme yapmak amacıyla detaylı kurallar bütünü belirlenmiştir.
- 3) **Sigorta Sürelerinin Birleştirilmesi İlkesi:** Bu ilkeye göre ise kişilerin serbest dolaşım sürecinde hak kaybına uğramaması amacıyla başka bir üye devlette hak sahibi olmak için, her üye devlette geçirilen sigorta, istihdam ve ikamet süreleri birleştirilmektedir.
- 4) **Yardımların İhracı İlkesi:** Bu ilke çerçevesinde AB vatandaşlarının hali hazırda kazanmış olduğu çeşitli sosyal güvenlik haklarının bazılarının diğere üye ülkelere ihracına izin verilmektedir.

AB’de, kuruluşundan günümüze kadar işçilerin serbest dolaşımına ilişkin ikincil hukuk düzenlemeleri çerçevesinde çok sayıda tüzük ve direktif çıkarılmıştır. İşçilerin serbest dolaşımına dair en önemli ikincil hukuk düzenlemeleri 1612/68 sayılı Topluluk İçinde İşçilerin Serbest Dolaşımı Tüzüğü ve bu tüzükte değışiklik yapan ve AB’de daha önce çıkarılmış olan dokuz serbest dolaşım direktifini bir araya getiren 2004/38 sayılı¹⁰⁴ Direktiftir.¹⁰⁵ 1612/68 sayılı Tüzük ise işçilerin serbest

---

¹⁰⁴Bu çerçevede 2004/38 sayılı Direktif, AB vatandaşları ile aile bireylerinin, AB ve Avrupa Ekonomik Alanı sınırları içerisinde dolaşımını ve ikametini düzenlemektedir. Söz konusu Direktife göre istisnasız bütün AB vatandaşları, geçerli bir pasaport veya kimlik kartı ile başka bir üye ülkeye gitme ve üç aya kadar ikamet etme hakkına sahiptir. İkamet süresi altı ayı geçen bir kimsenin kalmaya devam edebilmesi ise Direktife göre belirli şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar arasında öncelikle bir işverene bağımlı veya bağımsız olarak bir ekonomik aktivite yürütülmesi sayılmış; ayrıca kaldığı ülkeye ekonomik yük olmayacak kadar maddi imkanı ve kişinin kendisine ait sağlık sigortası olması,

dolaşımının sağlanması için son derece önemli olan vatandaşlığa dayalı ayrımcılığı kaldırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu tüzükte, istihdam elverişliliği, eşit muamele ve işçi ailesinin korunması gibi serbest dolaşımın ayrılmaz üç unsur düzenlenmiştir.¹⁰⁶

AB’de sosyal güvenlik koordinasyonu için alınan ilk önlemler işçilerin serbest dolaşımı ile ilgili yapılmış ikincil hukuk düzenlemelerine paralel olarak başlamıştır. Bu konuda yapılmış ilk düzenlemeler 3/58 sayılı Tüzük ve bu Tüzüğün uygulama tüzüğü olan ve 4/58 sayılı Tüzüktür. Kapsam olarak kömür işçilerinin serbest dolaşımını sağlamak ile başlayan bir trendin devamı niteliğinde olan Tüzükler, AB Bütünleşmesinin derinleşmesiyle birlikte daha geniş bir alana yayılmış; bu trende uygun olarak 1408/71 sayılı Tüzük çıkarılmıştır. 1408/71 Tüzükle 3/58 sayılı Tüzüğün kapsamı genişletilmiş ve uygulamada ortaya çıkan çeşitli sorunlara çözüm getirilmiştir.¹⁰⁷

---

kişinin eğitimini sürdürüyor olması veya sayılan şartları karşılayan bir kişinin aile ferdi olması durumunda kişiler altı ayı geçecek şekilde gittikleri ülkelerde kalabilmektedir. Beş yıl kadar aralıksız ve yasal olarak bir üye ülkede kalan kişiler için sürekli oturum izni verilmesi öngörülmüştür. **(Kaynak: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu”, Yayın No: 52, Altınyaprak Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 14-19).**

¹⁰⁵SEZER, *op. cit.* s. 23.

¹⁰⁶ YÜKSEL, Saadet, “Avrupa Birliği’nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Statüsü”, Arıkan Basım Yayım, Denizli, 2007, s. 13.

¹⁰⁷ Bu bağlamda 1408/71 sayılı Tüzük, yukarıda bahsedilen Genel Koordinasyon İlkeleri’ne uygun olarak düzenlenmiş ve uzun bir süre yürürlükte kalabilmiştir. Tüzük, 102 Sayılı ILO Sosyal Güvenlikte Asgari Standartlar Sözleşmesi’nde yer alan dokuz sigorta kolu olan sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalığı, analık, malullük ve ölüm ve aile/çocuk sigortasına uygulanmıştır. Çeşitli revizelerle yürürlükte kalan Tüzükte, zaman içerisinde üye devletlerdeki sosyal, demografik ve işgücü piyasası gelişmeleri karşısında çeşitli boşluklar oluşmaya başlamıştır. Ayrıca neredeyse her yıl revize edilen Tüzük oldukça karmaşık bir hale gelerek uygulamada çeşitli problemlere sebep olmaya başlamıştır. **(Kaynak: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik”, Sistem Ofset, Ankara, 2012, ss. 14-17).**

Uzun süre yürürlükte kaldıktan sonra 1408/71 sayılı Tüzüğün yerine 2004 yılında 1 Mayıs 2010 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 883/2004 sayılı Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu Tüzüğü çıkarılmıştır. 883/2004 sayılı Tüzük ile 1408/71 sayılı Tüzüğün temel felsefesi korunmuş ve AB’de tarihsel olarak sosyal güvenliğin koordine edilmesine dair ilkeleri tek bir çatıda toplanarak koordinasyona dair 5 temel ilke belirlemiştir. Bu ilkeler; *eşit muamele ilkesi, gerçeklerin benzeşmesi ilkesi, sürelerin birleştirilmesi ilkesi, yardımların ihracı ilkesi, iyi yönetim ve işbirliği ilkesidir.*¹⁰⁸

883/2004 sayılı Tüzük, kapsam olarak bütün AB vatandaşlarının yanında EFTA üyesi ülkelere¹⁰⁹ de uygulanmaktadır. Bir kişinin sosyal güvenliğin koordinasyonu kapsamına dahil olabilmesi için, sadece kişisel kapsama girmesi yetmemekte; aynı zamanda sosyal güvenlik bakımından en az iki AB ülkesi ile ilişkisinin olması; daha açık bir ifade ile kişinin sınır ötesi durumun olması gerekmektedir. Diğer bir AB ülkesi ile sosyal güvenlik açısından ilişkisi olmayan kişiler, tamamen ulusal mevzuatların kapsamına girmektedir. Öte yandan, kapsam olarak 1408/71 sayılı Tüzük gibi 883/2004 sayılı Tüzük de kapsamına yukarıda bahsedilen 102 sayılı ILO Sözleşmesi ile belirlenen 9 sigorta kolunu dahil etmiştir.¹¹⁰

883/2004 sayılı Tüzük ile sigortalıların hakları genişletilmiş, aktif nüfusa ek olarak üye ülkelerin sosyal güvenlik mevzuatına tabi tüm kişiler kapsama alınmıştır.

---

¹⁰⁸ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “**Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu**”, Yayın No: 52, Altınyaprak Matbaacılık, Ankara, 2013, ss. 35-39.

¹⁰⁹ EFTA üyesi ülkeler, Norveç, İzlanda, Lihtenştayn ve İsviçre’dir.

¹¹⁰ SEZER, **op. cit.**, ss. 35-40.

Ayrıca Tüzük, kademeli emeklilik ve erken emeklilik gibi emeklilik öncesi rejimlere de genişletilmiş, işsizlik yardımlarının transferi mümkün hale gelmiş, bir ülkede yaşayıp diğerinde ikamet eden sınır işçileri bakımından ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çeşitli düzenlemeler yapılmış ve iyi yönetişime dair ilkeler kabul edilmiştir.¹¹¹

Son olarak işçilerin serbest dolaşımı ve sosyal güvenliğin koordine edilmesi Avrupa Birliğı Adalet Divanı Kararları ile yorumlanmış ve zaman içinde işçilerin serbest dolaşımını destekleyen bir içtihat hukuku oluşturulmuş; serbest dolaşımın önündeki fiili engeller Divan kararları ile önemli ölçüde azaltılmıştır. Özellikle ayrımcılığın yasaklanması, muamelelerde eşitlik ilkeleri, eşit şartlarda eğitim, eşit şartlarda ikamet ve çalışma konusunda Divan önemli kararlar vererek mevzuatın nasıl anlaşılması gerektiğini yorumlamış ve AB Kurumları vasıtasıyla üye devletler çeşitli düzenlemeler yapmaya da teşvik edilmiştir.

---

¹¹¹ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, **op. cit.**, 2013, ss. 35-36.

İKİNCİ BÖLÜM:

SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI

Çalışmanın İkinci Bölümünde, Birinci Bölümde teorik olarak çizilen paradigmanın uygulanması sonucu sosyal güvenlik harcamalarının AB ülkeleri ve Türkiye'ye yansımaları ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle çalışmanın ilk bölümünde de vurgulandığı gibi sosyal güvenlik harcamalarını doğru değerlendirebilmek için harcamaların finansmanını sağlayan gelirler incelenecektir. Ardından detaylı olarak AB'de farklı anlayıştaki sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar, Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamalar ile ilgisi kurularak ortaya konulacaktır. Ayrıca AB'de ve Türkiye'de primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinde sosyal güvenlik gelirlerinin harcamaları karşılamaması sonucu oluşan sosyal güvenlik açıkları irdelenecektir.

İkinci Bölümde son olarak sosyal güvenlikten daha geniş bir harcama büyüklüğünü ifade eden sosyal koruma harcamaları incelenecektir. Bu bağlamda ayrıca sigorta kolları bazında yapılan harcamalar ele alınarak AB ve Türkiye'deki durum detaylı bir biçimde incelenecek ve AB'de farklı refah rejimleri anlayışına göre işleyen sistemler çerçevesinde seçilmiş bazı AB ülkeleri ile çeşitli karşılaştırmalar yapılacaktır.

A. PRİMLİ/KATKILI SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN GELİRLERİ

Çalışmanın bu bölümünde ESA 2010 aracılığıyla elde edilmiş ve SGK için hesaplanmış veriler ışında AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı rejimler bağlamında uygulanan sosyal güvenlik sistemlerinin gelir tarafı ele alınacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 4’de AB ülkeleri ve Türkiye’de ESA 2010 aracılığıyla elde edilmiş primli/katkılı rejimler bağlamında uygulanan sosyal güvenlik sistemlerinin gelirleri görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerine giren gelirler genel olarak tüm ülkeler açısından 2008 yılından 2015 yılına gelindiğinde artış göstermektedir. Öte yandan AB ülkelerinde uygulanan farklı sistemlerden ötürü gelirler ülkeden ülkeye çok büyük farklılıklar göstermektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 5’de ise daha sağlıklı bir karşılaştırmaya imkan veren sosyal güvenlik gelirlerinin GSYİH’ye oranı ele alınmıştır. Tablo 5 incelediğinde katkılı sosyal güvenlik sistemlerinin GSYİH içinde AB 28 ortalamasında %15 civarında dalgalandığı görülmektedir. Türkiye için ise gelirler 2008 yılında GSYİH içinde %6,1 paya sahipken 2015 yılına gelindiğinde önemli bir biçimde artarak %8,8 seviyesine çıkmış ve AB ortalamasına yakınlaşmıştır.

Daha önce de değinildiği üzere AB de sosyal güvenlik sistemlerinin farklı biçimde uygulanması ile farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin son derece gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemine sahip olan İsveç ve Danimarka’da Beveridge

sisteminin uygulanması sonucu, ülkelerin GSYİH'sinin %6'sı ve %3'ü civarı bir büyüklükte bir sosyal güvenlik geliri bulunmaktadır.

Tablo 4: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Gelirleri (Milyon €)

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	1.894.451,7	1.905.876,0	1.990.439,9	2.044.949,4	2.094.515,4	2.122.651,3	2.159.389,3	2.189.327,4
Avro Bölgesi	1.751.351,8	1.776.705,3	1.845.060,7	1.894.002,5	1.936.211,6	1.964.273,1	2.002.152,4	2.024.818,4
Belçika	69.716,9	70.685,7	75.669,7	80.061,0	83.791,6	86.872,0	89.026,5	77.887,8
Bulgaristan	4.239,1	5.054,1	4.787,4	5.436,9	5.700,4	6.165,8	6.544,2	6.643,6
Çek Cumhuriyeti	8.449,1	7.986,8	8.529,5	8.978,6	8.934,5	8.834,7	8.697,1	9.230,5
Danimarka	6.526,0	7.360,7	8.497,4	8.372,7	11.950,9	7.417,8	7.145,7	6.793,5
Almanya	484.413,0	491.852,0	517.106,0	528.635,0	539.038,0	539.682,0	557.421,0	579.128,0
Estonya	867,1	883,0	937,8	987,3	1.025,5	1.026,0	1.092,9	1.136,2
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	44.262,0	43.918,0	42.516,0	40.497,0	36.620,0	36.015,0	32.416,0	31.857,0
İspanya	140.922,0	158.547,0	155.173,0	157.837,0	150.272,0	149.947,0	149.363,0	146.255,0
Fransa	490.259,4	482.555,0	492.348,0	519.499,0	537.492,0	553.372,0	567.130,0	573.300,0
Hırvatistan	7.383,0	7.665,2	7.471,7	7.393,7	7.556,1	7.595,7	7.644,7	7.838,6
İtalya	286.060,0	294.236,0	310.658,0	314.563,0	321.144,0	328.448,0	327.891,0	332.492,0
GKRY	1.648,1	1.619,9	1.699,0	1.742,0	1.671,9	1.485,6	1.526,5	1.539,4
Letonya	2.074,0	1.849,2	1.615,4	1.782,3	1.971,2	2.026,0	2.231,1	2.262,7
Litvanya	3.885,5	3.670,2	3.505,9	3.614,4	3.706,9	3.959,9	4.223,6	4.555,3
Lüksemburg	7.500,4	7.706,9	7.891,7	8.300,5	8.746,6	9.126,1	9.577,3	9.852,0
Macaristan	16.929,4	14.838,1	15.999,2	16.665,1	15.625,9	17.088,5	16.623,7	16.473,0
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	100.665,0	96.920,0	107.863,0	105.403,0	114.371,0	112.193,0	117.066,0	118.053,0
Avusturya	46.068,6	48.191,1	50.076,1	51.552,7	53.952,8	55.855,5	57.668,7	59.325,6
Polonya	61.338,2	52.075,1	61.435,4	61.053,7	64.013,2	64.927,0	64.361,6	69.779,0
Portekiz	21.248,2	21.933,1	23.073,1	22.437,8	23.038,0	23.845,2	23.760,2	24.088,7
Romanya	13.908,1	12.963,1	14.388,1	16.070,1	15.788,8	17.076,4	17.225,9	18.087,2
Slovenya	6.408,8	6.572,3	6.719,3	6.988,6	6.797,5	6.921,5	6.981,6	7.094,5
Slovakya	8.405,8	8.729,9	9.514,7	9.908,0	10.338,6	10.381,4	10.931,2	11.147,1
Finlandiya	36.947,0	36.836,0	38.694,0	40.194,0	42.234,0	43.117,0	43.846,0	44.844,0
İsveç	24.326,9	21.227,7	24.270,6	26.976,0	28.734,0	29.272,4	28.993,9	29.663,3
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	30.530,1	31.162,5	38.731,2	42.005,1	50.589,3	46.038,6	54.227,5	57.155,3

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir

(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

Tablo 5: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Gelirlerinin GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	14,6	15,6	15,6	15,5	15,6	15,7	15,5	15,0
Avro Bölgesi	18,2	19,1	19,3	19,3	19,7	19,8	19,8	19,4
Belçika	19,7	20,3	20,7	21,1	21,6	22,1	22,2	19,0
Bulgaristan	11,3	13,6	12,7	13,3	13,7	14,7	15,3	15,0
Çek Cumhuriyeti	5,2	5,4	5,5	5,5	5,6	5,6	5,6	5,6
Danimarka	2,7	3,2	3,5	3,4	4,7	2,9	2,7	2,6
Almanya	18,9	20,0	20,0	19,6	19,6	19,1	19,1	19,1
Estonya	5,2	6,2	6,4	5,9	5,7	5,4	5,5	5,6
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	18,3	18,5	18,8	19,6	19,2	20,0	18,3	18,1
İspanya	12,6	14,7	14,4	14,7	14,4	14,5	14,3	13,5
Fransa	24,6	24,9	24,6	25,2	25,8	26,2	26,5	26,2
Hırvatistan	15,3	17,0	16,6	16,5	17,2	17,5	17,8	17,9
İtalya	17,5	18,7	19,4	19,2	19,9	20,5	20,3	20,3
GKRY	8,8	8,8	8,9	8,9	8,6	8,2	8,8	8,8
Letonya	8,5	9,9	9,1	8,8	9,0	8,9	9,5	9,3
Litvanya	11,9	13,6	12,5	11,6	11,1	11,3	11,6	12,2
Lüksemburg	19,9	21,2	20,0	19,7	20,1	19,6	19,6	18,9
Macaristan	15,7	15,8	16,3	16,5	15,8	16,9	15,9	15,1
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	15,7	15,7	17,1	16,4	17,7	17,2	17,7	17,4
Avusturya	15,8	16,8	17,0	16,7	17,0	17,3	17,5	17,6
Polonya	16,9	16,5	17,0	16,1	16,4	16,5	15,7	16,3
Portekiz	11,9	12,5	12,8	12,7	13,7	14,0	13,7	13,4
Romanya	9,8	10,8	11,4	12,1	11,8	11,8	11,5	11,3
Slovenya	16,9	18,2	18,5	18,9	18,9	19,3	18,7	18,4
Slovakya	12,8	13,7	14,1	14,1	14,3	14,1	14,5	14,3
Finlandiya	19,1	20,3	20,7	20,4	21,1	21,2	21,4	21,6
İsveç	6,9	6,9	6,6	6,7	6,8	6,7	6,7	6,7
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	6,1	7	7	7,5	8,2	7,4	9	8,8

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir

(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

B. PRİMLİ/KATKILI SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN HARCAMALARI

Çalışmanın bu bölümünde ise yine ESA 2010 aracılığıyla elde edilmiş ve SGK için hesaplanmış veriler ışığında AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı rejimler bağlamında uygulanan sosyal güvenlik sistemleri vasıtasıyla yapılan sosyal güvenlik harcamaları ele alınacaktır. Bu bağlamda AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları aşağıda yer alan Tablo 6’da ele alınmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde AB 28 toplamında sosyal güvenlik harcamalarının 2015 yılında neredeyse 2,2 trilyon € olduğu görülmektedir. Bu harcamaların yaklaşık 2 trilyon € kadar ezici bir çoğunluğunu ise Avro Bölgesi’nde yer alan ülkeler yapmaktadır. Türkiye’nin 2015 yılında primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yaptığı harcamanın tutarı ise 72,4 milyar € dur. Türkiye, büyüklük açısından AB içerisinde 7. sıradadır. Toplam harcamaların artışı değerlendirildiğinde ise AB 28 toplamının 2008 yılında 1,8 trilyon € olan sosyal güvenlik harcaması, 2015 yılına gelindiğinde 2,2 trilyon €’ya yükseldiği, Türkiye’de ise aynı yıllar için sosyal güvenlik harcamalarının hızlı bir biçimde 43,3 milyar €’dan 72,4 milyar €’ya yükseldiği görülmektedir.

Diğer AB ülkeleri incelendiğinde hacimsel olarak bu denli büyük bir harcama artışı olan başka bir AB ülkesinin bulunmadığı görülmektedir. Hatta bazı ülkelerde 2008-2015 yılları arasında sosyal güvenlik harcamalarının düştüğü gözlemlenmektedir.

Tablo 6: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon €)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	1.842.484,5	1.943.568,7	2.005.274,9	2.040.352,5	2.094.055,9	2.136.587,4	2.177.254,5	2.197.219,0
Avro Bölgesi	1.704.236,0	1.809.823,1	1.858.408,3	1.890.937,5	1.937.292,4	1.977.851,2	2.017.002,9	2.032.088,1
Belçika	68.382,3	73.240,7	76.280,8	79.844,6	84.197,3	87.135,8	89.110,6	77.634,0
Bulgaristan	4.144,5	4.927,0	5.198,8	5.389,2	5.659,9	6.172,7	6.445,2	6.662,1
Çek Cumhuriyeti	8.047,6	8.390,1	8.874,6	9.260,3	9.206,0	8.799,5	8.794,9	9.164,6
Danimarka	6.511,5	7.501,1	8.448,2	8.283,9	11.891,7	7.415,5	7.087,1	6.779,3
Almanya	477.984,0	506.290,0	513.266,0	513.307,0	520.780,0	534.348,0	554.068,0	574.307,0
Estonya	830,3	976,9	855,4	840,2	905,5	962,2	1.030,2	1.112,3
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	42.120,0	44.043,0	43.047,0	42.932,0	38.186,0	32.650,0	31.655,0	32.401,0
İspanya	133.537,0	150.769,0	157.606,0	158.900,0	160.443,0	161.488,0	160.229,0	159.847,0
Fransa	476.225,5	497.129,0	515.565,0	532.365,0	550.238,0	562.218,0	575.013,0	578.986,0
Hırvatistan	7.393,5	7.686,8	7.482,9	7.449,1	7.702,9	7.398,4	7.535,3	7.920,6
İtalya	284.759,0	299.423,0	305.928,0	311.377,0	318.585,0	326.307,0	326.240,0	330.220,0
GKRY	1.034,6	1.152,2	1.260,2	1.362,4	1.497,6	1.568,6	1.566,8	1.529,8
Letonya	1.750,8	2.182,7	2.064,3	1.963,5	2.015,5	2.103,8	2.143,2	2.227,2
Litvanya	4.206,6	4.542,0	4.223,0	4.190,3	4.281,4	4.315,2	4.678,7	4.556,1
Lüksemburg	6.423,0	6.983,5	7.276,5	7.509,2	7.956,7	8.433,1	8.823,0	9.096,8
Macaristan	17.249,4	15.230,2	15.828,1	16.576,7	15.639,0	16.623,8	16.474,5	16.459,7
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	97.696,0	105.669,0	109.636,0	112.014,0	117.975,0	120.569,0	123.054,0	116.840,0
Avusturya	45.921,3	47.989,1	49.523,0	50.920,1	53.410,5	55.437,6	57.366,3	59.147,6
Polonya	59.844,8	54.877,5	62.206,2	61.380,9	63.186,4	66.029,8	68.409,4	71.592,2
Portekiz	19.594,0	21.534,1	22.274,2	22.000,3	22.724,0	23.497,2	22.967,0	22.999,6
Romanya	14.052,5	14.396,4	15.286,6	16.283,6	15.858,7	16.422,3	16.948,7	17.728,3
Slovenya	6.443,3	6.707,4	6.848,0	6.993,5	6.901,8	6.856,8	6.908,2	7.049,2
Slovakya	8.232,3	9.164,4	9.536,0	9.627,5	10.134,1	10.575,0	11.039,9	11.317,5
Finlandiya	29.096,0	32.027,0	33.219,0	34.791,0	37.061,0	39.386,0	41.110,0	42.817,0
İsveç	21.004,7	20.736,4	23.541,4	24.791,5	27.618,9	29.874,4	28.556,6	28.824,1
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	43.396,7	49.520,0	58.990,3	57.217,8	67.891,1	62.052,5	72.060,9	72.485,2

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir

(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

Aşağıda AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH’ye oranı ele alınmaktadır. Tablo 7 ve Grafik 1 incelendiğinde sosyal güvenlik sistemlerinin gelir kısmına son derece benzer bir tablo ortaya çıkmakta; %3’lerden %25’lere varan seviyede dalgalanma görülmekte; 2009 yılında çoğu

ülkede yukarı doğru bir artış dikkat çekmektedir. Bu açıdan AB ülkeleri incelendiğinde birbirine benzer sosyal güvenlik sistemleri uygulayan ülkelerin benzer sosyal güvenlik harcama büyüklüklerine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle primli/katkılı sistemlerden yapılan harcamaların oranı GSYİH içinde çok farklı dağılım göstermektedir.

Sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki genel seyri ele alındığında AB 28 ortalaması %15, Türkiye %10 civarında seyretmektedir. AB 28 ortalamasının 2008 yılında primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yaptığı sosyal güvenlik harcamasının GSYİH'ye oranı %14,2'den 2015 e gelindiğinde %15'e yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye'nin harcaması ise daha hızlı bir biçimde artarak %8,2'den %11,2'ye ulaşmış ve AB ortalamasına oldukça yaklaşmıştır. Bunun yanında 2015 yılında %19,5 olarak gerçekleşen Avro Bölgesi'nden ise henüz oldukça uzak bir seviyededir.

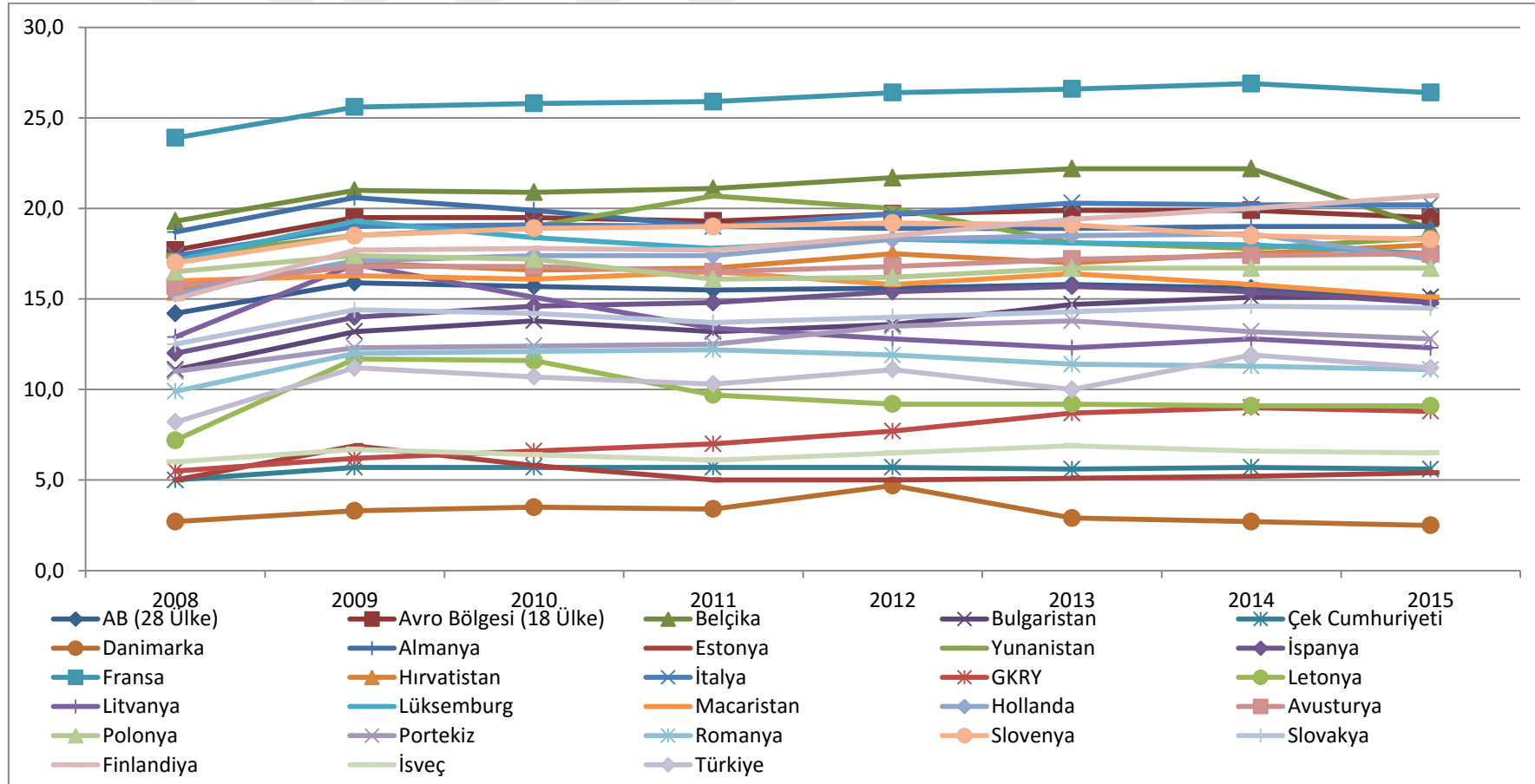
Tablo 7'de dikkat çeken başka bir husus ise genel vergilerle sosyal güvenlik harcamalarını finanse eden Birleşik Krallık ve İrlanda'da katkılı bir sistem bulunmamasından dolayı istatistiklere herhangi bir yansıma olmadığı görülmektedir. Benzer bir şekilde Beveridge Sistemi kullanan İsveç ve Danimarka'da da primli/katkılı sistemlerden yapılan harcamaların oranı son derece düşük görünmektedir. Bu nedenle ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin nasıl yapılandırıldığı ve kurgulandığı hususu, primli/katkılı sistemlerden yapılan harcama oranlarını doğrudan etkilemektedir.

Tablo 7: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	14,2	15,9	15,7	15,5	15,6	15,8	15,6	15,0
Avro Bölgesi	17,7	19,5	19,5	19,3	19,7	19,9	19,9	19,5
Belçika	19,3	21,0	20,9	21,1	21,7	22,2	22,2	18,9
Bulgaristan	11,1	13,2	13,8	13,2	13,6	14,7	15,1	15,1
Çek Cumhuriyeti	5,0	5,7	5,7	5,7	5,7	5,6	5,7	5,6
Danimarka	2,7	3,3	3,5	3,4	4,7	2,9	2,7	2,5
Almanya	18,7	20,6	19,9	19,0	18,9	18,9	19,0	19,0
Estonya	5,0	6,9	5,8	5,0	5,0	5,1	5,2	5,4
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	17,4	18,5	19,0	20,7	20,0	18,1	17,8	18,4
İspanya	12,0	14,0	14,6	14,8	15,4	15,7	15,4	14,8
Fransa	23,9	25,6	25,8	25,9	26,4	26,6	26,9	26,4
Hırvatistan	15,4	17,0	16,6	16,7	17,5	17,0	17,5	18,0
İtalya	17,4	19,0	19,1	19,0	19,7	20,3	20,2	20,2
GKRY	5,5	6,2	6,6	7,0	7,7	8,7	9,0	8,8
Letonya	7,2	11,7	11,6	9,7	9,2	9,2	9,1	9,1
Litvanya	12,9	16,9	15,1	13,4	12,8	12,3	12,8	12,3
Lüksemburg	17,1	19,3	18,4	17,8	18,3	18,1	18,0	17,5
Macaristan	16,0	16,3	16,1	16,5	15,8	16,4	15,8	15,1
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	15,3	17,1	17,4	17,4	18,3	18,5	18,6	17,2
Avusturya	15,7	16,8	16,8	16,5	16,8	17,2	17,4	17,5
Polonya	16,5	17,4	17,2	16,1	16,2	16,7	16,7	16,7
Portekiz	11,0	12,3	12,4	12,5	13,5	13,8	13,2	12,8
Romanya	9,9	12,0	12,1	12,2	11,9	11,4	11,3	11,1
Slovenya	17,0	18,5	18,9	19,0	19,2	19,1	18,5	18,3
Slovakya	12,5	14,4	14,2	13,7	14,0	14,3	14,6	14,5
Finlandiya	15,0	17,7	17,8	17,7	18,5	19,4	20,0	20,7
İsveç	6,0	6,7	6,4	6,1	6,5	6,9	6,6	6,5
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	8,2	11,2	10,7	10,3	11,1	10	11,9	11,2

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

Grafik 1: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranının Seyri (%)

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016)

C. PRİMLİ/KATKILI SİSTEMLERDE AÇIK SORUNU

Primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinde gelirler her zaman harcamaları karşılamayabilmekte ve bu durumun sonucunda çeşitli açıklar oluşabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde daha önce incelenmiş olan sosyal güvenliğin gelir tarafı ve sosyal güvenlik harcamaları ESA 2010 verileri ışığında değerlendirilecektir. Aşağıda yer alan Tablo 8 incelendiğinde AB ortalamasının yıllara göre bazen açık vermekte olduğu; bazen de fazla vermekte olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye’de sürekli olarak bir sosyal güvenlik açığı mevcuttur. Türkiye’ye benzer bir biçimde Bismarck Sistemi uygulayan Almanya’da bazen, Fransa’da ise 2008-2015 arasında tüm yıllarda, Hollanda’da ise belirli yıllarda sosyal güvenlik açığı mevcuttur. Karma Sistem kullanan İspanya’da da 2010 yılından sonra düzenli olarak açık verilmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 9’da ise AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik açıklarının GSYİH’ye oranı ele alınmıştır. AB 28 ortalamasında katkılı sosyal güvenlik sistemleri %1’den az açık vermektedir. Türkiye’de ise bu oran %2,5-4,1 aralığında dalgalanmakta ve sürekli olarak AB ortalaması, Avro Bölgesi ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

Tablo 8: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıkları (Milyon €)

GEO/TIME	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	51967,2	-37692,7	-14835	4596,9	459,5	-13936,1	-17865,2	-7891,6
Avro Bölgesi	47115,8	-33117,8	-13347,6	3065	-1080,8	-13578,1	-14850,5	-7269,7
Belçika	1334,6	-2555	-611,1	216,4	-405,7	-263,8	-84,1	253,8
Bulgaristan	94,6	127,1	-411,4	47,7	40,5	-6,9	99	-18,5
Çek Cumhuriyeti	401,5	-403,3	-345,1	-281,7	-271,5	35,2	-97,8	65,9
Danimarka	14,5	-140,4	49,2	88,8	59,2	2,3	58,6	14,2
Almanya	6429	-14438	3840	15328	18258	5334	3353	4821
Estonya	36,8	-93,9	82,4	147,1	120	63,8	62,7	23,9
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	2142	-125	-531	-2435	-1566	3365	761	-544
İspanya	7385	7778	-2433	-1063	-10171	-11541	-10866	-13592
Fransa	14033,9	-14574	-23217	-12866	-12746	-8846	-7883	-5686
Hırvatistan	-10,5	-21,6	-11,2	-55,4	-146,8	197,3	109,4	-82
İtalya	1301	-5187	4730	3186	2559	2141	1651	2272
GKRY	613,5	467,7	438,8	379,6	174,3	-83	-40,3	9,6
Letonya	323,2	-333,5	-448,9	-181,2	-44,3	-77,8	87,9	35,5
Litvanya	-321,1	-871,8	-717,1	-575,9	-574,5	-355,3	-455,1	-0,8
Lüksemburg	1077,4	723,4	615,2	791,3	789,9	693	754,3	755,2
Macaristan	-320	-392,1	171,1	88,4	-13,1	464,7	149,2	13,3
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	2969	-8749	-1773	-6611	-3604	-8376	-5988	1213
Avusturya	147,3	202	553,1	632,6	542,3	417,9	302,4	178
Polonya	1493,4	-2802,4	-770,8	-327,2	826,8	-1102,8	-4047,8	-1813,2
Portekiz	1654,2	399	798,9	437,5	314	348	793,2	1089,1
Romanya	-144,4	-1433,3	-898,5	-213,5	-69,9	654,1	277,2	358,9
Slovenya	-34,5	-135,1	-128,7	-4,9	-104,3	64,7	73,4	45,3
Slovakya	173,5	-434,5	-21,3	280,5	204,5	-193,6	-108,7	-170,4
Finlandiya	7851	4809	5475	5403	5173	3731	2736	2027
İsveç	3322,2	491,3	729,2	2184,5	1115,1	-602	437,3	839,2
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	-12866,6	-18357,5	-20259,1	-15212,7	-17301,8	-16013,9	-17833,4	-15329,9

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir

(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

Tablo 9: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	0,4	-0,3	-0,1	0	0	-0,1	-0,1	0
Avro Bölgesi	0,5	-0,4	-0,2	0	0	-0,1	-0,1	-0,1
Belçika	0,4	-0,7	-0,2	0	-0,1	-0,1	0	0,1
Bulgaristan	0,2	0,4	-1,1	0,1	0,1	0	0,2	-0,1
Çek Cumhuriyeti	0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	0	-0,1	0
Danimarka	0	-0,1	0	0	0	0	0	0,1
Almanya	0,2	-0,6	0,1	0,6	0,7	0,2	0,1	0,1
Estonya	0,2	-0,7	0,6	0,9	0,7	0,3	0,3	0,2
İrlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	0,9	0	-0,2	-1,1	-0,8	1,9	0,5	-0,3
İspanya	0,6	0,7	-0,2	-0,1	-1	-1,2	-1,1	-1,3
Fransa	0,7	-0,7	-1,2	-0,7	-0,6	-0,4	-0,4	-0,2
Hırvatistan	-0,1	0	0	-0,2	-0,3	0,5	0,3	-0,1
İtalya	0,1	-0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
GKRY	3,3	2,6	2,3	1,9	0,9	-0,5	-0,2	0
Letonya	1,3	-1,8	-2,5	-0,9	-0,2	-0,3	0,4	0,2
Litvanya	-1	-3,3	-2,6	-1,8	-1,7	-1	-1,2	-0,1
Lüksemburg	2,8	1,9	1,6	1,9	1,8	1,5	1,6	1,4
Macaristan	-0,3	-0,5	0,2	0	0	0,5	0,1	0
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	0,4	-1,4	-0,3	-1	-0,6	-1,3	-0,9	0,2
Avusturya	0,1	0	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Polonya	0,4	-0,9	-0,2	0	0,2	-0,2	-1	-0,4
Portekiz	0,9	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2	0,5	0,6
Romanya	-0,1	-1,2	-0,7	-0,1	-0,1	0,4	0,2	0,2
Slovenya	-0,1	-0,3	-0,4	-0,1	-0,3	0,2	0,2	0,1
Slovakya	0,3	-0,7	-0,1	0,4	0,3	-0,2	-0,1	-0,2
Finlandiya	4,1	2,6	2,9	2,7	2,6	1,8	1,4	0,9
İsveç	0,9	0,2	0,2	0,6	0,3	-0,2	0,1	0,2
Birleşik Krallık	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	-2,5	-4,1	-3,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,9	-2,3

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir

(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

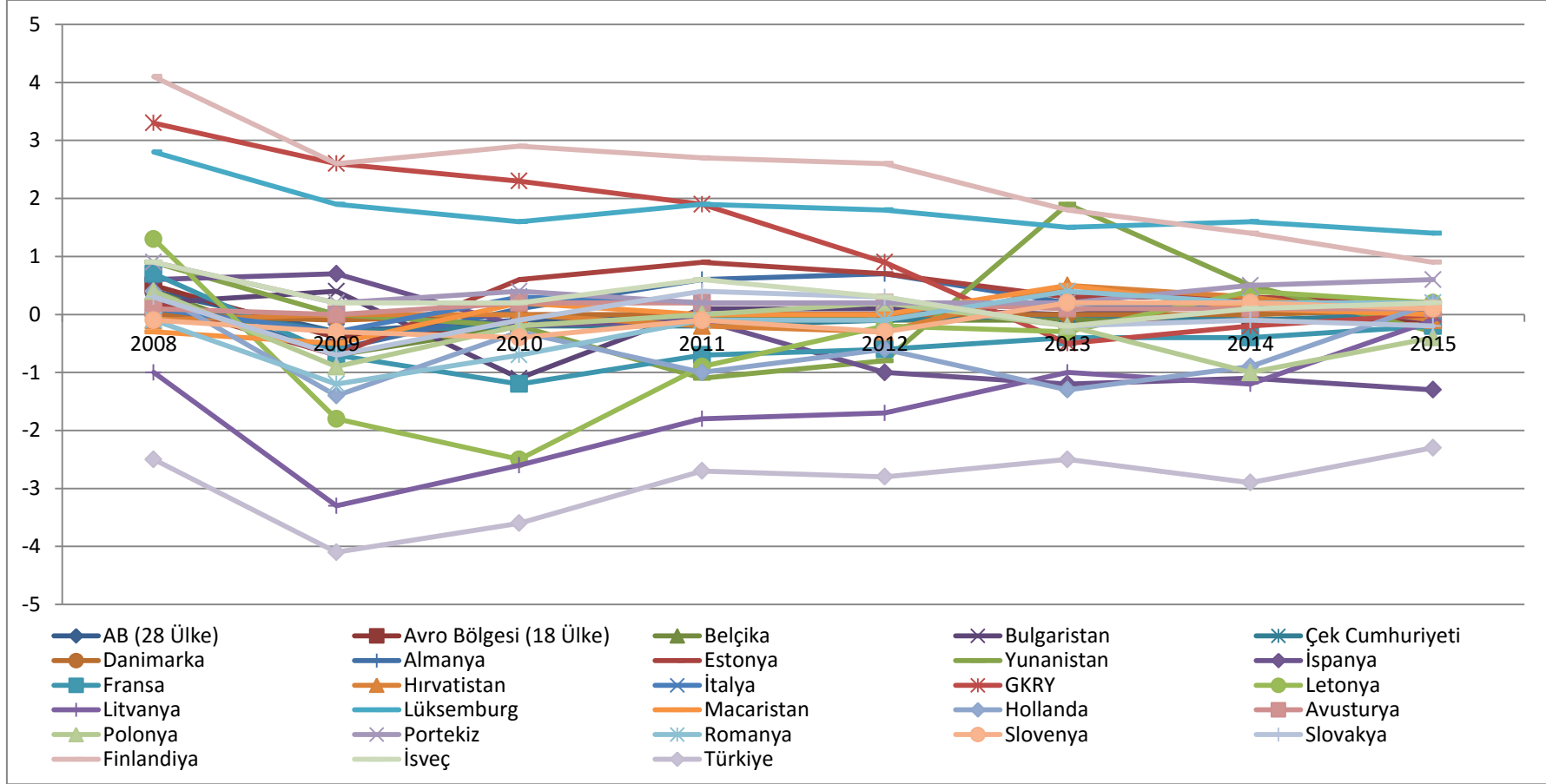
Aşağıda yer alan Grafik 2’de ise 2008-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik açıklarının GSYİH’ye oranının seyri görülmektedir. Grafik 2 incelendiğinde 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde ekonomik krizin etkisiyle sosyal güvenlik açıklarında hızlı bir artış olduğu gözlemlenebilmektedir.

2008 ekonomik krizinden önce %0,4 fazla vermekte olan AB 28 ortalaması krizden hemen sonra neredeyse GSYİH'nin %1'i kadar artarak %0,3 açık vermiştir.

Aynı dönemde Türkiye'deki sosyal güvenlik açığı ele alındığında 2008'de %2,5 olan açık rakamı %4,1'e yükselmiştir. Bu oran 2008-2015 dönemindeki en yüksek orandır. Türkiye'de açık miktarı 2010 yılından itibaren %2-3 civarında seyretmiştir. Grafik 2 incelendiğinde AB ülkelerinin 2008-2015 döneminde ortalama GSYİH'nin %1'i civarında açık ya da fazla verdikleri görülmektedir. Türkiye'nin bu konudaki performansı ise tüm AB ülkelerinden kötüdür ve sistem ısrarlı bir biçimde sürekli açık vermektedir.

Grafik 2: 2008-2015 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının GSYİH’ye Oranının Seyri (%)

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

D. SOSYAL KORUMA HARCAMALARI (PRİMLİ+PRİMSİZ SİSTEMLER)

Çalışmanın daha önceki kısımlarında değinildiği gibi sosyal koruma kavramı, terminolojik olarak sosyal güvenlik kavramından daha geniş olarak kullanılmakta ve daha kapsamlı bir koruma alanını ifade etmektedir. Bu açıdan sosyal koruma kavramı, sadece devlet bütçesinden gelir testine, vatandaşlık esasına, sosyal sigortalar çerçevesinde ya da diğer bazı şartlar esasında yapılan gelir transferlerini kapsamamakta; aynı zamanda sosyal hizmetleri, toplumsal girişimleri, özel ticari ya da gönüllü sistemleri ve bunun yanında hayır dernekleri ve bireysel girişimleri de kapsamaktadır. Bu yönüyle sosyal koruma harcamaları sosyal güvenlik harcamalarının yanı sıra sosyal yardım ve sosyal hizmet harcamalarını da kapsamına almaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 10'da AB ülkeleri ve Türkiye'de sosyal koruma harcamaları € cinsinden toplam olarak ele alınmıştır. AB 28 toplamı için ESSPROS'da bulunan en güncel yıl olan 2012 yılında toplam 3,8 trilyon €, Avro Bölgesinde ise 2,8 trilyon €, sosyal korumaya harcama yapılmıştır. Türkiye'de ise 2012 yılında bu oran 84 milyar € olarak gerçekleşmiştir. AB ülkeleri arasında sosyal korumaya miktar olarak en fazla harcama yapan ülkeler sırasıyla Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, İtalya ve İspanya'dır. Türkiye ise nüfus olarak AB'nin en büyük ikinci ülkesi olmasına rağmen sosyal koruma harcamaları bakımından oldukça geri sıralardadır.

Tablo 10: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamaları (Milyon €)

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	3.381.545,37	3.523.279,38	3.655.795,70	3.720.926,06	3.843.188,87	:
Avro Bölgesi	2.546.529,36	2.712.387,79	2.781.521,93	2.823.250,82	2.880.209,10	:
Belçika	98.240,38	104.598,54	107.312,02	112.532,67	115.891,83	118.422,71
Bulgaristan	5.486,86	6.013,04	6.515,00	6.820,03	6.956,93	7.389,60
Çek Cumhuriyeti	28.869,24	29.887,53	31.402,80	32.905,18	32.936,04	31.654,99
Danimarka	69.776,82	75.573,10	79.191,49	79.454,50	81.441,85	84.182,75
Almanya	693.342,80	750.040,18	767.648,13	772.304,69	789.793,42	818.015,08
Estonya	2.424,72	2.656,04	2.589,57	2.605,53	2.693,49	2.808,66
İrlanda	37.611,62	40.448,94	40.641,42	40.354,52	40.150,43	39.559,44
Yunanistan	61.198,36	64.780,30	64.657,74	62.988,52	60.391,92	:
İspanya	239.197,84	263.770,37	266.521,87	271.580,75	266.213,01	264.577,88
Fransa	604.844,37	632.457,77	653.735,34	669.487,85	695.417,35	713.311,85
Hırvatistan	8.936,88	9.334,54	9.356,33	9.121,69	9.178,73	9.440,46
İtalya	435.640,00	453.276,00	462.938,00	467.454,00	472.534,00	478.398,00
GKRY	3.337,39	3.564,50	3.847,28	4.069,60	4.087,30	4.029,99
Letonya	2.907,48	3.132,03	3.219,14	3.044,85	3.112,82	3.288,13
Litvanya	5.205,58	5.651,83	5.302,97	5.274,94	5.431,16	5.341,95
Lüksemburg	7.984,15	8.640,85	9.059,51	9.400,75	10.014,76	10.739,21
Macaristan	24.149,15	21.422,62	22.258,31	21.901,17	21.182,26	21.153,96
Malta	1.077,08	1.163,88	1.235,70	1.253,91	1.333,07	1.405,61
Hollanda	169.314,00	180.950,00	188.631,00	193.275,00	199.421,00	203.593,00
Avusturya	80.634,04	84.832,40	87.289,31	89.162,17	92.631,74	96.086,00
Polonya	70.394,03	64.117,02	70.869,33	70.648,02	68.920,09	:
Portekiz	41.877,27	45.248,39	46.373,61	45.382,59	44.424,66	47.017,63
Romanya	20.062,85	20.335,86	21.933,80	21.856,76	20.506,76	21.302,48
Slovenya	7.959,92	8.587,36	8.854,66	9.052,11	8.966,68	8.958,98
Slovakya	10.365,94	11.813,29	12.322,44	12.590,77	13.090,35	13.556,25
Finlandiya	48.572,00	52.426,95	54.645,19	56.710,54	60.041,30	63.223,73
İsveç	97.616,69	93.191,70	105.392,51	114.380,27	124.037,75	130.788,19
Birleşik Krallık	504.517,92	485.364,33	522.051,22	535.312,77	592.388,18	574.714,01
Türkiye	59.543,00	62.188,89	74.354,28	73.433,48	84.553,85	87.055,66

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı,

(<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Tablo 11: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	26,0	28,7	28,6	28,2	28,6	:
Avro Bölgesi (18 Ülke)	26,5	29,3	29,2	28,9	29,4	:
Belçika	27,7	30,0	29,4	29,7	29,9	30,2
Bulgaristan	14,7	16,1	17,3	16,7	16,7	17,6
Çek Cumhuriyeti	17,9	20,1	20,1	20,1	20,5	20,2
Danimarka	28,9	32,8	32,8	32,3	32,2	33,0
Almanya	27,1	30,5	29,8	28,6	28,7	29,0
Estonya	14,7	18,8	17,6	15,6	15,0	14,8
İrlanda	20,1	23,9	24,5	23,2	23,0	22,0
Yunanistan	25,3	27,3	28,6	30,4	31,6	:
İspanya	21,4	24,4	24,7	25,4	25,5	25,7
Fransa	30,3	32,6	32,7	32,5	33,3	33,7
Hırvatistan	18,6	20,7	20,8	20,4	20,9	21,7
İtalya	26,7	28,8	28,8	28,5	29,3	29,8
GKRY	17,7	19,3	20,1	20,8	21,0	22,3
Letonya	12,0	16,7	18,1	15,1	14,2	14,4
Litvanya	15,9	21,0	18,9	16,9	16,3	15,3
Lüksemburg	21,2	23,8	22,9	22,3	23,0	23,1
Macaristan	22,5	22,9	22,7	21,7	21,4	20,9
Malta	17,6	19,0	18,7	18,2	18,5	18,7
Hollanda	26,5	29,3	29,9	30,1	30,9	31,3
Avusturya	27,6	29,6	29,6	28,9	29,2	29,8
Polonya	19,4	20,4	19,6	18,6	17,7	:
Portekiz	23,4	25,8	25,8	25,8	26,4	27,6
Romanya	14,1	16,9	17,3	16,4	15,4	14,8
Slovenya	21,0	23,7	24,4	24,5	24,9	25,0
Slovakya	15,7	18,5	18,3	17,9	18,1	18,4
Finlandiya	25,1	29,0	29,2	28,8	30,1	31,2
İsveç	27,7	30,1	28,6	28,2	29,3	30,0
Birleşik Krallık	26,4	29,1	28,8	28,7	28,8	28,1
Türkiye	11,9	14,1	13,5	13,2	13,8	14,1

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı,

(<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Yukarıda yer alan Tablo 11’de ise AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki oranı ele alınmıştır. Tablo 11 incelendiğinde GSYİH içinden sosyal koruma harcamalarına ayrılan pay verinin en güncel olduğu 2012 yılında AB 28 ortalamasında %28,6, Avro Bölgesinde ise %29,4 olmuştur. Aynı yılda Türkiye’de sosyal korumaya GSYİH içinden ayrılan harcama payı %13,8

olmuştur. Türkiye bu performansı ile AB ülkeleri arasında GSYİH içinde en düşük sosyal koruma harcaması yapan ülke konumundadır. AB'ye 2007 yılında üye olarak kabul edilen eski Doğu Bloku ülkelerinden Romanya ve Bulgaristan'da dahi bu oranlar %15,4 ve %16,7 olarak gerçekleşmiştir. AB ülkelerinde GSYİH'den sosyal korumaya en fazla payı ayıran ülkeler ise 2012 yılında Fransa, Danimarka, Yunanistan, Hollanda ve Finlandiya olmuş; anılan ülkelerin hepsi GSYİH'nin%30'dan fazlasını sosyal koruma harcamalarına ayırmıştır.

Aşağıda yer alan Tablo 12'de ise AB ülkeleri ve Türkiye'de kişi başına düşen sosyal koruma harcamaları PPS cinsinden ele alınmıştır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde değinildiği gibi PPS, AB'de ülkeler arası fiyat farklılıklarının ortadan kaldırılmasıyla elde edilen bir yapay birimini temsil etmektedir. Harcamanın kişi başına yüksek olması önemli bir refah göstergesine de işaret etmektedir.

Tablo 12 incelediğinde verinin en son bulunduğu 2012 yılında harcama miktarı AB 28 ortalaması için 7.616 PPS, Avro Bölgesi için ise 8.437 PPS olmuştur. Türkiye'de ise söz konusu miktar aynı yılda 1.916 PPS şeklinde gerçekleşmiştir. Kişi başına PPS cinsinden harcama, 2013 yılı için Lüksemburg'da, Danimarka'da, Hollanda'da ve Avusturya'da 10.000 PPS'nin üzerindedir. En altta yer alan ülkelere bakıldığında yine Türkiye'nin 2013 yılında 1.972 PPS ile kişi başına en az seviyede sosyal koruma harcaması yaptığı görülmektedir. Türkiye'den sonra ise düşükten yükseğe doğru, Romanya, Bulgaristan ve Letonya gelmektedir.

Tablo 12: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Sosyal Koruma Harcamaları (PPS)

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	6.746,98	7.008,67	7.256,33	7.367,47	7.616,40	:
Avro Bölgesi	7.445,26	7.701,17	8.066,34	8.166,33	8.437,86	:
Belçika	8.037,01	8.298,03	8.680,93	8.973,13	9.192,03	9.256,09
Bulgaristan	1.682,50	1.790,02	1.997,60	2.069,64	2.145,07	2.316,45
Çek Cumhuriyeti	3.886,48	4.221,88	4.320,94	4.522,89	4.655,04	4.630,15
Danimarka	8.875,02	9.353,88	9.870,84	9.994,34	10.356,42	10.730,38
Almanya	8.217,35	8.611,19	9.167,98	9.292,68	9.777,03	9.818,06
Estonya	2.566,83	2.833,87	2.840,94	2.821,29	2.898,97	2.952,37
İrlanda	6.278,56	6.865,17	7.328,40	7.168,46	7.159,51	7.000,91
Yunanistan	6.109,06	6.242,37	6.301,95	6.147,00	6.123,80	:
İspanya	5.485,26	5.853,45	5.906,99	6.007,49	6.075,90	6.132,26
Fransa	8.463,51	8.667,89	9.076,79	9.287,92	9.668,41	9.792,39
Hırvatistan	2.976,81	3.027,94	3.055,75	3.121,16	3.319,53	3.503,93
İtalya	7.153,05	7.227,90	7.651,90	7.629,18	7.703,20	7.724,13
GKRY	4.783,77	4.846,97	5.134,23	5.071,69	5.084,18	5.123,51
Letonya	1.927,56	2.133,66	2.409,44	2.218,88	2.282,18	2.483,63
Litvanya	2.692,95	2.929,77	2.938,99	2.943,35	3.072,15	3.090,71
Lüksemburg	12.871,69	13.081,44	13.158,94	13.479,02	14.120,35	14.465,78
Macaristan	3.755,62	3.689,96	3.896,04	3.899,61	3.841,04	3.911,93
Malta	3.619,41	3.852,90	4.015,55	3.895,22	4.061,88	4.134,84
Hollanda	9.755,90	10.000,92	10.156,09	10.365,50	10.659,42	10.633,45
Avusturya	8.893,20	9.076,76	9.537,65	9.610,10	9.922,84	10.077,76
Polonya	2.890,86	3.132,49	3.335,05	3.405,37	3.425,11	:
Portekiz	4.588,53	4.899,69	5.086,24	5.116,20	5.175,24	5.704,18
Romanya	1.744,21	1.962,89	2.163,11	2.202,64	2.177,06	2.200,47
Slovenya	4.818,38	4.859,34	5.066,19	5.209,17	5.277,05	5.294,45
Slovakya	3.016,02	3.265,43	3.547,15	3.575,61	3.715,57	3.866,42
Finlandiya	7.602,14	7.941,01	8.316,97	8.552,38	9.056,07	9.366,88
İsveç	8.964,06	8.956,91	8.950,35	9.144,97	9.566,91	9.781,43
Birleşik Krallık	7.758,83	7.940,91	7.658,15	7.708,77	7.986,49	7.884,66
Türkiye	1.361,13	1.523,57	1.623,67	1.763,59	1.916,47	1.972,89

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Tablo 13’de ise 2012 yılı için AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının kalemlere göre dağılımı ele alınmıştır. Harcamaların yardım kalemlerini hastalık/sağlık, malullük, yaşlılık, ölüm, aile/çocuk, işsizlik, konut ve sosyal dışlanma yardımları oluşturmaktadır. Ayrıca yönetim harcamaları ve diğer harcamalar sosyal koruma harcamalarının son kalemlerini oluşturmaktadır. AB

ülkelerinde en fazla yaşlılık yardımları ile hastalık/sağlık yardımlarına harcama yapıldığı gözlemlenmektedir. Yaşlılık yardımları tüm AB ülkeleri genelinde toplam yardımların %30'u ile %50'si arasında bir dağılım göstermektedir. Hastalık/sağlık yardımları ise tüm harcamaların %20'si ile %30'u dolaylarında bir yer tutmaktadır. Aile/çocuk yardımları ile işsizlik yardımları esas alındığında ise bazı ülkelerin bu yardım türlerine ciddi oranlara varan ve tüm harcamaların %10'unu aşan kaynak ayırdığı gözlemlenmektedir.

Tablo 13'e göre 2012 yılında AB 28 ortalamasında en yüksekten en aza doğru yardımlar şu şekilde dağılım göstermiştir: yaşlılık %38, hastalık/sağlık %28, aile/çocuk %8, malullük %7, ölüm %6, işsizlik %5, konut %2 ve sosyal dışlanma %2. Ayrıca %3 seviyesinde yönetim gideri ve %1 diğer harcamalar mevcuttur. Aynı oranlar Türkiye için yaşlılık %47, hastalık/sağlık %31 ölüm %11, malullük %4, aile çocuk %3, sosyal dışlanma %1, işsizlik %1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de konut yardımları yapılmamaktadır. Yönetim giderleri %2 seviyesinde olup kayda değer bir diğer harcama kalemi bulunmamaktadır. AB ortalaması ile Türkiye karşılaştırıldığında, Türkiye'de aile/çocuk yardımlarının AB'ye göre çok az bir seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca yaşlılık ve ölüm yardımlarının payı ise AB'ye göre yüksek seyretmektedir.

Tablo 13: 2012 Yılı için AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Kalemlere Göre Dağılımı (%)

Ülke/Harcama Tipi	Hastalık-Sağlık	Malullük	Yaşlılık	Ölüm	Aile-Çocuk	İşsizlik	Konut	Sosyal Dışlanma	Toplam Yardımlar	Yönetim Giderleri	Diğer Harcamalar	Toplam
AB (28 Ülke)	27,89	7,04	38,39	5,47	8,10	5,41	2,00	1,86	96,16	2,99	0,85	100,00
Avro Bölgesi	27,98	6,72	37,39	6,62	7,41	6,27	1,45	1,63	95,46	3,42	1,12	100,00
Belçika	27,58	7,40	31,23	6,67	7,14	11,98	0,83	2,73	95,57	3,05	1,37	100,00
Bulgaristan	25,33	7,44	42,90	5,49	10,10	3,44	0,07	1,45	96,23	2,41	1,36	100,00
Çek Cumhuriyeti	29,63	6,63	43,14	3,46	8,59	3,13	0,91	1,59	97,08	2,92	0,00	100,00
Danimarka	20,36	12,96	35,47	4,10	11,57	5,95	2,17	3,84	96,44	3,56	0,00	100,00
Almanya	32,30	7,61	31,67	6,79	10,67	3,99	2,05	0,54	95,62	3,91	0,46	100,00
Estonya	27,84	11,64	43,44	0,49	11,32	3,02	0,29	0,78	98,82	1,18	0,00	100,00
İrlanda	30,94	5,10	25,52	2,10	12,87	14,54	2,06	1,12	94,25	5,62	0,13	100,00
Yunanistan	20,56	4,31	49,21	7,70	5,26	6,08	0,79	2,05	95,96	4,00	0,03	100,00
İspanya	25,80	7,06	35,57	9,19	5,33	13,77	0,57	0,82	98,11	1,86	0,03	100,00
Fransa	27,02	6,14	37,60	5,31	7,37	5,67	2,45	2,27	93,83	4,17	1,99	100,00
Hırvatistan	33,87	17,24	27,43	9,83	7,12	2,17	0,10	0,22	97,98	1,90	0,11	100,00
İtalya	23,11	5,24	48,36	8,87	4,00	5,44	0,10	0,64	95,76	2,35	1,89	100,00
GKRY	21,36	3,38	45,41	5,92	7,01	6,62	2,72	5,66	98,09	1,16	0,76	100,00
Letonya	21,60	8,53	53,75	1,60	7,10	3,64	0,95	1,38	98,54	1,44	0,02	100,00
Litvanya	26,02	9,25	41,58	2,92	8,33	2,59	0,02	4,48	95,20	2,04	2,77	100,00
Lüksemburg	25,04	10,95	28,90	8,37	15,92	5,71	1,25	2,22	98,36	1,44	0,20	100,00
Macaristan	23,37	7,42	45,39	5,99	12,20	2,60	1,54	0,46	98,98	1,02	0,00	100,00
Malta	29,29	3,85	45,14	9,64	6,18	2,96	0,41	1,46	98,94	1,06	0,00	100,00
Hollanda	33,97	6,96	33,90	3,66	3,31	5,30	1,17	6,24	94,49	4,75	0,76	100,00
Avusturya	24,93	7,20	43,00	6,26	9,21	5,02	0,43	1,19	97,24	2,02	0,74	100,00
Polonya	23,33	8,19	47,90	10,60	4,66	1,61	0,32	0,75	97,37	2,56	0,06	100,00
Portekiz	23,63	7,00	44,67	7,12	4,62	6,44	0,01	1,08	94,56	1,43	4,01	100,00
Romanya	26,27	8,06	49,00	4,67	8,50	1,12	0,13	1,17	98,91	1,05	0,04	100,00
Slovenya	31,61	6,28	39,70	6,56	8,32	3,01	0,07	2,57	98,14	1,61	0,25	100,00
Slovakya	29,61	8,72	37,82	5,04	9,67	3,91	0,21	2,30	97,27	2,57	0,16	100,00
Finlandiya	24,60	11,26	36,73	2,90	10,75	6,76	1,74	2,68	97,44	2,56	0,00	100,00
İsveç	25,05	12,30	41,01	1,49	10,35	4,04	1,56	2,27	98,07	1,93	0,00	100,00
Birleşik Krallık	29,74	6,32	41,22	0,36	10,74	2,34	5,15	2,88	98,74	1,26	0,00	100,00
Türkiye	30,95	3,50	46,96	11,48	2,86	1,25	0,00	1,38	98,37	1,59	0,04	100,00

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

E. SOSYAL KORUMA (PRİMLİ+PRİMSİZ SİSTEMLER) HARCAMALARININ SİGORTA KOLLARINA DAĞILIMI

Çalışmanın bu bölümünde ESSPROS veri tabanı kullanılarak tanımlanmış riskler çerçevesinde sigorta kolları bazında yapılan harcamalar incelenecektir. ESSPROS, sosyal güvenlik harcamalarına, primsiz sistemler yoluyla yapılan sosyal yardımları da dahil etmekte ve sosyal güvenliğin kapsamı ötesine geçerek sosyal koruma harcamalarının bütününe vermektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi ESA 2010 ise gelir ve harcamaları alt kalemlere ayırırken sigorta kolu bazında bir ayırma yapmamaktadır. Bu nedene primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden sigorta kolları bazında ne kadar harcama yapıldığının ESA 2010 ile belirlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle AB ülkeleri ve Türkiye’de sigorta kolları bazında yapılan harcamalar incelenirken yine primsiz sistemleri de içeren ESSPROS’den yararlanılmıştır.

Ayrıca sigorta kolları bazında yapılacak analizlere primsiz sistemler de dahil olduğu için, çalışmanın daha önceki kısımlarında açıklandığı gibi AB’de kurulu bulunan farklı refah devleti anlayışlarına göre işleyen farklı sistemlerin birbiriyle karşılaştırılması gerekmektedir. Bu hususu kolay kılmak amacıyla Esping-Andersen’in yapmış olduğu üçlü refah devleti anlayışına uygun olarak Liberal Refah Rejimlerini temsilen İngiltere, Kıta Avrupası ya da Muhafazakar Refah Rejimlerini temsilen Almanya, Sosyal-Demokrat Refah Rejimlerini temsilen İsveç, Leibfried’in Esping-Andersen modeline eklediği Güney Akdeniz Refah Rejimlerini temsilen İtalya ve AB’ye 2004 ve 2007’de üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerini temsilen, bu

ülkelerin arasından seçilmiş olan Polonya örneği üzerinden çeşitli karşılaştırmalar yapılacaktır. Farklı refah devleti rejimlerini yansıtan bu beş sınıflandırmanın sosyal güvenlik harcamalarının AB ülkelerinde ve Türkiye’de nasıl farklılaştığına ışık tutacağı düşünülmektedir.

ESSPROS’da sosyal koruma yardımları, “Hane halkalarına bir takım risklerin ya da ihtiyaçların getirdiği finansal yükleri hafifletmek için yapılan ayni ya da nakdi transferler” olarak tanımlanmaktadır. Bu riskler ve ihtiyaçlar ESSPROS’da malullük, hastalık/sağlık hizmeti, yaşlılık, ölüm yardımları, aile/çocuk yardımları, işsizlik, konut yardımı ve sosyal dışlanma olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda korunan kişilere ödenen nakit yardımlar; korunan kişilerin yaptığı harcamaların kişilere ödenmesi ve korunan kişilere doğrudan sağlanan mal ve hizmetler, yardımların kapsamını oluşturmaktadır. Bu bağlamda harcamalar ele alınırken ILO 102 Sayılı Sözleşme’ye göre ve primli/katkılı sosyal güvenlik sistemleri kapsamına girmeyen konut yardımları ile sosyal dışlanma yardımları kapsam dışında tutulmuştur. İlgili alanlar sosyal güvenlik kapsamını aşarak daha geniş manada sosyal koruma ve sosyal politika kavramları altına girmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında, önce ESSPROS veri tabanı vasıtasıyla genel düzeyde yapılan ve sosyal yardım harcamalarını da kapsayacak biçimde kısaca sosyal koruma harcamaları incelenecek, daha sonra ise yukarıda bahsedilen şekilde AB ortalaması, Avro Bölgesi ortalaması ve seçilmiş bazı AB ülkeleri açısından sigorta kolları bazında yapılan harcamalar incelenecektir. Burada akıldan

çıkarılmaması gereken husus, sigorta kolları bazında yapılan harcamaların içinde bazı sosyal yardım niteliğindeki harcamaların da bulunduğu hususudur.

1. Hastalık-Sağlık Yardımları

ESSPROS'da hastalık/sağlık yardımları, hastalık veya yaralanma durumundan ötürü çalışma açısından geçici iş göremezliğin ortaya çıkması ya da sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde kişilere sağlık hizmeti sunulmasını kapsamaktadır. Bu bağlamda nakdi olarak sağlanan yardımlar sınırlı olup hamilelik durumunda iş göremezlik ya da malullük durumu aile/çocuk yardımları altında veya malullük yardımları altında değerlendirilmektedir. Tüm sağlık yardımları riskin ya da ihtiyacın kapsamına bakılmaksızın hastalık/sağlık yardımları altında değerlendirilmektedir. Örneğin annelere ya da engellilere verilen sağlık hizmetleri, aile/çocuk yardımları ya da malullük yardımları kapsamında değil; hastalık/sağlık yardımları altında değerlendirilmektedir. Ayrıca ilaç konusunda yapılan harcamalar da bu başlık altında değerlendirilmekte; fakat kişilerin ödedikleri katkı payları sisteme dahil edilmemektedir.¹¹²

Aşağıda yer alan Tablo 14'de seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye'de hastalık-sağlık yardımı harcamaları € cinsinden ele alınmıştır. Harcama yapan ülkeler arasında en az miktar Türkiye'ye aittir. 2008 yılından başlayarak hem AB 28 toplamı hem de Türkiye'de harcamalar artmaktadır.

---

¹¹² EUROSTAT, **op. cit.**, 2012, s. 50-51.

Tablo 14: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	948.167,17	987.269,20	1.024.240,00	1.044.199,02	1.072.031,12
Avro Bölgesi	722.273,82	770.179,26	786.707,49	796.695,61	805.763,40
Almanya	204.469,30	231.475,22	238.287,58	245.802,76	255.127,33
İtalya	108.984,00	110.461,00	112.405,00	111.083,00	109.213,00
Polonya	16.171,80	14.669,29	15.998,70	16.063,39	16.081,63
İsveç	25.048,98	23.190,48	25.908,49	28.820,35	31.068,35
Birleşik Krallık	143.669,53	137.977,43	152.869,91	159.564,60	176.153,20
Türkiye	20.385,94	21.516,85	24.203,80	23.428,21	26.166,00

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı,

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Tablo 15’de ve Grafik 3’de ise seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye’de hastalık-sağlık yardımı harcamalarının GSYİH’ye oranı verilmiştir. Tablo 15 incelendiğinde AB ortalamasında hastalık/sağlık yardımlarına GSYİH’nin %8’i dolaylarında harcama yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de ise söz konusu oran %4 dolaylarında seyretmektedir. Avro Bölgesi ve diğer ülkeler de AB ortalamasına son derece yakın seyrederken, Polonya’da hastalık/sağlık harcamaları Türkiye’ye benzer bir şekilde GSYİH’nin %4’ü dolaylarında seyretmektedir.

Tablo 15: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

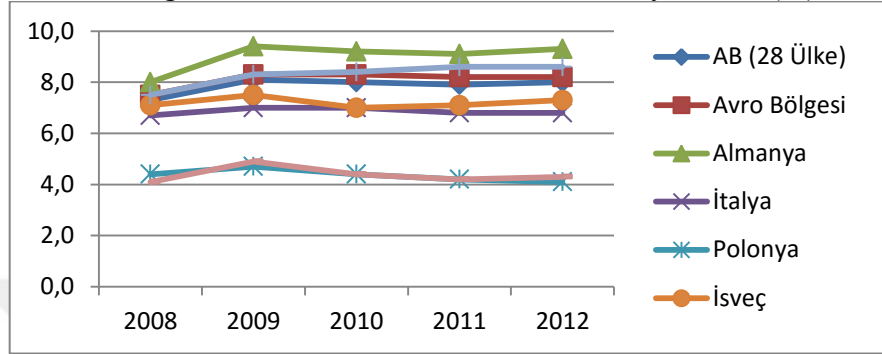
Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	7,3	8,1	8,0	7,9	8,0
Avro Bölgesi	7,5	8,3	8,3	8,2	8,2
Almanya	8,0	9,4	9,2	9,1	9,3
İtalya	6,7	7,0	7,0	6,8	6,8
Polonya	4,4	4,7	4,4	4,2	4,1
İsveç	7,1	7,5	7,0	7,1	7,3
Birleşik Krallık	7,5	8,3	8,4	8,6	8,6
Türkiye	4,1	4,9	4,4	4,2	4,3

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Söz konusu durum aşağıda yer alan Grafik 4’de de açıkça görülmektedir. 2008-2012 yılları arasında Türkiye ve Polonya’da harcamaların neredeyse aynı

şekilde GSYİH'nin %4'ü civarında dalgalanmasına rağmen diğer tüm ülkeler ve AB ile Avro Bölgesi %7-9 civarında dalgalanmaktadır.

Grafik 3: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

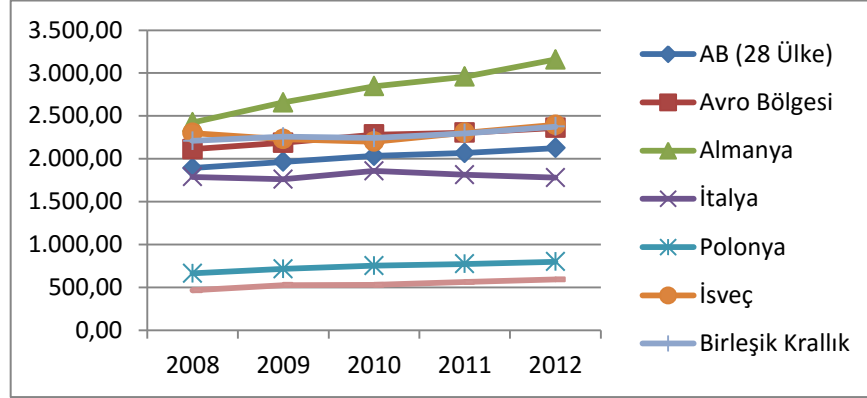
Aşağıda yer alan Tablo 16'da ise seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye'de kişi başına düşen hastalık-sağlık yardımı harcamaları PPS cinsinden ele alınmıştır. Tablo 16 incelendiğinde 2012 yılında kişi başına düşen en fazla harcamanın 3.158 PPS ile Almanya'da, en az harcamanın ise 593 PPS ile Türkiye'de yapıldığı görülmektedir. Aynı yıl için AB 28 ortalaması 2.124 PPS'dir

Tablo 16: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (PPS)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	1.891,82	1.963,92	2.033,00	2.067,52	2.124,54
Avro Bölgesi	2.111,71	2.186,74	2.281,43	2.304,46	2.360,57
Almanya	2.423,33	2.657,56	2.845,86	2.957,60	3.158,28
İtalya	1.789,48	1.761,40	1.857,94	1.812,95	1.780,38
Polonya	664,13	716,68	752,89	774,29	799,21
İsveç	2.300,23	2.228,90	2.200,25	2.304,25	2.396,27
Birleşik Krallık	2.209,45	2.257,41	2.242,50	2.297,81	2.374,87
Türkiye	466,01	527,14	528,54	562,66	593,07

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 4: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Hastalık-Sağlık Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Yukarıda yer alan Grafik 4’de ise 2008-2012 yılları arasındaki değişim ele alınmıştır. Grafik 4 incelendiğinde yine Türkiye ve Polonya’nın kişi başına düşen hastalık/sağlık harcaması açısından benzer nitelikte olduğu; diğer AB ülkelerinin ise yıllık bazda 2000-3000 PPS civarında dalgalandığı görülmektedir. Sadece Almanya’da zaman içerisinde dikkat çekici bir yükseliş görülmektedir. 2008 yılında diğer ülkelerle benzer harcama miktarına sahip olan Almanya’da 2012 yılına gelindiğinde önemli bir fark oluşmuştur.

2. Malullük Yardımları

ESSPROS’da malullük fiziksel ya da ruhsal bir engellilik nedeniyle tamamen veya kısmen ekonomik aktivitelere ya da normal hayata dahil olamama durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda malullük yardımları, fiziksel ya da akli olarak malul olan standart emeklilik yaşı altında kalan kişilere ödenen gelirleri, malullere yönelik rehabilitasyon hizmetlerini ve engelli kişilere sağlık yardımları dışında yapılan yardımları kapsamaktadır. Öte yandan engellilere verilen sağlık hizmetleri ve geçici iş göremezlikten verilen yardımlar hastalık/sağlık yardımları kapsamında, aile

yardımları ve engellilerin geride kalanlarına yapılan yardımlar ise aile/çocuk yardımları kapsamında değerlendirilmekte ve malullük yardımları kapsamı dışında kalmaktadır.¹¹³

Aşağıda yer alan Tablo 17’de seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye’de malullük yardımı harcamaları € cinsinden ele alınmıştır. Tablo 17 incelendiğinde Türkiye’nin diğer AB ülkeleri arasında en az yardım miktarını yaptığı görülmektedir.

Tablo 17: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	248.827,39	251.596,38	260.775,35	264.487,33	270.557,67
Avro Bölgesi	174.347,62	181.713,30	186.282,50	189.606,79	193.673,12
Almanya	53.768,00	55.074,73	56.865,29	57.938,98	60.139,62
İtalya	23.586,00	25.093,00	25.244,00	24.626,00	24.781,00
Polonya	5.873,65	4.739,21	5.584,26	5.707,66	5.642,65
İsveç	14.258,78	12.990,37	14.059,12	14.672,09	15.255,22
Birleşik Krallık	36.243,81	33.765,90	35.808,71	35.750,24	37.422,09
Türkiye	1.314,74	1.635,78	2.143,51	2.339,24	2.960,17

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı,<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Tablo 18’de ise malullük yardımlarının GSYİH’ye oranı ele alınmıştır. Tablo 18 incelendiğinde Türkiye’de yapılan harcamaların AB 28 ortalamasının dörtte biri seviyesinde %0,5 dolaylarında seyrettiği görülmektedir. Diğer ülkelerde ise %1,5-2 seviyesindedir.

¹¹³ EUROSTAT, **op. cit.**, 2012, s. 54.

Tablo 18: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

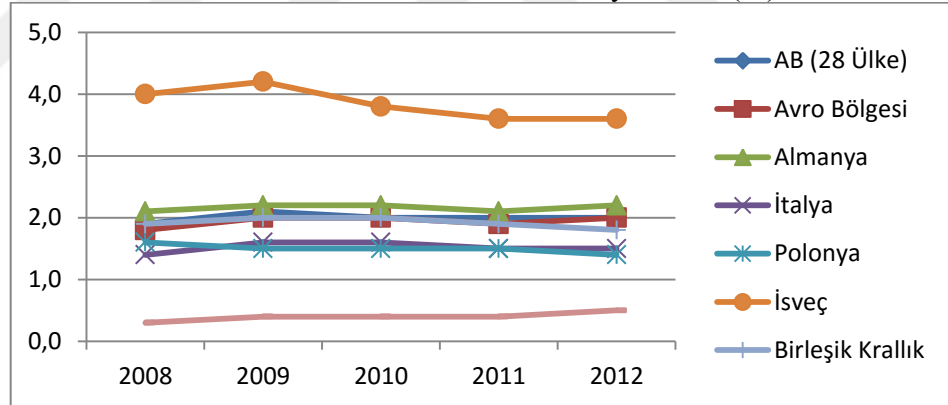
Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	1,9	2,1	2,0	2,0	2,0
Avro Bölgesi	1,8	2,0	2,0	1,9	2,0
Almanya	2,1	2,2	2,2	2,1	2,2
İtalya	1,4	1,6	1,6	1,5	1,5
Polonya	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4
İsveç	4,0	4,2	3,8	3,6	3,6
Birleşik Krallık	1,9	2,0	2,0	1,9	1,8
Türkiye	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Grafik 5’de ise 2008-2012 yılları arasındaki değişim ele alınmıştır.

Türkiye’deki harcamalar yine en alt seviyede seyretmektedir.

Grafik 5: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Malullük Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Tablo 19’da ise kişi başına düşen malullük yardımı Harcamaları PPS cinsinden ele alınmıştır. Türkiye’de ilgili miktar çok düşük seviyededir. Türkiye’ye en yakın Polonya’da, Türkiye’nin çok üzerinde harcama yapılmaktadır.

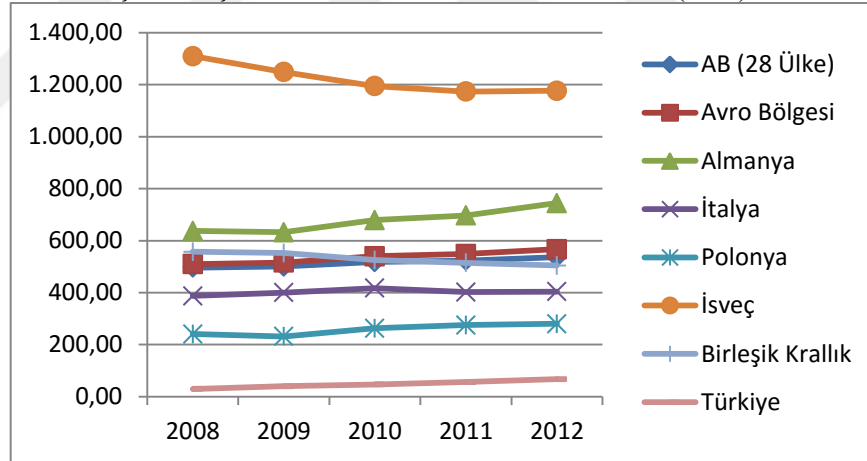
Tablo 19: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Malullük Yardımı Harcamaları (PPS)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	496,47	500,49	517,61	523,69	536,19
Avro Bölgesi	509,74	515,93	540,21	548,44	567,38
Almanya	637,25	632,31	679,14	697,15	744,48
İtalya	387,27	400,13	417,26	401,91	403,98
Polonya	241,21	231,54	262,79	275,12	280,42
İsveç	1.309,37	1.248,54	1.193,96	1.173,07	1.176,62
Birleşik Krallık	557,38	552,43	525,29	514,82	504,52
Türkiye	30,05	40,07	46,81	56,18	67,09

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Bu durum aşağıda yer alan Grafik 6’ya de yansımıştır. Buna göre en yüksek harcama İsveç’te yapılmaktadır.

Grafik 6: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Malullük Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

3. Yaşlılık Yardımları

ESSPROS’da yaşlılık yardımları, yaşlılık nedeniyle kişinin gelir kaybına uğraması ya da yetersiz gelir elde etmesi, günlük aktiviteleri devam ettirmekten yoksunluk, sosyal hayata katılımın düşmesi gibi risklere korunma sağlanmasını içermektedir. Bu bağlamda kişinin işgücü piyasasından emekli olması durumunda

aylık bağlanması, kişinin belirlenen yaşa ulaştığında belli bir gelir düzeyinin garanti edilmesi ve yaşlı kişilere kişisel veya sosyal durumlarına göre mal ya da hizmet sağlanması kapsama girmektedir. Öte yandan yaşlı kişilere sağlanan sağlık hizmetleri hastalık/sağlık yardımları kapsamında, bağımlı çocuklara yapılan yardımlar eğer söz konusu kişi de emekli ise aile/çocuk yardımları kapsamında, kişinin işgücü piyasasından erken emekli olması için ödenen yardımlar ise durumuna göre işsizlik ya da malullük yardımları kapsamına girmektedir.¹¹⁴

Aşağıda yer alan Tablo 20’de seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye’de yaşlılık yardımı harcamaları € cinsinden ele alınmıştır. En fazla yardım harcamasının olduğu ülke Almanya en az harcama yapan ülke ise Polonya’dır.

Tablo 20: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Yaşlılık Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	1.270.419,53	1.301.191,28	1.365.451,09	1.408.034,65	1.475.537,94
Avro Bölgesi	937.703,43	977.038,40	1.014.837,12	1.044.238,80	1.076.947,32
Almanya	231.790,61	237.797,94	242.487,60	244.929,18	250.098,09
İtalya	205.266,00	210.430,00	220.275,00	224.399,00	228.511,00
Polonya	32.631,16	30.855,74	33.095,67	33.291,10	33.010,96
İsveç	37.928,90	36.946,16	41.937,45	46.226,83	50.868,79
Birleşik Krallık	200.582,47	193.317,98	209.487,91	215.415,70	244.194,05
Türkiye	27.743,95	29.233,83	35.925,56	34.271,30	39.704,26

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Fakat ülkelerin ve AB 28 ortalamasının yaptığı harcamalar GSYİH’ye oranlandığında durum değişmektedir. Bu durum Tablo 21’de görülebilmektedir; buna göre en az oran Türkiye’de %6 seviyelerinde gerçekleşmektedir. AB ortalaması

¹¹⁴ EUROSTAT, *op. cit.*, 2012, s. 57.

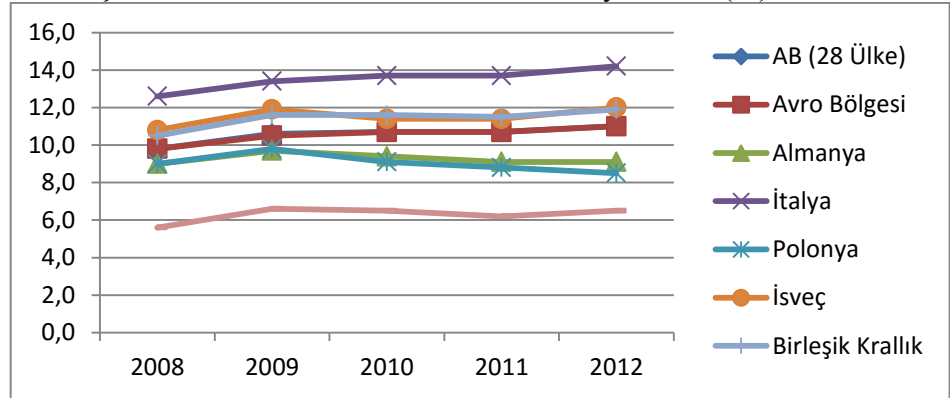
ise %10-11 seviyesindedir. İlgili rakamlar Grafik 7'ye yansıtıldığında en alt seviyede Türkiye'nin olduğu ve en üst seviyede İtalya'nın olduğu görülmektedir. Ayrıca 2009 yılında yaşlılık aylıklarındaki sıçrama da dikkat çekmektedir. Diğer ülkeler ve AB ile Avro Bölgesi ortalaması ise %8-12 arasında dalgalanmaktadır.

Tablo 21: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Yaşlılık Yardımı Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	9,8	10,6	10,7	10,7	11,0
Avro Bölgesi	9,8	10,5	10,7	10,7	11,0
Almanya	9,0	9,7	9,4	9,1	9,1
İtalya	12,6	13,4	13,7	13,7	14,2
Polonya	9,0	9,8	9,1	8,8	8,5
İsveç	10,8	11,9	11,4	11,4	12,0
Birleşik Krallık	10,5	11,6	11,6	11,5	11,9
Türkiye	5,6	6,6	6,5	6,2	6,5

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 7: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Yaşlılık Yardımı Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Kişi başına düşen harcamalar incelendiğinde ise durum değişmemektedir. Tablo 22'de görüldüğü üzere; AB 28 ortalamasında 2012 yılında kişi başına 2.924 PPS harcama yapılmışken Türkiye'de söz konusu miktar 899 PPS'de kalmıştır.

Türkiye'ye en yakın harcama yapan Polonya'da dahi miktar 1640 PPS olarak gerçekleşmiştir.

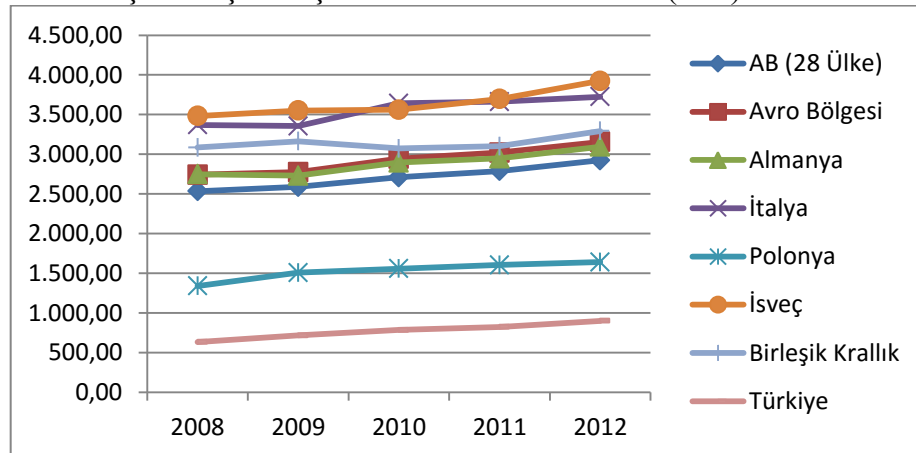
Tablo 22: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Yaşlılık Yardımı Harcamaları (PPS)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	2.534,79	2.588,39	2.710,26	2.787,92	2.924,21
Avro Bölgesi	2.741,55	2.774,06	2.943,00	3.020,49	3.155,03
Almanya	2.747,13	2.730,15	2.896,02	2.947,09	3.096,02
İtalya	3.370,39	3.355,50	3.640,93	3.662,35	3.725,16
Polonya	1.340,06	1.507,48	1.557,45	1.604,69	1.640,54
İsveç	3.482,98	3.551,00	3.561,49	3.695,94	3.923,46
Birleşik Krallık	3.084,70	3.162,82	3.073,05	3.102,09	3.292,19
Türkiye	634,21	716,20	784,50	823,06	899,92

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Grafik 8'de ise 2008-2012 yılları arasında AB'de ve seçilmiş diğer ülkelerdeki seyir ele alınmıştır. Grafik 8'den açıkça görülebileceği üzere yaşlılık yardımlarında tüm ülkelerde yukarı doğru bir seyir bulunmakta, kişi başına düşen harcamalar artmaktadır. Grafik 8'de dikkat çeken başka bir husus ise Polonya ve Türkiye hariç diğer tüm seçilmiş ülkeler AB 28 ortalamasından daha fazla harcama yapmakta; en fazla harcamayı ise İsveç ve İtalya yapmaktadır.

Grafik 8: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Yaşlılık Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

4. Ölüm Yardımları

ESSPROS’da ölüm yardımları, ailesinden birini ya da eşini, genellikle ailenin geçimini sağlayan kişiyi kaybeden kişilere geçici ya da sürekli olarak gelir sağlanmasını, geride kalan kişilerin yaptığı cenaze yardımlarının karşılanmasını ve geride kalan hak sahibi kişilere mal ve hizmetler sağlanmasını içermektedir. Ölüm yardımları kişinin geride kalan eşine ya da eski eşine, çocuklarına, torunlarına ya da bazı durumlarda aile dışında kalan kişilere ödenmektedir. Ölüm yardımı alan kişilerin çocuklarına yapılan ödemeler ise aile/çocuk yardımları kapsamında değerlendirilmektedir.¹¹⁵

Aşağıda yer alan Tablo 23’de ölüm yardımları kapsamında yapılan harcamaların büyüklüğü seçilmiş bazı ülkeler ve AB açısından verilmiştir. Tablo 23 incelendiğinde en fazla yapılan yardımın Almanya’da gerçekleştiği, en az yardımın ise İsveç’te gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 23: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	199.780,43	202.041,07	204.495,19	206.828,97	210.037,23
Avro Bölgesi	180.212,77	183.053,78	185.212,54	187.602,36	190.600,17
Almanya	51.481,67	52.301,60	52.783,57	52.884,66	53.599,65
İtalya	38.444,00	40.003,00	40.462,00	41.024,00	41.895,00
Polonya	7.176,46	6.257,58	7.183,80	7.066,15	7.308,91
İsveç	1.868,71	1.702,31	1.802,40	1.812,00	1.853,26
Birleşik Krallık	2.229,66	2.059,80	1.942,94	1.929,25	2.119,11
Türkiye	6.155,33	5.385,36	7.086,40	8.208,46	9.705,18

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

¹¹⁵ EUROSTAT, **op. cit.**, 2012, s. 61.

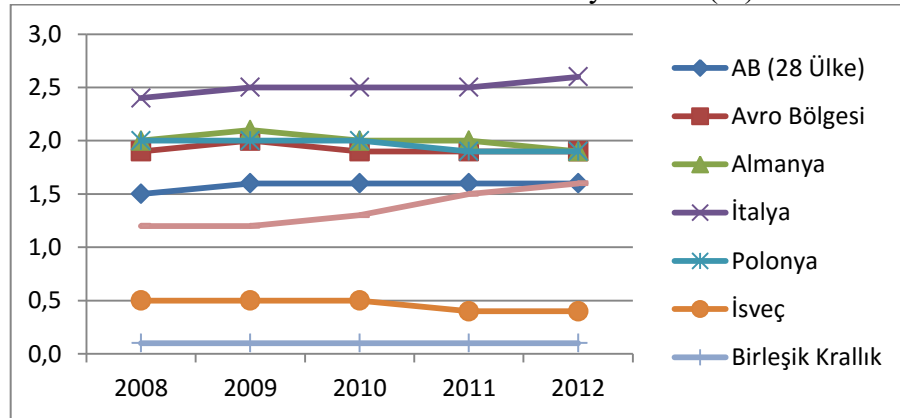
Aşağıda yer alan Tablo 24’de ise yapılan harcamaların GSYİH içindeki oranları görülmektedir. Tablo 24 incelendiğinde AB 28 ortalamasında ölüm yardımlarına GSYİH’nin %1,5’i dolaylarında harcama yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de de benzer oranlar söz konusudur. Oransal olarak en fazla harcamanın yapıldığı ülke İtalya, en az harcamanın yapıldığı ülke ise Birleşik Krallık’tır.

Tablo 24: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6
Avro Bölgesi	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9
Almanya	2,0	2,1	2,0	2,0	1,9
İtalya	2,4	2,5	2,5	2,5	2,6
Polonya	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9
İsveç	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
Birleşik Krallık	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Türkiye	1,2	1,2	1,3	1,5	1,6

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 9: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Yukarıda yer alan Grafik 9’da ise 2008-2012 yıllarında GSYİH içinden yapılan harcamalar gösterilmiştir. Grafik 9 incelendiğinde Türkiye’nin AB

ortalamasına yakın seyrettiği görülmektedir. Birleşik Krallık ve İsveç hariç olmak üzere geri kalan tüm ülkeler AB ortalamasının üzerinde harcama yapmaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 25'te kişi başına düşen harcama miktarları PPS cinsinden gösterilmiştir. GSYİH içinde benzer oranlarda harcama yapan Türkiye ve AB 28 ortalaması, kişi başına düşen miktarlar söz konusu olduğunda oldukça farklılaşmakta ve Türkiye'de yapılan harcamalar, AB 28'de yapılan ortalama harcamaların neredeyse yarısı olarak seyretmektedir. Kişi başına en fazla harcamanın yapıldığı ülke ise Almanya'dır.

Tablo 25: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Ölüm Yardımı Harcamaları (PPS)

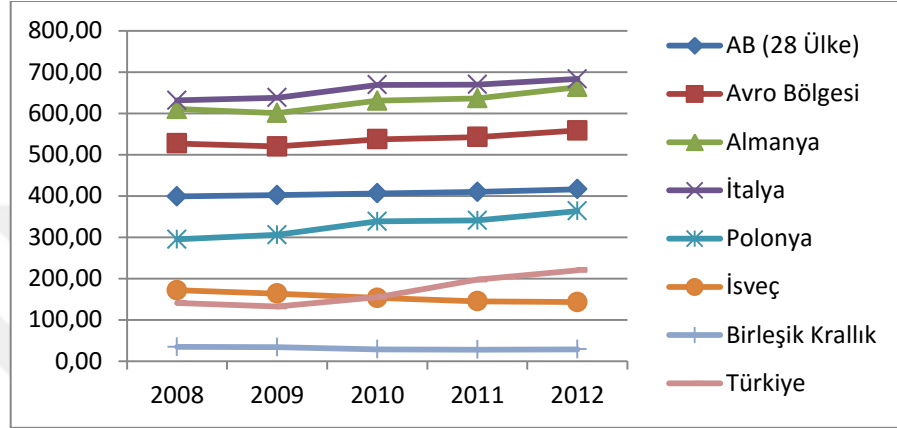
Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	398,61	401,91	405,90	409,52	416,25
Avro Bölgesi	526,89	519,74	537,11	542,64	558,38
Almanya	610,15	600,47	630,39	636,33	663,52
İtalya	631,24	637,88	668,80	669,54	682,97
Polonya	294,71	305,72	338,06	340,60	363,23
İsveç	171,60	163,61	153,07	144,87	142,94
Birleşik Krallık	34,29	33,70	28,50	27,78	28,57
Türkiye	140,71	131,94	154,75	197,14	219,97

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Grafik 10'da 2008-2012 yılları arasında bu durum ele alınmıştır. Grafik 10'a bakıldığında seçilmiş ülkelerin ve AB ortalaması ile Avro Bölgesi ortalamalarının büyük bir ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Bu noktada ülkelerde değişik sosyal güvenlik sistemlerinin değişik kapsamlarının devreye girdiğini söylemek mümkündür. Beveridge Sistemi esasına göre yapılanmış İsveç ve Birleşik Krallık'ta harcamalar diğer ülkelere göre düşük görünmektedir. Bunun anlamı, ilgili ülkelere göre katkısız olarak vergilerin daha fazla

kullanılmasıdır. Karma Sistem kullanan İtalya ve Bismarck sistemi kullanan Almanya'nın kişi başına yaptığı harcamalar ise seçilmiş AB ülkeleri arasında en yüksek seviyede ve AB 28 ortalamasından da yüksektir.

Grafik 10: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Ölüm Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

5. Aile-Çocuk Yardımları

ESSPROS'da Aile/çocuk yardımları, çocuk yetiştiren hane halkalarına finansal destek sağlanmasını, çocuklarından başka diğer aile fertlerini destekleyen kişilere mali destek verilmesini, aileyi ve çocuğu korumak ve onlara yardım etmek için verilen sosyal hizmetleri kapsamaktadır.¹¹⁶

Aşağıda yer alan Tablo 26'da AB ülkeleri ve Türkiye'de toplam aile/çocuk yardımları € cinsinden gösterilmiştir. Tablo 26'ya göre en az harcama Polonya ve Türkiye'de gerçekleşmiş; en fazla harcama ise Almanya ve Birleşik Krallık ta gerçekleşmiştir. Yukarıda ölüm yardımları bağlamında son derece düşük bir harcama

¹¹⁶ EUROSTAT, *op. cit.*, 2012, s. 63.

düzeyine sahip olan Birleşik Krallık'ta primsiz sistemden vergiler vasıtasıyla yapılan harcamaların aile/çocuk yardımlarına kaydığı görülebilmektedir. Benzer durum İsveç için de geçerlidir.

Tablo 26: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	282.055,45	290.172,73	302.904,77	306.065,29	311.401,60
Avro Bölgesi	195.935,39	205.857,90	209.349,42	210.889,13	213.344,75
Almanya	69.824,05	74.979,29	80.087,33	81.800,40	84.245,14
İtalya	17.990,00	19.689,00	18.125,00	18.937,00	18.901,00
Polonya	4.562,84	4.083,39	4.831,63	4.899,99	3.214,80
İsveç	10.063,75	9.368,59	10.842,17	11.920,09	12.834,87
Birleşik Krallık	52.329,81	51.248,31	57.962,45	58.971,70	63.617,94
Türkiye	1.545,23	1.580,32	1.843,63	1.967,23	2.419,01

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Aşağıda yer alan Tablo 27'de ise yapılan harcamaların GSYİH içindeki oranları görülmektedir. Tablo 27 incelendiğinde oransal olarak en düşük harcama yapan ülke Türkiye'dir. AB 28 ortalaması ise Türkiye'nin 5 katı seviyesindedir.

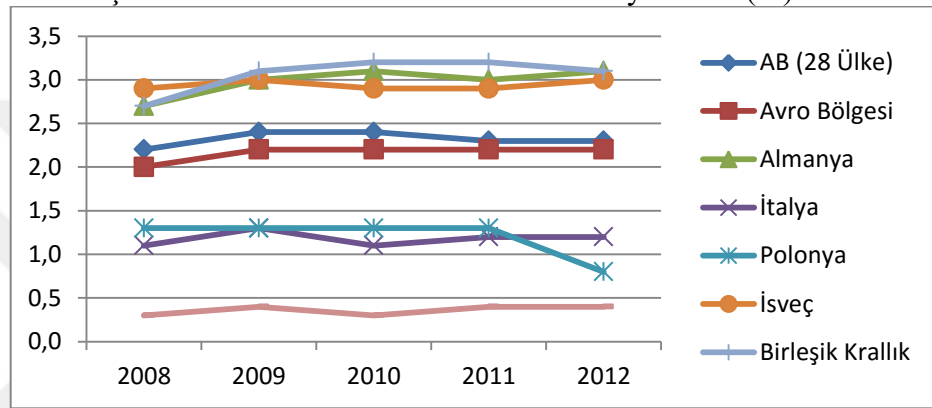
Tablo 27: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Aile Çocuk Yardımı Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	2,2	2,4	2,4	2,3	2,3
Avro Bölgesi	2,0	2,2	2,2	2,2	2,2
Almanya	2,7	3,0	3,1	3,0	3,1
İtalya	1,1	1,3	1,1	1,2	1,2
Polonya	1,3	1,3	1,3	1,3	0,8
İsveç	2,9	3,0	2,9	2,9	3,0
Birleşik Krallık	2,7	3,1	3,2	3,2	3,1
Türkiye	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

2008-2012 yılları arasında GSYİH içindeki oransal seyri gösteren Grafik 11 incelendiğinde, Türkiye'nin %0,5 dolaylarında en alt seviyede kaldığı, daha sonra Polonya ve İtalya'nın geldiği görülmektedir. Almanya, İsveç ve Birleşik Krallık ise %2 seviyesinden biraz daha yukarıda seyreden AB 28 ortalaması ve Avro Bölgesi ortalamasından daha fazla miktarlarda harcama yapmaktadır.

Grafik 11: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Aile-Çocuk Yardımı Harcamalarının GSYİH'ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

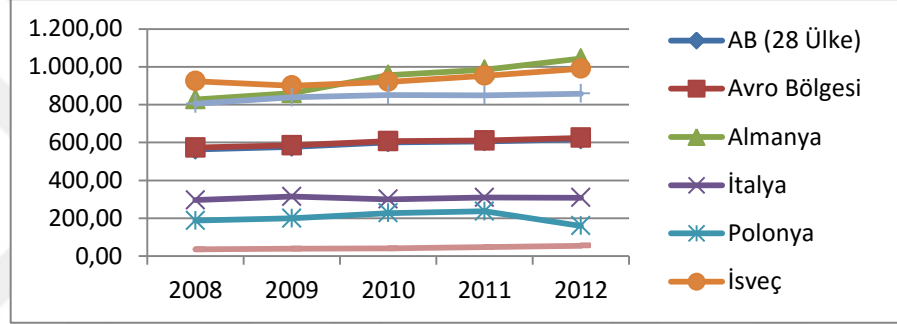
Kişi başına düşen harcama miktarları esas alındığında ise benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 28'e göre 2012 yılında kişi başına ortalama 617 PPS harcama yapılan AB ortalaması yanında Türkiye'de aynı yılda yapılan harcama sadece 54 PPS'dir. Burada Türkiye'de kurulu bulunan bir aile sigortasının olmadığını söylemek elzemdir. Türkiye ILO 102 Sayılı Sözleşmesi'nde yer alan diğer 8 sigorta kolunu uygulamakta, aile sigortası konusunda ise sadece sosyal yardım esasına dayalı olarak belli bazı yardımlar yapmaktadır. Fakat rakamların açıkça gösterdiğine göre Türkiye'de aile sigortası bağlamında yapılan yardımlar çok düşük seviyede kalmaktadır.

Tablo 28: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (PPS)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	562,77	577,23	601,23	606,01	617,13
Avro Bölgesi	572,85	584,48	607,11	610,00	625,01
Almanya	827,54	860,84	956,48	984,26	1.042,89
İtalya	295,39	313,96	299,59	309,07	308,12
Polonya	187,38	199,50	227,37	236,19	159,77
İsveç	924,15	900,44	920,76	953,04	989,94
Birleşik Krallık	804,76	838,46	850,27	849,22	857,69
Türkiye	35,32	38,72	40,26	47,25	54,83

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 12: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen Aile-Çocuk Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Yukarıda yer alan Grafik 12’de de bu husus açıkça gözlemlenebilmektedir. Türkiye 2008-2012 yılları arasında bu bağlamda son derece düşük bir harcama yapmıştır ve harcamalar neredeyse hiç artış eğilimi göstermemektedir. İsveç ve Almanya’da ise harcamaların artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

6. İşsizlik Yardımları

ESSPROS’da işsizlik yardımları; işini kaybeden kişinin gelirinin tam ya da kısmi olarak telafi edilmesi, işgücü piyasasına giren ya da yeniden giren kişilerin mali olarak desteklenmesi, kısmi istihdam durumunda gelir kayıplarının telafi edilmesi, ekonomik politikalardan dolayı erken emekli edilen kişilerin belirlenen

yaştan önce işgücü piyasasından ayrılması, kişilere mesleki eğitim verilmesi, işsiz kişilerin iş bulması için yaptığı bazı giderlerin ödenmesi ve işsiz kişilere sağlanan mal ve hizmetleri kapsamaktadır. Aile yardımı alan işsiz kişilere yapılan yardımlar ise aile/çocuk yardımları kapsamında değerlendirilmektedir.¹¹⁷

Tablo 29: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	169.596,40	211.170,64	212.145,38	205.588,30	207.859,65
Avro Bölgesi	149.647,14	185.610,27	184.912,15	180.024,85	180.661,73
Almanya	35.683,26	45.045,82	42.325,30	34.269,57	31.517,34
İtalya	18.587,00	23.508,00	23.315,00	24.254,00	25.697,00
Polonya	1.286,63	1.231,63	1.484,92	1.072,69	1.111,41
İsveç	2.906,34	3.826,60	4.764,87	4.440,85	5.012,92
Birleşik Krallık	10.873,12	13.403,78	12.809,54	12.498,33	13.833,40
Türkiye	378,50	857,85	813,21	723,63	1.058,17

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Yukarıda yer alan Tablo 29’da seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye’de işsizlik harcamaları toplam olarak € cinsinden gösterilmiştir. En az harcamanın yapıldığı ülke Türkiye, en fazla harcamanın yapıldığı ülke ise Almanya’dır. Polonya’da ise Türkiye’ye benzer bir durum söz konusudur.

Aşağıda yer alan Tablo 30’da ise yapılan harcamaların GSYİH’ye oranı ele alınmıştır. Oranlar incelendiğinde AB 28 ortalamasında GSYİH’nin %1,5’i seviyesinde bir harcama yapıldığı görülmektedir Türkiye’de ise %0,1-%0,2 ile AB’den neredeyse 5-10 kat civarında daha az harcama yapılmaktadır. Miktar olarak

¹¹⁷ EUROSTAT, **op. cit.**, 2012, s. 66.

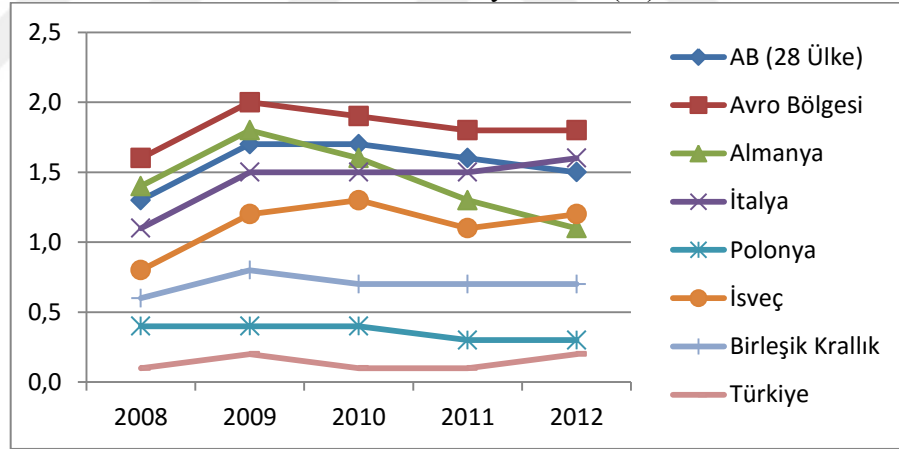
yakın düzeyde harcama yapılıyor görünse de Polonya’da GSYİH içinden yapılan harcama oranı %0,3-0,4 seviyesi ile Türkiye’den 3-4 kat daha fazla görünmektedir.

Tablo 30: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	1,3	1,7	1,7	1,6	1,5
Avro Bölgesi	1,6	2,0	1,9	1,8	1,8
Almanya	1,4	1,8	1,6	1,3	1,1
İtalya	1,1	1,5	1,5	1,5	1,6
Polonya	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
İsveç	0,8	1,2	1,3	1,1	1,2
Birleşik Krallık	0,6	0,8	0,7	0,7	0,7
Türkiye	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 13: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Yardımı Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Bahsedilen bu husus yukarıda yer alan Grafik 13’e de açıkça yansımıştır. Bu noktada işaret etmemiz gereken başka husus ise 2009 krizinin ülkelerin harcamalarını etkilemiş olduğu gerçeğidir. Öyle ki AB ülkelerinde yapılan harcamalar henüz 2008 seviyesine dönememiştir. Türkiye’de ise aynı dönemde fazla bir dalgalanma olmamış; harcama düzeyi diğer AB ülkelerine göre Türkiye’de düşük

seviyelerde seyirini korumuştur. Bunun en önemli nedenlerinden birisi Türkiye’de işsizlik sigortasından yararlanma şartlarının son derece ağır olmasıdır. Bu nedenle olması gerektiği bir biçimde kriz zamanında bir şok emici olarak işsizlik harcamaları devreye girememiştir.

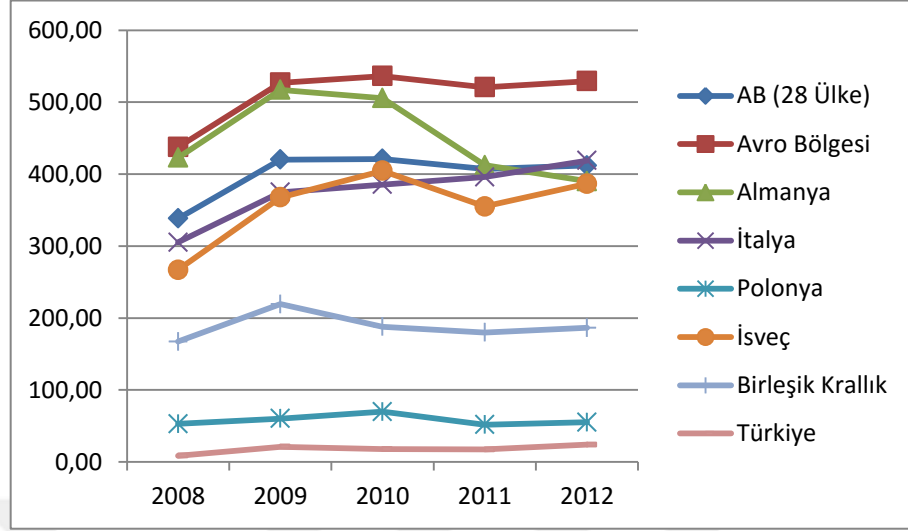
Aşağıda yer alan Tablo 31’de ise söz konusu harcama miktarları kişi başına düşen PPS cinsinden ele alınmıştır. Söz konusu Tablo 31 incelendiğinde Türkiye’de ve Polonya’da kişi başına düşen işsizlik harcamalarının diğer AB ülkelerine göre çok düşük bir seviyede kaldığı net bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Bu durum Grafik 14’e de yansımaktadır. Grafik 14’de Avro Bölgesi’nin AB 28 ortalamasına göre daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Bu durumun nedeni, krizden en fazla etkilenen AB ülkelerinin Avro Bölgesi içinde yer alan ülkeler olduğu hususudur. Avro Bölgesine benzer bir seyir izleyen Almanya’da ise krizden sonra hızlı bir yükseliş ve kısa süre içinde hızlı bir düşüş sağlandığı ve bu şekilde kriz öncesi kişi başına harcama rakamlarına dönüldüğü görülmektedir.

Tablo 31: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen İşsizlik Yardımı Harcamaları (PPS)

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012
AB (28 Ülke)	338,38	420,07	421,08	407,07	411,93
Avro Bölgesi	437,52	527,00	536,24	520,73	529,27
Almanya	422,91	517,17	505,49	412,35	390,16
İtalya	305,19	374,86	385,37	395,84	418,91
Polonya	52,84	60,17	69,88	51,71	55,23
İsveç	266,89	367,78	404,65	355,06	386,64
Birleşik Krallık	167,21	219,30	187,91	179,98	186,50
Türkiye	8,65	21,02	17,76	17,38	23,98

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 14: 2008-2012 Yılları Arasında Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen İşsizlik Yardımı Harcamaları (PPS)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmanın son bölümü olan Üçüncü Bölümünde ilk iki bölüm çerçevesinde ulaşılmış veriler ele alınarak AB ülkeleri ve Türkiye açısından hem primli/katkılı sistemlerden yapılan sosyal güvenlik harcamalarını; hem de primsiz sistemlerden yapılan harcamaları içerecek bir biçimde genel düzeyde sosyal koruma harcamaları yönünden detaylı bir değerlendirme yapılacaktır.

Bu değerlendirmenin doğru yapılabilmesi için Üçüncü Bölümde öncelikli olarak AB’de ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları ile doğrudan ilişkili olan demografik ve ekonomik yapı ile işgücü piyasası dinamikleri ele alınacaktır. Daha sonra ise AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı sistemler, Türkiye’ye benzer bir biçimde Bismarck Sistemi ve Karma Sistem kullanan AB ülkelerindeki gelirler, harcamalar ve sonuç olarak oluşan sosyal güvenlik açıkları ile ilişkilendirilerek detaylı bir biçimde değerlendirilecektir

Ayrıca Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamalar sonucunda oluşan sosyal güvenlik açıkları konusunda AB ülkelerinden farklı olarak ciddi yapısal sorunlar bulunduğundan dolayı ayrı bir başlık altında Türkiye’nin sosyal güvenlik sisteminin mali yapısındaki problemler ele alınacaktır. Üçüncü Bölümün son kısmında primsiz harcamaları da içeren sosyal koruma harcamaları ve ayrıca bu harcamaların sigorta kolları bazında dağılımı ile ilgili değerlendirmeler yapılacak; bu değerlendirmeler AB’de farklı refah rejimleri

anlayışına göre işleyen sistemlerle ilişkilendirilerek Türkiye'nin yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın Sonuç kısmında ise araştırma sorusuna yönelik olarak belirlenmiş olan üç hipotez çerçevesinde ulaşılan sonuçlar açıklanacak ve Türkiye'de primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamalar ile primsiz harcamaları da içine alacak şekilde sosyal koruma harcamalarının yapısına ilişkin olarak ve primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar sonucunda ortaya çıkan sosyal güvenlik açıklarına yönelik olarak bazı önerilere yer verilecek ve bu konuda Türkiye'nin önünde bulunan birtakım riskler ve fırsatlar gelecek perspektifinde değerlendirilecektir.

A. AB'DE VE TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK YAPI, GSYİH VE İŞGÜCÜ PİYASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

AB ülkeleri ekonomik ve sosyal olarak birbirinden son derece farklı olup 28 üye ülkesi ile dev bir supranasyonel (uluslar üstü) yapıdır. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında ele alınacak veriler ve istatistikler, daha ileride ele alınacak olan sosyal güvenlik harcamalarında oluşan AB içi farklılıklar ve Türkiye'nin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini ve bu değerlendirmenin altında yatan iktisadi ve sosyal rasyoneli ortaya koymak açısından son derece önemlidir. Çalışmanın bu kısmında kullanılacak bazı makroekonomik göstergeler, ESSPROS veri tabanında en güncel verilerin 2013 yılına ait olması nedeniyle tam bir karşılaştırma yapılması amacıyla

bilinçli bir şekilde 2013 yılından başlayarak geriye doğru 6 yılı içerecek şekilde kullanılacaktır.

1. AB’de ve Türkiye’de Demografik Yapı

AB, nüfus büyüklüğü açısından 500 milyondan fazla nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. AB’nin ve Avro Bölgesi’nin nüfusu 2011-2015 yılları arasında düzenli olarak artmıştır. AB’de sırasıyla en fazla nüfusa sahip olan Almanya, Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya gibi ülkelerin yanında Türkiye’nin de nüfusu aynı dönemde sürekli artış göstermiştir.¹¹⁸

AB nüfusunun en güncel veri olan 2014 yılı için yaş gruplarına göre yüzde dağılımı ele alındığında Türkiye’de nüfusun AB ülkelerine göre çok daha genç olduğu gözlemlenebilmektedir. AB 28 ortalamasına göre nüfusun %15,6’sı 0-14, %11,3’ü 15-24, %34,7’si 25-49, %19,9’u 50-64, %13,4’ü 65-79 yaş aralığında olup nüfusun %5,1’i ise 80 yaş üzerindedir. Aynı yaş aralığı Türkiye için esas alındığında ilgili oranların sırasıyla, %24,6, %16,6, %37,4, %13,8, %6 ve %1,6 olduğu görülmektedir.¹¹⁹ Türkiye AB 28 ortalamasına göre oldukça genç nüfusa sahip bir ülkedir. AB’nin 28 üye ülkesinde 2014 yılı için nüfusun medyan yaş 42,2 iken Türkiye’de 30,4’tür.¹²⁰ Nüfus 2014 yılında bir önceki yıla göre AB 28 ortalamasında

---

¹¹⁸ AB üyesi 28 ülke ve Türkiye’nin nüfus istatistikleri için bkz: **EK 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Demografik Yapı.**

¹¹⁹ EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00010> (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

¹²⁰ EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

binde 2,2 artmış iken bu oran Türkiye’de binde 13,3 olarak gerçekleşmiştir.¹²¹ Türkiye’nin genç bir nüfusa sahip olmasının yanında nüfus artış oranı da AB 28 ortalamasının neredeyse 6 katıdır.¹²²

AB ülkeleri ve Türkiye açısından başka bir önemli demografik veri yaşlı bağımlılık oranıdır. Yaşlı bağımlılık oranı (old age dependancy ratio) 64 yaş üzerinde olan kişilerin 15-64 yaş aralığında ve çalışan nüfusa oranıdır.¹²³ Bu açıdan AB’nin nüfusu Türkiye’ye göre son derece yaşlı olup yaşlı bağımlılık oranı, hem AB 28 ortalaması düzeyinde hem de ülkeler nezdinde oldukça yüksektir. Yaşlı bağımlılık oranı AB 28 ortalamasında % 28,1 olup Türkiye’nin %11,3 olan oranının neredeyse 2,5 katıdır.¹²⁴ Ayrıca hem Türkiye’de hem de AB 28 ortalamasında söz konusu oran 2007 yılında %10,2 ve %25,2 iken, 2014 yılına gelindiğinde %11,3 e ve %28,1 e yükselmiş, AB 28 ortalamasında 7 sene içinde Türkiye’ye göre yaklaşık 3 kat daha fazla bir artış gerçekleşmiştir.^{125 126}

---

¹²¹EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_rates_of_population_change,_2012%E2%80%9314_\(per_1_000_per_sons\)_YB15_II.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_rates_of_population_change,_2012%E2%80%9314_(per_1_000_per_sons)_YB15_II.png) (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

¹²² AB üyesi 28 ülke ve Türkiye’de 2014 yılında AB ve Türkiye’de nüfusun yaşa göre yüzdelik dağılımı için bkz. **EK 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Demografik Yapı.**

¹²³ The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.OL> (Erişim Tarihi 18.04.2016).

¹²⁴EUROSTAT,
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde510&plugin=1> (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

¹²⁵ AB 28 ve Türkiye’de 2014 yılında Yaşlı Bağımlılık Oranı için bkz: **EK 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Demografik Yapı.**

¹²⁶ Öte yandan EUROSTAT’ ın yaptığı ana senaryo projeksiyonuna göre AB 28 de nüfusun 2050 yılına kadar sürekli artarak 525 Milyon kişiye ulaşması beklenmekte ve bu tepe noktasından sonra nüfusun azalmaya başlayarak 2060 yılında 522 Milyona düşmesi beklenmekte, azalışın sürerek 2080 yılında nüfusun tekrar 520 Milyon kişiye düşmesi öngörülmektedir. (**Kaynak:** EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00>

AB ülkeleri ve Türkiye’de doğumda yaşam beklentisi¹²⁷ ele alındığında ise. AB 28 ortalamasına göre kadınların doğumda yaşam beklentisi 82,9 yıl iken erkeklerde 77,4 yıldır. Aynı veriler Türkiye için ise sırasıyla 80,8 ve 75,3 olup AB 28 ortalamasına son derece yakın seyretmektedir.¹²⁸ Nüfusun tamamına yönelik doğumdaki yaşam beklentisi ele alındığında ise AB 28 ortalaması için 80,2, Türkiye için ise 78,1 olarak gerçekleşmektedir.¹²⁹ Türkiye’de doğumda yaşam beklentisi son yıllarda AB ülkelerine göre daha fazla artış göstererek neredeyse AB ortalamasını yakalamıştır. Örneğin 1981 yılında doğumda yaşam beklentisi Almanya için 73, Fransa ve İtalya için 74 iken, Türkiye için 59 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise doğumda yaşam beklentisi Almanya için 78’e, Fransa için 79’a ve İtalya için 80’e çıkmışken Türkiye’de 11 yıl artış gösterip 70’e ulaşmıştır.¹³⁰ Bu durum bugün AB’de Türkiye’ye göre yaşlı nüfus oranının fazlalığını ve daha yüksek bir yaşlı bağımlılık oranı olması durumunu da açıklamaktadır.

[002&plugin=1](#) (Erişim Tarihi: 17.04.2016). AB’deki duruma benzer bir şekilde Türkiye’de yapılan nüfus projeksiyonuna göre Türkiye nüfusunun 2023 yılında 84 Milyon kişiye çıkması ve 2050 yılına kadar yavaş bir artış göstererek en yüksek değerine 93 Milyon kişi ile bu yılda ulaşması beklenmektedir. 2050 yılından itibaren ise düşmeye başlayan nüfusun 2075 yılında 89 Milyon kişi olması beklenmektedir. (**Kaynak:** TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (Erişim Tarihi: 20.04.2016).

¹²⁷Doğumda yaşam beklentisi, yeni doğan bir çocuğun doğduğu tarihte geçerli olan ölüm istatistiklerinin, çocuğun yaşadığı süre içinde eğer aynı şekilde devam ettiği varsayılırsa kaç yıl yaşayabileceğini ifade etmektedir. (**Kaynak:** The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> Erişim Tarihi: 06.06.2016).

¹²⁸EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00025&language=en> ((Erişim Tarihi: 17.04.2016).

¹²⁹ AB 28 ve Türkiye’de 2014 yılında Doğumda Yaşam Beklentisi bkz: **EK 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Demografik Yapı.**

¹³⁰The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> (Erişim Tarihi: 01.06.2016).

2. AB’de ve Türkiye’de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSYİH, çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınacak AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının karşılaştırılmasında referans alınacaktır. Bu nedenle bu kısımda AB ve Türkiye açısından GSYİH hem ülke bazında toplam olarak, hem de kişi başına düşen miktar olarak incelenecektir.

Daha önce de bahsedildiği gibi EUROSTAT verilerinde GSYİH, hem ülkelerin ulusal para birimleri cinsinden, hem Avro cinsinden hem de EUROSTAT’ın geliştirdiği bir kavram olan PPS cinsinden hesaplanmaktadır. PPS, AB ülkeleri açısından ele alınan bir yapay para birimini temsil etmekte olup bir birim PPS, tüm AB ülkelerinde aynı miktarda mal ve hizmet satın almaktadır.

AB’de GSYİH, 2008 yılından 2009 yılına geçerken AB 28 toplamı için, 12,5 trilyon €’dan 11,8 trilyon €’ya düşmüş; aynı dönemde Türkiye GSYİH’si ise 498 milyar €’dan 440 milyar €’ya düşmüştür. Bu düşüşün ardından 2013 yılına gelindiğinde AB 28 toplamı GSYİH, düzenli olarak artarak 13 trilyon €’ya yükselmiş; Türkiye’de de aynı şekilde sürekli artış devam ederek 618 milyar €’ya yükselmiştir. 2013 yılında Türkiye’nin GSYİH’si, AB 28 toplamının in %4,7’sine denk gelmektedir.¹³¹

AB ülkeleri ve Türkiye’de GSYİH, PPS üzerinden ele alındığında ise bazı değişimler meydana gelmektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi PPS, AB 28 ya da Avro Bölgesi toplam GSYİH’si için bir anlam ifade etmemekte olup toplam

---

¹³¹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz: **Ek 5: AB Ülkeleri ve Türkiye’de GSYİH.**

miktarları etkilememektedir. AB 28'in GSYİH açısından en büyük ekonomileri sıralamasında bir değişiklik olmamakta; fakat ülkelerin GSYİH'leri önemli oranda değişmektedir.¹³² PPS cinsinden Almanya, Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya'nın GSYİH'leri düşmekte, İspanya ve Türkiye'nin ise artmaktadır. Özellikle Türkiye açısından bu artış iki katına çıkmakta ve AB 28 toplamının GSYİH'sinin %8,2'sine yükselerek diğer 5 büyük AB ekonomisine oldukça yaklaşmaktadır.¹³³

3. AB'de ve Türkiye'de İşgücü Piyasası

Çalışmanın bu kısmında son olarak AB ülkeleri ve Türkiye'de işgücü piyasası ele alınacaktır. İşgücü piyasasının yapısı sosyal güvenlik için son derece önemli bir veridir. Çünkü sosyal güvenliğin gelir tarafı, çalışanlardan alınan vergiler ya da primler vasıtasıyla sağlanmakta, istihdam oranının yapısı ve işsizlik de sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısına doğrudan etki etmektedir. Bu nedenle 2008-2013 yılları arasında işgücü piyasasının durumuna bakmakta yarar vardır.

2008 yılında AB 28 ortalamasında kadın İstihdamı %58,8, erkek istihdamı %72,6 ve toplam istihdam %65,7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise ilgili oranlar 2008 yılı için %23,5, %69,5 ve %49,5' dir. Dolayısıyla buradan çıkan sonuç Türkiye'de kadın istihdamı konusunda ciddi bir işgücü piyasası sorunu olduğu ve toplam istihdam oranını da önemli bir biçimde aşağı çektiğidir. 2013 yılına gelindiğinde ise söz konusu oranlar AB 28 ortalaması için %58,8, %69,4 ve %64,1 olarak gerçekleşmişken Türkiye'de kadın istihdamı önemli bir oranda artarak %29,7'

---

¹³² Daha ayrıntılı bilgi için bkz: **Ek 5: AB Ülkeleri ve Türkiye'de GSYİH.**

¹³³ Ayrıca 28 AB üyesi ve Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH miktarlarını € ve PPS cinsinden görmek için bkz: **Ek 5: AB Ülkeleri ve Türkiye'de GSYİH.**

ye ulaşsa da hala düşük bir seviyede kalmıştır. Bu açıdan Türkiye'ye en yakın olan lke Yunanistan'da kadın istihdamı %39,9 seviyesindedir. Erkek istihdamı ve toplam istihdam ise sırasıyla %69,5 ve %49,5 olarak gerçekleşmiştir.^{134 135}

AB lkeleri ve Türkiye açısından işsizlik verilerine bakıldığında ise 2008 yılında %7 olarak gerçekleşen AB 28 ortalaması, 2013 yılına gelindiğinde %10,29'a fırlamıştır. İşsizlik, Türkiye'de ise 2008 yılında %10 iken 2013 yılında %9'a düşmüştür.¹³⁶ Yine bu rakamlar AB'de yaşanan finansal krizin işsizlik oranlarını trajik bir biçimde etkilediğini açık olarak göstermektedir. Bu artışın boyutları krizin en fazla etkilediği İrlanda, Yunanistan, İspanya, İtalya ve Portekiz'de açık olarak ortaya çıkmaktadır. 2008 ve 2013 yılı için 15-24 yaş aralığını kapsayan genç işsizliğine bakıldığında ise AB 28 ortalaması için söz konusu oran 6 yıl içinde %15,9 'dan %23,7'ye yükselmiş, Türkiye'de ise %18,5'den %17,1'e düşmüştür. Genç işsizliği hem AB'nin hem de Türkiye'nin ortak sorunudur. AB ülkelerinden birçoğu kriz sonrası %50'lerin üstüne çıkan bir genç işsizliği sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır.^{137 138}

---

¹³⁴ EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 22.03.2016).

¹³⁵ Bu konuda AB yesi 28 ülke ve Türkiye'nin işgücü piyasası istatistikleri için bkz: **EK 6: AB lkeleri ve Türkiye'de İşgücü Piyasası Göstergeleri.**

¹³⁶ Öte yandan literatürde Türkiye'deki işsizlik oranının hesaplanmasında kullanılan metodolojiye dair ciddi şüpheler de bulunmaktadır. Özellikle Türkiye'de TÜİK'in ev kadınlarını çalışmayı arzu eden nüfus kapsamına dahil etmemesi nedeniyle ev kadınlarının işsizler kategorisinde değerlendirilmemesinin sonucu olarak işsizlik oranlarının AB ülkelerine göre daha düşük seviyede çıktığını ortaya koyan bir çalışma için bkz. Nurettin BİLİCİ, "İşsizlik Oranımız %12 mi %40,7 mi?", Dünya Gazetesi, www.dunya.com/yorum-inceleme/issizlik-oranimiz-12-mi-40-7-mi-109728h.htm (Erişim Tarihi: 11.06.2016).

¹³⁷ EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 22.03.2016).

¹³⁸ Bu konuda AB yesi 28 ülke ve Türkiye'nin işgücü piyasası istatistikleri için bkz: **EK 6: AB lkeleri ve Türkiye'de İşgücü Piyasası Göstergeleri.**

B. AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE PRİMLİ/KATKILI SİSTEMLERDEN YAPILAN SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Çalışmanın daha önceki kısımlarında da bahsedildiği üzere AB ülkelerindeki kurulu bulunan sosyal güvenlik sistemleri homojen bir yapıda değildir. AB ülkeleri bu açıdan incelendiğinde Bismarck Sistemi, Beveridge Sistemi ve Karma Sistemler olmak üzere üç farklı anlayışı temsil eden sosyal güvenlik sistemleri vasıtasıyla sosyal güvenlik harcamalarının yapıldığı görülmektedir.

Yine daha önce bahsedildiği üzere Bismarck Sistemi primli/katkılı bir sosyal güvenlik sistemi anlayışı çerçevesinde işlemekte; Beveridge Sistemi ise prim/katkı yerine vergilerle işleyen bir sistemi temsil etmektedir. Karma Sistem ise hem prim/katkı ile işlemekte hem de belli düzeyde vergiler de finansmana dahil edilerek sosyal güvenlik harcamaları yapılmaktadır. Fakat sosyal güvenlik anlayışının zaman içerisinde gelişimi ile ilgili olarak günümüzde AB ülkelerinde tamamen primlere ya da tamamen vergilere dayalı bir sosyal güvenlik sisteminin varlığından bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Bu açıdan Türkiye'de Bismarck Sistemi esas alarak kurgulanmış olan sosyal güvenlik sistemi üzerinden yapılan harcamaların AB ülkeleri ile karşılaştırılmasında hem Bismarck Sistemi kullanan ülkelerin, hem de Karma Sistem kullanan ülkelerin harcamalarının esas alınması doğru bir yaklaşım olacaktır. Beveridge Sistemi

kullanan ülkeler ile Türkiye'nin karşılaştırılması ise ilgili ülkelerde vergilerle finansman sağlandığı için primli/katkılı sistemlerin ya hiç olmamasından ya da çok küçük düzeyde kurulu bulunmasından ötürü anlamlı bir sonuç vermemektedir.¹³⁹

Aşağıda yer alan Tablo 32'de Bismarck Sistemi ve Karma Sistem kullanılan ve harcama büyüklüğü açısından en büyük ülkeleri temsil eden AB Ülkeleri ile Türkiye'de 2013-2015 yılları arasında sosyal güvenlik gelirleri, harcamaları ve açıkları tek bir tabloda özetlenmiştir. Tablo 32 incelendiğinde ilk dikkat çeken husus, hem primli/katkılı Bismarck Sistemi hem de Karma Sistem kullanan AB ülkelerinde sosyal güvenlik gelirleri ile harcamaların GSYİH'ye oranı Türkiye'ye göre son derece yüksek düzeydedir. 2013-2015 yılları arası incelendiğinde en yüksek gelire ve harcamaya sahip olan ve Bismarck Sistemine göre işleyen AB ülkesi Fransa'dır. Buna göre Fransa'nın GSYİH'sinin %25'inden fazlası sosyal güvenlik harcamalarına ayrılmakta ve %0,5 düzeyinde bir sosyal güvenlik açığı verilmektedir. Fransa'dan sonra ise en fazla harcama Belçika'da yapılmaktadır; benzer bir biçimde Belçika'da GSYİH'nin %22'si civarında bir sosyal güvenlik harcaması yapılmakta olup sistem 2013 yılında %0,1 açık vermiş, 2014 ve 2015 yıllarında ise açık vermemiştir.

---

¹³⁹ Bu konuda bkz: **Tablo 7:** AB Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH'ye Oranı.

Tablo 32: Bismarck Sistemi ve Karma Sistem Kullanılan Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ile Türkiye’de 2013-2015 Yılları Arasında Sosyal Güvenlik Gelirleri, Harcamaları ve Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke/Yıl/Harcama	Sistem	Gelir-2013	Harcama-2013	Açık-2013	Gelir-2014	Harcama-2014	Açık-2014	Gelir-2015	Harcama-2015	Açık-2015
Avusturya	Bismarck	17,3	17,2	0,1	17,5	17,4	0,1	17,6	17,5	0,1
Almanya	Bismarck	19,1	18,9	0,2	19,1	19	0,1	19,1	19	0,1
Belçika	Bismarck	22,1	22,2	-0,1	22,2	22,2	0	19	18,9	0,1
Fransa	Bismarck	26,2	26,6	-0,4	26,5	26,9	-0,4	26,2	26,4	-0,2
Hollanda	Bismarck	17,2	18,5	-1,3	17,7	18,6	-0,9	17,4	17,2	0,2
Polonya	Bismarck	16,5	16,7	-0,2	15,7	16,7	-1	16,3	16,7	-0,4
Türkiye	Bismarck	7,4	10	-2,6	9	11,9	-2,9	8,8	11,2	-2,4
İspanya	Karma	14,5	15,7	-1,2	14,3	15,4	-1,1	13,5	14,8	-1,3
İtalya	Karma	20,5	20,3	0,2	20,3	20,2	0,1	20,3	20,2	0,1
Portekiz	Karma	14	13,8	0,2	13,7	13,2	0,5	13,4	12,8	0,6
Yunanistan	Karma	20	18,1	1,9	18,3	17,8	0,5	18,1	18,4	-0,3

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

Avusturya, Hollanda ve Polonya’da 2013-2015 yılları arasında yapılan sosyal güvenlik harcamalarına bakıldığında ise bu ülkelerin GSYİH’lerinin %16-20’si aralığında bir harcama bandı olduğu görülmektedir. Avusturya’da ilgili yıllarda hiç açık verilmemiştir. Hollanda ve Polonya’da ise zaman zaman değişen oranlarda açık verildiği; Hollanda’da 2013 yılında GSYİH’nin %1,3’ü oranında verilen açığın en yüksek oran olduğu görülmektedir. Buradan çıkan sonuç, Bismarck Sistemi kullanan AB ülkelerinde zaman zaman sosyal güvenlik gelirleri sosyal güvenlik harcamalarını karşılayamayabilmekte ve sosyal güvenlik açıkları verilebilmektedir.

Bu değerlendirme çerçevesinde 2013-2015 yılları arasında Türkiye’de yapılan sosyal güvenlik harcamaları ve açıkları ele alındığında, 2013 yılı için %10 harcama ve %2,6 açık, 2014 yılı için %11,9 harcama ve %2,9 açık, 2015 yılında ise harcama %11,2 ve açık %2,4 düzeyinde olduğu görölmektedir. Buradan çıkan sonuç açıkça göstermektedir ki Türkiye’de harcamaların seviyesi AB’de Bismarck Sistemi kullanan Avusturya, Almanya, Belçika, Fransa Hollanda ve Polonya’ya göre düşük kalmaktadır. İlgili ölkelerde GSYİH’nin %16-26’sı dolaylarında sosyal güvenlik harcaması yapılırken Türkiye’de bu oran %11 seviyesindedir. Buna rağmen ilgili ölkelerin içinde GSYİH’ye oranla en fazla açık da Türkiye’de verilmektedir. Bu durum Türkiye açısından ciddi bir çelişki ve sorundur.

AB’de sosyal güvenlik sistemi açısından Karma Sistem kullanan ölkeler değerlendirildiğinde durum Türkiye açısından pek değişmemektedir. Buna göre Karma Sistem kullanan İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan’da 2013-2015 yılları arasında yapılan harcamalar değerlendirildiğinde ilgili ölkelerin GSYİH’sinin %13-20’si düzeyinde olduğu görölmektedir. İtalya ve Yunanistan’da Bismarck Sistemi kullanan ölkelere son derece yakın harcama miktarları bulunmaktayken İspanya ve Portekiz’de göreceli olarak daha düşük harcama oranları mevcuttur. Sosyal güvenlik açıkları değerlendirildiğinde ise İspanya’da GSYİH’nin %1’ini aşan açıklar verildiği; diğer ölkelerde ise Yunanistan’da 2013 yılında verilen %0,3 açığın dışında açık verilmediği görölmektedir. Bu açıdan Türkiye’deki sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH’ye oranı hem Bismarck Sistemi kullanan ölkelerden hem de Karma Sistem kullanan ölkelerden düşük seviyededir. Bunun yanında sosyal güvenlik açığının GSYİH’ye oranı Türkiye’de en yüksek seviyededir.

AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı rejimler bağlamında yapılan sosyal güvenlik harcamaları daha geniş bir zaman dilimi olan 2008-2015 yılları arasında geçen 8 sene içindeki değişim esas alınarak aşağıda yer alan Tablo 33’e göre değerlendirildiğinde ise primli/katkılı harcama büyüklüğünün AB 28 ortalamasında GSYİH’nin %15’i dolaylarında; Türkiye’de ise GSYİH’nin %10-11’i civarında seyrettiği görülmektedir. AB 28 ortalaması 2008 yılında %14,2’den 2015’e gelindiğinde %15’e yükselerek artış göstermiştir. Aynı dönemde Türkiye’nin harcaması ise daha hızlı bir biçimde artarak %8,2’den %11,2’ye ulaşmış ve AB ortalamasına oldukça yaklaşmıştır. Fakat 2015 yılında %19,5 olarak gerçekleşen Türkiye’deki harcama oranı genel olarak Türkiye’ye benzer Bismarck Sistemi kullanan Avro Bölgesi ortalamasından ise henüz oldukça uzak bir seviyededir.¹⁴⁰

Tablo 33: Bismarck Sistemi ve Karma Sistem Kullanılan Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ile Türkiye’de 2008-2015 Yılları Arasında Sosyal Güvenlik Gelirleri, Harcamaları ve Açıklarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke/Yıl/Harcama	Sistem	Gelir-2008	Harcama-2008	Açık-2008	Gelir-2015	Harcama-2015	Açık-2015
Avusturya	Bismarck	15,8	15,7	0,1	17,6	17,5	0,1
Almanya	Bismarck	18,9	18,7	0,2	19,1	19	0,1
Belçika	Bismarck	19,7	19,3	0,4	19	18,9	0,1
Fransa	Bismarck	24,6	23,9	0,7	26,2	26,4	-0,2
Hollanda	Bismarck	15,7	15,3	0,4	17,4	17,2	0,2
Polonya	Bismarck	16,9	16,5	0,4	16,3	16,7	-0,4
Türkiye	Bismarck	6,1	8,2	-2,1	8,8	11,2	-2,4
İspanya	Karma	12,6	12	0,6	13,5	14,8	-1,3
İtalya	Karma	17,5	17,4	0,1	20,3	20,2	0,1
Portekiz	Karma	11,9	11	0,9	13,4	12,8	0,6
Yunanistan	Karma	18,3	17,4	0,9	18,1	18,4	-0,3

Kaynaklar: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 15.05.2016) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 15.05.2016).

¹⁴⁰ Bkz: **Tablo 7:** AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranı.

Yine Tablo 33'e göre Bismarck Sistemi uygulayan Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Polonya'da 2008 yılında sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH'ye oranlarının sırasıyla %18,7, %15,7, %19,3, %23,9, %15,3, %16,5 gibi yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. 2015 yılına gelindiğinde söz konusu oranlar pek fazla değişmemiş olup sırasıyla %19, %17,5, %18,9, %26,4, %17,2 ve %16,7 olarak gerçekleşmiştir. Karma Sistem kullanan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da ise sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki oranı 2008 yılında %17,4, %12, %11 ve %17,4 iken 2015 yılına gelindiğinde söz konusu oranlar %20,2, %14,8 %12,8 ve %18,4 olmuştur. Bu durum, ilgili ülkelerde harcamaların kısmen vergilerle finanse edilmesinden ötürü primli sistemler yoluyla yapılan harcamaların diğer AB ülkelerine göre biraz düşük çıkmasının sonucudur. Türkiye'nin Bismarck Sistemi uyguladığı düşünüldüğünde 2008 yılında GSYİH'nin %8,2'si ve 2015 yılında %11,2'si seviyesinde yapılan harcamaların AB'deki hem Bismarck Sistemi kullanan ülkelere hem de Karma Sistem kullanan ülkelere göre daha düşük bir seviyede gerçekleştiği görülmektedir.

Bismarck Sistemi kullanan Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Polonya'nın hiçbiri 2008 yılında açık vermemiş; 2015 yılına gelindiğinde ise Fransa'da GSYİH'nin % 0,2'si, Polonya'da ise %0,4'ü düzeyinde açık verilmiştir. Benzer bir durum Karma Sistem kullanan İtalya, İspanya ve Portekiz ve Yunanistan açısından da geçerlidir. Dört ülkede de 2008 yılında sosyal güvenlik sistemlerinde açık vermemiş olup 2015 yılına gelindiğinde İspanya ve Yunanistan'da açık verilmiştir. Tüm bu hususlar değerlendirildiğinde Türkiye'de primli/katkılı sistemin ciddi bir finansal sorunla karşı karşıya olduğu sonucu ortaya çıkmakta olup

Türkiye’de finansal denge tüm AB ülkelerinden kötü seyretmekte ve primli/katkılı sosyal güvenlik sistemi 2008-2015 yılları arasında ısrarlı bir biçimde sürekli açık vermektedir.

Beveridge Sistemi kullanarak genel vergilerle sosyal güvenlik harcamalarını finanse eden Birleşik Krallık ve İrlanda’da katkılı bir sistem bulunmamasından dolayı istatistiklere herhangi bir yansıma olmadığı görülmektedir. Benzer bir şekilde esas olarak Beveridge Sistemi kullanan Danimarka’da kısmi primli/katkılı sistem uygulaması sonucunda 2009 yılında GSYİH’nin %0,1’i düzeyinde açık verilmiştir.¹⁴¹

Öte yandan hem AB 28 ortalamasına ve hem de Avro Bölgesi ile Bismarck Sistemini ve Karma Sistemi uygulayan AB ülkelerine göre düşük düzeyde sosyal güvenlik harcaması yapan Türkiye, harcamaların finansmanında da çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu açıdan sosyal güvenlik harcamalarının finansman tarafını oluşturan gelirler değerlendirildiğinde, GSYİH içinde AB 28 ortalamasında gelirlerin %15 civarında olduğu; Türkiye’de ise 2008 yılında %6,1 iken 2015 yılında %8,8’e yükseldiği görülmektedir.¹⁴² Fakat yine de gelirler harcamaları karşılamaya yetmemekte ve ciddi bir sosyal güvenlik açığı verilmektedir. Daha önce de değinildiği gibi Türkiye’deki problem iki boyutludur: hem primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan sosyal güvenlik harcamaları görece olarak AB ülkelerine göre düşüktür, hem de hali hazırda yapılan harcamalar da ciddi bir finansman problemi ile karşı karşıyadır.

---

¹⁴¹ Bkz: **Tablo 9:** AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının GSYİH’ye Oranı.

¹⁴² Bkz: **Tablo 5:** AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Gelirlerinin GSYİH’ye Oranı.

C. TÜRKİYE’DE PRİMLİ/KATKILI SİSTEMDEKİ AÇIK SORUNUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamalar sonucunda oluşan sosyal güvenlik açıkları incelendiğinde AB ülkelerinden farklı olarak Türkiye’ye özgü ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki sosyal güvenlik açığı sorununun değerlendirilmesi için detaylı bir sorun analizinin yapılması elzem bir durum teşkil etmektedir. Öncelikle Türkiye’de günümüzde karşılaşılan finansman sorunlarının en temel nedenini geçmişte sosyal güvenlik fonlarının etkin bir biçimde kullanılamaması ve zaman içinde erimesi oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik harcamalarının kontrolsüz ve plansız bir şekilde arttırılması sonucu, harcamaların finanse edilmesinde prensip olarak kabul edilmiş kapitalizasyon (fon biriktirme) yönteminden fiiliyatta Dağıtım Sistemine (PAYG) geçiş yapılmıştır. Fakat günümüzde gelinen noktada Dağıtım Sistemine (PAYG) dayalı bir sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamaların sürdürülebilirliği açısından aktif/pasif sigortalı oranı son derece yetersiz bir durumdadır. Türkiye’de bu oran harcamaların finanse edilmesi için gerekli oran olan 4’ün çok uzağında, yaklaşık 2 civarında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yakın bir gelecekte sosyal güvenlik harcamalarının finansmanında daha fazla sıkıntıyla karşılaşılması muhtemeldir.

Ayrıca Türkiye’de sık sık gündeme gelen popülist müdahaleler, erken emeklilik uygulamaları, kayıt dışı istihdam ve düşük kadın istihdamı gibi sosyal güvenlik harcamalarını doğrudan etkileyen yapısal sorunlar da bulunmaktadır. Bu

sorunlar doğrudan hem harcamaların miktarını düşürmekte; hem de harcamaların finansmanını etkilemektedir. Her ne kadar 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 Sayılı Kanun çerçevesinde Türkiye’de devlet fiilen sisteme hazine katkısı yapmaya başlamış olsa da bu durum harcamaların yapısal problemlerine çözüm olmamakta; harcamaları sadece görünüşte arttırmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik harcamalarının finansman sıkıntısı derinleşmekte ve ciddiyetini korumaktadır. Bu durum Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının fiilen primli/katkılı bir sistem yoluyla yapılması gerçeğini değiştirmektedir. Harcamaların bugünkü yapısı, genel vergilerden de doğrudan aktarım yapılan bir karma sistem haline dönüşmüştür. Bu bağlamda sosyal güvenlik harcamalarına doğrudan devletin katkısı, 2015 yılı için 49 milyar TL’yi bulmuştur. Benzer şekilde harcamalar sonucu oluşan sosyal güvenlik açığının her ne kadar SGK istatistiklerinde 2015 yılında neredeyse kapanma eğilimine girerek 11,4 milyar TL ile 2003 yılından beri en düşük seviyesine geldiği görülse de, aslında devlet katkısı da eklendiğinde bu miktar, devletin sistemin finansmanına bilfiil dahil olmadığı 2007 senesinin neredeyse 2 katı miktardır. 8 yılda açığın iki katına çıkması anlamına gelen bu durumun Türkiye’de sistemin finansal problemlerinin hala devam ettiğini göstermesi açısından son derece çarpıcıdır. Hazine katkısı hariç tutulduğunda sosyal güvenlik primleri, sağlık ve emeklilik harcamalarını karşılayamaz hale gelmiştir. 2008 yılında yapılan reforma ve devletin finansmana katılmasına rağmen, sistemde primler sağlık ve emeklilik harcamalarını karşılayamamış ve karşılama oranında da anlamlı bir artış olmamıştır.

Türkiye’nin 1946 yılında SSK’nın kuruluşundan bu yana günümüze kadar uzanan 70 yıllık bir sosyal güvenlik tecrübesi bulunmaktadır. Türkiye’de sosyal

güvenlik sistemi ilk kuruluş yıllarında kapitalizasyon /fon biriktirme yöntemine göre kurulmuştur. Zira sistem ilk kurulduğunda Dağıtım esaslı bir sistem prensibi ile çalışması mümkün değildir; çünkü Türkiye’de bahsedilen dönemde beklenen yaşam süresi oldukça kısa ve nüfus oldukça genç düzeydedir. Bu nedenle genç nüfustan toplanan primler fon şeklinde sosyal güvenlik kurumlarının kasasında toplanmıştır.

Zaman içinde sosyal güvenlik kurumlarının gelirlerini azaltan ve giderlerini arttıran ve sonuç olarak fonlarını eriten uygulamalar, her üç kurumun da fiiliyatta Dağıtım Sistemine (PAYG) geçmesine neden olmuştur. Günümüzde gelinen noktada SGK çatısı altında birleştirilen üç sosyal güvenlik kurumunun fonları tamamen erimiş olup; sosyal güvenlik fonlarından sermaye piyasasına herhangi bir kaynak aktarımı yapılamamaktadır. Ayrıca SGK sermaye piyasasında kurumsal bir yatırımcı olarak herhangi bir fona sahip değildir.¹⁴³

Bu açıdan Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin yapısı, Dağıtım Sistemi (PAYG) uygulamak açısından da son derece ciddi problemlerle karşı karşıyadır. Çünkü Dağıtım Sisteminin (PAYG) en temel özelliği aktif sigortalıların (çalışanlar) pasif sigortalıları (emekliler ve sistemden gelir/aylık alanlar) finanse etmesidir. Türk sosyal güvenlik sisteminde, aktif/pasif oranı 1990’lı yıllarda hızla düşerek 2’lere kadar inmiştir. Söz konusu oranın AB ülkelerinde 4 civarında seyrettiği düşünülürse Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin içinde olduğu mali krizin boyutu daha da net bir biçimde anlaşılabilir.¹⁴⁴

---

¹⁴³ İsmail GÜNEŞ, Soner YAKAR, **op. cit.**, s. 134.

Dağıtım (PAYG) sistemine dayalı ideal bir sosyal güvenlik sisteminde, aktif sigortalıların sayısının sistemden aylık alanların sayılarına oranının, yedi olması gerekir. Aktüeryal denge için en az sayı ise dördttür. Diğer bir ifadeyle dört çalışandan tahsil edilen sigorta primleri ile bir emeklinin aylığı finanse edilebilmelidir. Türkiye’de ise bu oran, zaman içerisinde hızla azalan bir gelişim göstermiştir.¹⁴⁵

1980 yılında sosyal güvenlik kurumlarının aktif/pasif dengesi 4’ün üzerinde iken, 1999 yılında 2,24’e, 2003 yılında ise 2.03’e düşmüştür. 1999 yılında yaklaşık 3 katrilyon lira olan bütçe açığı, 2004 yılı sonu itibariyle 19 katrilyon liraya yükselmiştir. Bu açıklar devlet bütçesinden yapılan transferlerle karşılanmaya başlamıştır.¹⁴⁶ Türkiye’de esas olarak sosyal güvenlik sisteminin kuruluşundan itibaren kapsamlı ve etkin bir sosyal güvenlik politikasının olmaması ve sosyal tarafların sistemin yönetiminde yeterince yer almamaları ile bu durumun en etkin aracı olarak özerk bir yönetim yapısının oluşturulamaması da sorunların günden güne artarak çoğalmasına neden olmuştur.¹⁴⁷

Bu nedenle Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin en temel sorununun, toplanan fonların tamamen erimiş olması sorunu olduğunu ifade etmemiz gerekir.

Gerek yaşanan ekonomik krizler ve enflasyonist ortam, gerekse fonların verimli bir

---

¹⁴⁴ Türkiye’de aktif/pasif oranı ile ilgili detaylı veriler için bkz: **EK 7: Türkiye’de Sosyal Sigorta Kapsamı ve Aktif/Pasif Oranı.**

¹⁴⁵ Erdal GÜMÜŞ, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, SETA Analiz, Sayı 24, 2010, ss.11-12.

¹⁴⁶ Ali GÜZEL “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?”, 2005, **Çalışma ve Toplum**, 2005/4, s. 69.

¹⁴⁷ GÜZEL, **op. cit.**, s.68.

şekilde yatırım yapılarak kullanılmaması ve fonlara amacı dışında popülist müdahaleler nedeniyle fonlar zamanla değerini yitirmiştir.¹⁴⁸ Finansman krizinin boyutu, özellikle 1990'lı yıllardan beri çok daha kritik düzeye çıkmıştır.

Bu nedenle 90'lı yılların başından beri sosyal güvenlik sistemi üzerinde çeşitli önlemler alınmaya başlanmıştır. Sosyal güvenlik sisteminde başlayan bu reformlar, başlangıçta emeklilik yaşının kademeli olarak yükseltilmesi gibi mevcut sosyal sigorta rejimini değiştirmeyen sınırlı bir etkiye sahipken, önlem alınması geciktikçe ve finansman sorunu derinleştikçe daha geniş kapsamlı ve tüm sistemin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılan reformlara dönüşmüştür.¹⁴⁹

Bu bağlamda 1999 yılında kabul edilen 4447 sayılı Kanun ile temel olarak sistemin gelirlerini arttırmak ve giderlerini azaltmak hedeflenerek emeklilik yaşı kademeli olarak kadınlar için 58'e, erkekler için ise 60 yaşına yükseltilmiştir. Ayrıca prime esas kazançların artırılmış, bazı sigorta kollarına ilişkin primlerin seviyesi artırılmış ve bunun yanında yeni bazı primler gündeme gelmiştir.¹⁵⁰ Bu uygulamaların yanında maaş ve gelir hesaplama yöntemini değiştirilmiş ve kayıt dışı çalışmayı önlemek üzere, işyerinin ve sigortalıların önceden bildirim temel kural olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de son derece önemli bir reform olarak 2001 yılında 4632 sayılı Kanunla, sosyal güvenlik reformunun önemli ayaklarından biri olarak

---

¹⁴⁸ Berna BALCI İZGİ, "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler", **Çalışma ve Toplum**, 2008/1 s. 95.

¹⁴⁹ Rabiahan YÜKSEL ARABACI, Yusuf, ALPER, "Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylıklarına Etkisi: Yoksulluk Yaratan Bir Sosyal Güvenlik Sistemi", **Amme İdaresi Dergisi**, 2010, Cilt 43, Sayı 2, s. 103.

¹⁵⁰ Şenay, GÖKBAYRAK "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", **Çalışma ve Toplum**, 2010, 2010/2, ss. 146-147.

kabul edilen ve gönüllülük esası üzerine kurulan “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi” oluşturulmuş¹⁵¹ ve eşanlı olarak Türkiye’de ilk kez işsizlik sigortası kolu kurulmuştur.¹⁵²

Tablo 34: Türkiye’de 2008 Emeklilik Reformuyla Getirilen Emeklilik Düzenlemeleri

Kanun Yılı/ Sayısı	1964	1971	1949	2008
--------------------	------	------	------	------

AYLIĞA HAK KAZANMA KOŞULLARI

SIGORTA KOLLARI	506	1479	5434	5510
MALULLÜK	-Malul sayılma -1800 veya 5 yıl sigortalılık süresi +ortalama 180 gün prim ödeme	-Malul sayılma - 5 tam yıl prim ödeme	-Malul sayılma - 10 tam yıl hizmet -Bakıma muhtaç-5 tam yıl	-Malul sayılma - 10 yıl sigortalılık süresi +1800 gün prim ödeme - Bakıma muhtaç +1800 gün
ÖLÜM	5 yıl sigortalılık süresi + 900 gün prim ödeme	5 tam yıl prim ödeme	-10 tam yıl prim ödeme -5-10 yıl hizmet -sadece çocuklar	1800 gün
YAŞLILIK	Tam emeklilik: 58/60 yaş + 7000 gün Kısmi emeklilik: 58/60 yaş + 25 yıl sigortalılık süresi + 4500 gün	Tam emeklilik: 58/ 60 yaş + 25 yıl hizmet Kısmi emeklilik: 60/62 yaş + 15 yıl	Tam emeklilik: 58/60 yaş +25 yıl hizmet Kısmi emeklilik: 61 yaş +15 yıl	58/ 60 yaş + 9000 gün, Veya 61/63 yaş +5400 gün 2036 yılından itibaren yaş hadleri her yıl bir yaş artılmak suretiyle 2048’de 65 yaş olarak uygulanacaktır. NOT:SSK’lılar için 9000 gün şartı 7100 günden başlayacak ve 2027 yılında 9000 gün olarak uygulanacaktır. 5400 gün şartı ise 4600 günden başlayacak ve 2016 yılında 5400 gün olarak uygulanacaktır.

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “Sosyal Güvenlik Reformu”, Ankara, 2008, s.17

2008 yılında yapılan reformla ise 2036 yılından itibaren yaş hadleri her yıl bir yaş artırılmak suretiyle 2048’de 65 yaş olarak düzenlenmiş ve prim ödeme gün

¹⁵¹ Türkiye’de 20.05.2016 tarihi itibariyle, Bireysel Emeklilik Sistemi’ne kayıtlı kişi sayısı 6.294.563 olup toplam fon büyüklüğü 47.051.196.453 TL’ye ulaşmıştır. (Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_tablolu.asp?raportip=10 Erişim Tarihi: 29.05.2016).

¹⁵² **Ibid**, s. 147.

sayıları da benzer bir şekilde arttırılmış ve aylık bağlama oranları düşürülmüştür.¹⁵³ Aşağıda yer alan Tablo 34’de 2008 yılında yapılan reformla 3 farklı kanunda yapılmış düzenlemelerin 5510 sayılı Kanun çatısı altında nasıl birleştirildiği görülmektedir.

Ayrıca çalışmanın metodoloji kısmında da bahsedildiği gibi 5510 Sayılı Kanun’un 81. maddesinin i) bendinin 3. fıkrasında “ *Devlet, Kurumun her ay tahsil ettiği malullük, yaşlılık, ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapar*” hükmüne yer verilmiştir. 2008 yılından sonra devlet fiilen sisteme katkı yapmaya başlamıştır. Fakat bu durum, hiç şüphesiz sisteme daha önce yapılmış müdahalelerin ve fonların etkin bir şekilde kullanılamamasının doğurduğu finansal sıkıntıları önleyememekte ve sistem bu yeni devlet katkısına rağmen açık vermeye devam etmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 35’de SGK’nın toplam gelir ve giderleri gösterilmiştir. Tablo 35 incelendiğinde SGK’nın gelir ve giderlerinin 2003 yılından itibaren sürekli bir biçimde arttığı gözlemlenebilmektedir. 2008 yılında devletin sisteme finansal olarak katılmasıyla birlikte gelirlerin giderleri karşılama oranının hızla arttığı görülmekte olsa da bu duruma rağmen sosyal güvenlik açığının devam ettiği anlaşılmaktadır. Eğer devletin bu katkıyı yapmadığı düşünülecek olursa sosyal güvenlik açığının oldukça fazla seviyelerde gerçekleşeceğini Tablo 35 açık olarak ortaya koymaktadır.

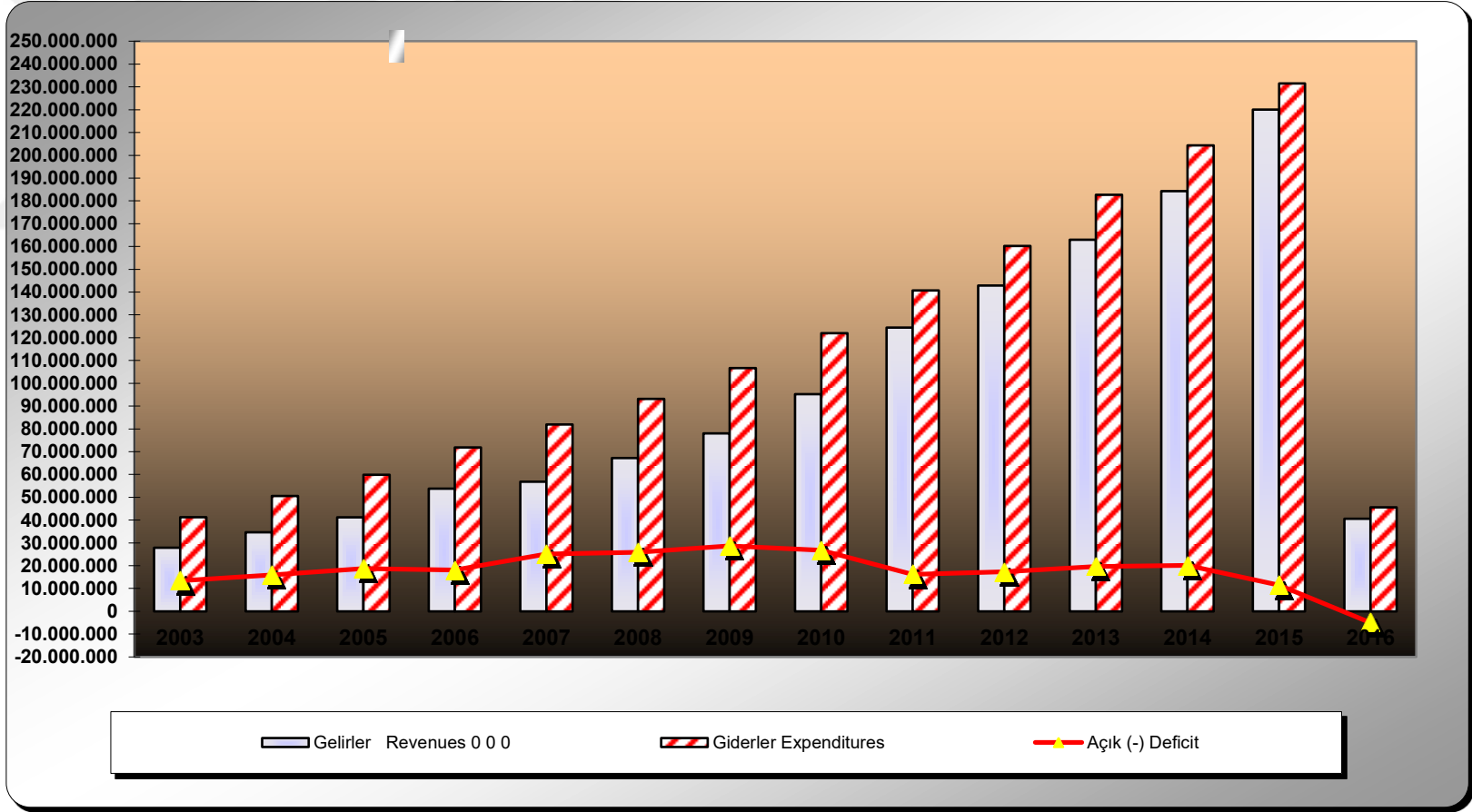
¹⁵³ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “**Sosyal Güvenlik Reformu**”, Ankara, 2008 ss.16-18

Tablo 35: Sosyal Güvenlik Kurumunun Toplam Gelir ve Giderleri (Bin TL)

Yıllar	Gelirler				Artış Oranı (%)	Giderler	Artış Oranı (%)	Açık	Toplam Gelirlerin Toplam Giderleri Karşılama Oranı
	Prim Gelirleri	Devlet Katkısı	Diğer Gelirler	Toplam					
2003	21.178.426		6.738.113	27.916.539	39,5	41.336.077	47,7	13.419.538	67,5
2004	27.423.790		7.265.458	34.689.248	24,3	50.621.622	22,5	15.932.374	68,5
2005	30.882.405		10.367.033	41.249.438	18,9	59.941.373	18,4	18.691.935	68,8
2006	41.619.875		12.211.011	53.830.886	30,5	71.867.475	19,9	18.036.589	74,9
2007	44.051.735		12.823.095	56.874.830	5,7	81.915.401	14,0	25.040.571	69,4
2008	54.546.453	1.718.521	10.992.510	67.257.484	18,3	93.159.462	13,7	25.901.978	72,2
2009	54.579.182	10.879.293	12.614.312	78.072.788	16,1	106.775.443	14,6	28.702.655	73,1
2010	66.912.858	15.170.035	13.190.291	95.273.183	22,0	121.997.301	14,3	26.724.118	78,1
2011	89.560.568	21.176.053	13.743.319	124.479.940	30,7	140.715.252	15,3	16.235.312	88,5
2012	99.359.243	23.537.149	20.032.113	142.928.505	14,8	160.223.453	13,9	17.294.948	89,2
2013	118.728.578	27.471.369	16.813.608	163.013.555	14,1	182.688.916	14,0	19.675.361	89,2
2014	135.238.559	30.512.184	18.578.189	184.328.932	13,1	204.400.437	11,9	20.071.505	90,2
2015	159.480.274	37.526.042	23.096.032	220.102.348	19,4	231.546.066	13,3	11.443.718	95,1

Kaynak: SGK istatistikleri. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 13.05.2016).

Grafik 15: Sosyal Güvenlik Kurumunun Toplam Gelir ve Giderlerinin Seyri (Bin TL)

Kaynak: SGK istatistikleri. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 13.05.2016).

Yukarıda yer alan Grafik 15’de ise bu durum görselleştirilmiştir. 2015 yılında neredeyse kapanma eğilimine girerek 11,4 Milyar TL ile 2003 yılından beri en düşük seviyesine geldiği görülen sosyal güvenlik açığı, aslında devlet katkısı da eklendiğinde 2015 yılı için 49 Milyar TL’ye yaklaşmaktadır. Bu miktar, devletin sistemin finansmanına bilfiil dahil olmadığı 2007 senesinin neredeyse 2 katı miktardır. 8 yılda açığın iki katına çıkması anlamına gelen bu durum, Türkiye’de sistemin finansal problemlerinin hala devam ettiğini göstermesi açısından son derece çarpıcıdır. Aşağıda yer alan Tablo 36’da bu durum daha açık bir şekilde görülebilmektedir. Prim gelirlerinin yaşlılık aylıklarını ve sağlık ödemelerini karşılama oranını gösteren Tablo 36 incelendiğinde hazine katkısı hariç tutulduğunda 2003 yılından beri primlerin sağlık ve emeklilik giderlerini karşılamadığını net olarak görülmektedir. 2008 yılında yapılan reforma rağmen sistemde primlerin sağlık ve emeklilik giderlerini hiç karşılayamadığı ve karşılama oranında da yukarıya doğru çok anlamlı bir artış olmadığını, daha çok bir dalgalanma olduğu gözlemlenmektedir.

2013 yılında %70 seviyelerine varan bu karşılama oranı, 2015 yılına gelindiğinde 2003 yılından beri en yüksek seviyesi olan %75’e ulaşmıştır. Fakat 3 yıllık bir zaman diliminde görülen bu iyileşmenin devam edip etmeyeceğini ancak ilerleyen yıllar gösterecektir. Geline nokta zorunlu olarak Dağıtım Sistemine (PAYG) geçilmiş olmakla beraber, çalışanların ödediği primler emeklileri ve sağlık harcamalarını finanse etmekte yetersiz kalmaktadır. Daha aşağıda yer alan Grafik 16’ da bu durum 2003-2015 yıllarını içerecek şekilde görselleştirilmiştir.

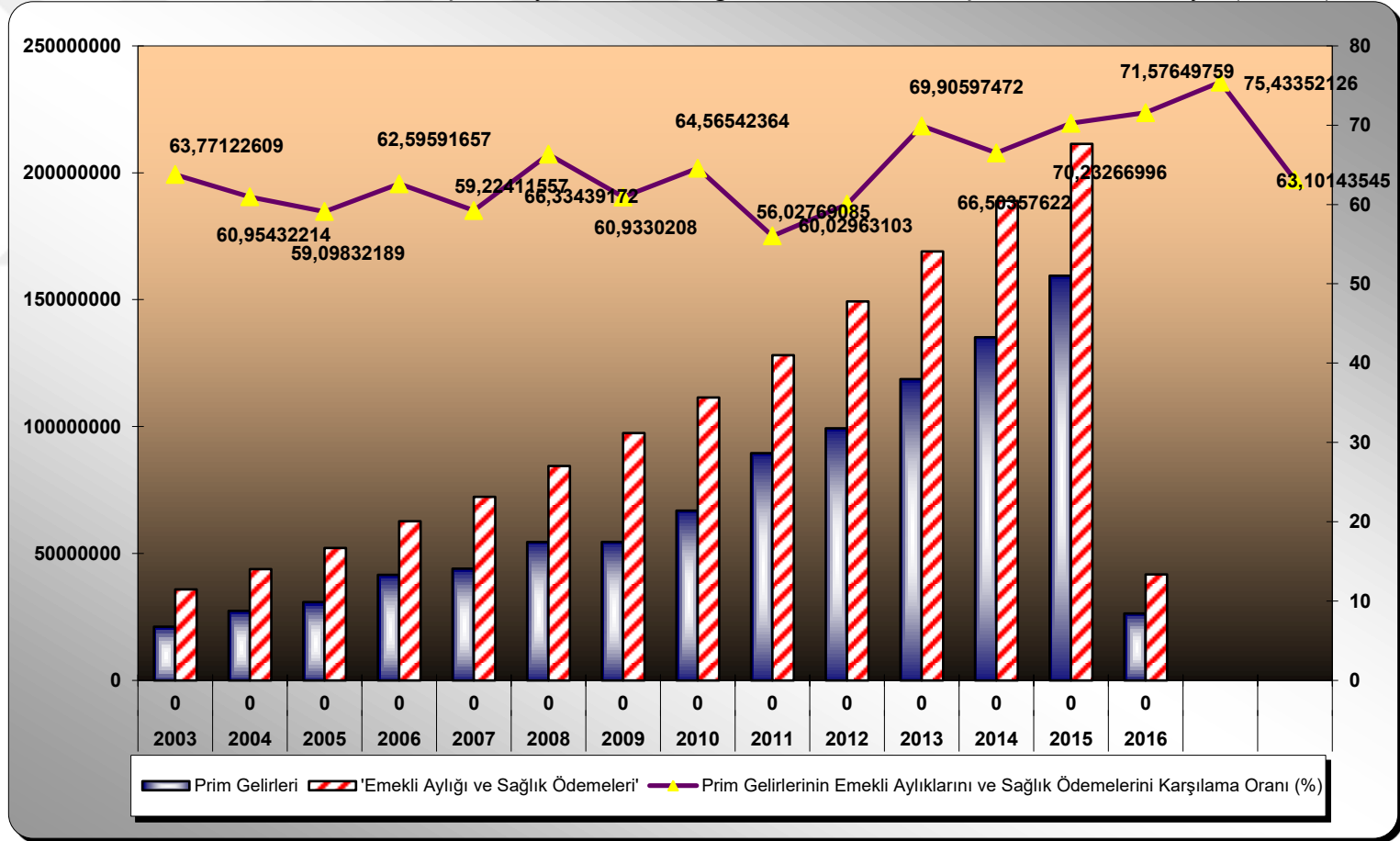

Tablo 36: Prim Gelirlerinin Yaşlılık Aylıklarını ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranı (%)

Yıllar	Devlet Katkısı Hariç Prim Gelirleri	Değişim Oranı (%)	Yaşlılık Aylığı Ödemeleri				Sağlık Ödemeleri	Toplam Ödeme	Prim Gelirlerinin Yaşlılık Aylıklarını ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranı (%)
			4/a	4/b	4/c	TOPLAMI			
2003	21.178.426	-	13.676.400	3.725.300	7.772.500	25.174.200	10.661.718	35.835.918	59,1
2004	27.423.790	29,5	16.555.700	4.679.000	9.426.000	30.660.700	13.150.129	43.810.829	62,6
2005	30.882.405	12,6	21.944.000	5.526.100	11.067.000	38.537.100	13.607.884	52.144.984	59,2
2006	41.619.875	34,8	24.978.000	7.003.855	13.094.000	45.075.855	17.666.674	62.742.529	66,3
2007	44.051.735	5,8	29.410.421	8.101.755	14.799.552	52.311.728	19.983.613	72.295.341	60,9
2008	54.546.453	23,8	33.507.897	9.099.326	16.529.316	59.136.539	25.345.913	84.482.452	64,6
2009	54.579.182	0,1	38.800.036	11.330.535	18.473.401	68.603.972	28.810.684	97.414.656	56,0
2010	66.912.858	22,6	45.455.425	13.337.123	20.164.951	78.957.499	32.508.883	111.466.382	60,0
2011	89.560.568	33,8	53.380.121	15.929.064	22.306.194	91.615.378	36.500.378	128.115.756	69,9
2012	99.359.243	10,9	61.536.617	18.427.247	25.329.935	105.293.799	44.110.561	149.404.360	66,5
2013	118.728.578	19,5	71.427.291	20.066.957	27.667.413	119.161.662	49.888.693	169.050.355	70,2
2014	135.238.559	13,9	80.386.245	22.004.314	32.000.955	134.391.514	54.551.175	188.942.688	71,6
2015	159.480.274	17,9	91.265.232	25.491.997	35.305.502	152.062.731	59.355.576	211.418.307	75,4

Kaynak: SGK istatistikleri. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 13.05.2016).

Grafik 16: Prim Gelirlerinin Yaşlılık Aylıklarını ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranının Seyri (Bin TL)

Kaynak: SGK istatistikleri. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>) Erişim Tarihi: 13.05.2016.

D. PRİMLİ VE PRİMSİZ SİSTEMLERİN BÜTÜNÜNDE YAPILAN SOSYAL KORUMA HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

AB ülkelerinin bütçe harcamaları içinde sosyal koruma harcamaları büyük bir öneme ve yere sahiptir. 2014 yılında 28 AB ülkesinin ortalamasında GSYİH içinde kamu harcamalarının payı %48,2 olmuştur. Toplam kamu harcamaları içinde ise sağlık dahil sosyal koruma harcamalarının büyüklüğü %55,4'e ulaşmaktadır. Bu rakam açıkça göstermektedir ki AB'de kamu harcamalarının yarısından fazlası sosyal koruma harcamalarına ayrılmaktadır. Sosyal koruma harcamalarından sonra ise 2014 yılında 28 AB ülkesinin ortalaması alındığında kamu harcamaları içinde %13,9 genel kamu hizmetlerine, %10,2 eğitime, %8,8 ekonomik ilişkilere, %3,7 kamu düzeni ve güvenliğine, %2,8 savunmaya, %2,1 kültür ve din hizmetlerine, %1,7 çevrenin korunmasına ve %1,4 konut yardımları ile kamu refahı için yapılan harcamalara ayrılmaktadır.

AB ülkelerinde kamu harcamaları içinde bu denli önemli bir yere sahip olan sosyal koruma harcamaları, primsiz/katkısız harcamaları da kapsayacak şekilde genel düzeyde GSYİH içinde de son derece önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda ESSPROS verilerinin en güncel olduğu 2012 yılı için AB 28'de GSYİH'nin %28,6'sı ayrılmış; Türkiye'de ise bu oran %13,8'de kalmıştır. Türkiye bu performansı ile AB ülkeleri arasında GSYİH içinde en düşük sosyal koruma harcaması yapan ülke konumundadır.¹⁵⁴

Aşağıda yer alan Tablo 37’de ise çalışmanın önceki kısımlarında vurgulanan AB’deki beş farklı refah rejimi anlayışını yansıtan ülkelerin yaptığı sosyal koruma harcamalarının 2008-2013 yılları arasında dağılımı ele alınmıştır. Ayrıca ülkelerin hangi primli/katkılı sosyal güvenlik sistemini benimsediği bilgisine de yer verilmiştir.

Tablo 37: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Farklı Refah Rejimleri ve Sosyal Güvenlik Sistemleri Çerçevesinde Yapılan Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

	Sosyal Güvenlik Sistemi	Refah Anlayışı	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Almanya	Bismarck Sistemi	Kıta Avrupası /Muhafazakar Refah Rejimi	27,1	30,5	29,8	28,6	28,7	29
Polonya	Bismarck Sistemi	Doğu Avrupa Refah Rejimi	19,4	20,4	19,6	18,6	17,7	:
Türkiye	Bismarck Sistemi	?	11,9	14,1	13,5	13,2	13,8	14,1
İtalya	Karma Sistem	Güney Akdeniz Refah Rejimi	26,7	28,8	28,8	28,5	29,3	29,8
İsveç	Beveridge Sistemi	Sosyal Demokrat/İskandinav Refah Rejimi	27,7	30,1	28,6	28,2	29,3	30
Birleşik Krallık	Beveridge Sistemi	Liberal Refah Rejimi	26,4	29,1	28,8	28,7	28,8	28,1

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Tablo 37’de dikkat çeken ilk husus AB ülkelerinde Doğu Avrupa Refah Rejimini temsil eden Polonya hariç olmak üzere hangi refah rejimi benimsenmiş olursa olsun sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki oranı %25’i aşmaktadır. Ayrıca refah harcaması niteliğinde olan sosyal koruma harcamaları söz konusu olunca AB ülkelerinde hangi primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminin tercih edildiğinin de sonuca etki etmediği çıkarımını yapmak mümkündür. Bu açıdan sosyal

¹⁵⁴ **Tablo 11:** AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı.

koruma harcamalarının GSYİH içinde yüzdesinin farklı refah rejimlerini yansıtan ülkelerde birbirine son derece yakın sonuçlar vermesi, sadece sosyal koruma harcamalarının ne kadarının primli/katkılı sistemlerle finanse edilmesi tercihini yansıttığı ifade etmek mümkündür. Bu açıdan Almanya ve Polonya gibi Bismarck Sistemi benimsenmiş ülkelerde sosyal güvenlik harcamaları primli/katkılı bir anlayışla yapıldıktan sonra genel olarak sosyal koruma harcamalarına vergilerin daha küçük bir kısmı ayrılırken Birleşik Krallık ve İsveç'te bu durumun tam tersi bir anlayış hakimdir. Yani bu ülkelerde sosyal güvenliğin de vergilerle finanse edilmesi yolu tercih edilmiş ve primli/katkılı bir sosyal güvenlik sistemi tercih edilmemiştir.

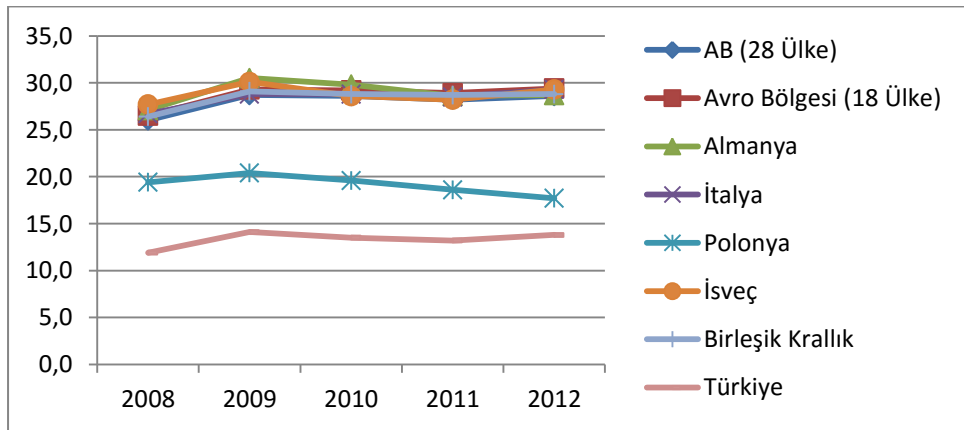
Bu açıdan Türkiye'nin durumu ele alındığında literatürde sosyal koruma sistemi yönünden Güney Akdeniz ülkelerine benzetilen Türkiye'nin, söz konusu sosyal koruma harcaması performansı olunca AB'ye 2004 ve 2007 yılında alınan eski Doğu Bloku ülkeleri ve Baltık ülkelerine daha çok benzediği görülmekte; fakat sosyal koruma harcamasının GSYİH'ye oranı açısından henüz eski Doğu Bloku ülkelerin de gerisinde kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çünkü Güney Akdeniz Refah Modeli içinde sayılan İtalya, İspanya ve Portekiz'de 2013 yılında sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki payı %29,8, %25,7 ve %27,6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde aynı oranlar Doğu Avrupa ülkelerini temsil eden Bulgaristan'da %17,6, Çek Cumhuriyeti'nde % 20,2, Estonya'da %14,8, Hırvatistan'da %21,7, Letonya'da %14,4, Litvanya'da % 15,3,

Macaristan'da %20,9, Romanya'da %14,8, Slovenya'da, %25, Slovakya'da %18,4 olarak gerçekleşmiş; Türkiye'de ise 2013 yılında %14,1'de kalmıştır.¹⁵⁵

Aşağıda yer alan Grafik 17'de AB'de farklı refah rejimlerini temsilen seçilmiş 5 ülkenin ve Türkiye'nin 2008-2012 yılları arasında GSYİH içinden sosyal koruma harcamalarına ayırdıkları payların seyri görülmektedir. Grafik 17 incelendiğinde AB 28 ortalaması, Avro Bölgesi, Almanya, İtalya, İsveç ve Birleşik Krallık'ta ilgili payların ilgili dönemde birbirine oldukça yakın olarak %25-30 aralığında seyrettiği görülmektedir. Polonya'da bu oran %20 civarında iken Türkiye'de %15 civarındadır. Özellikle 2008 yılından 2009 yılına geçerken sosyal koruma harcamalarının yaptığı sıçrama, ekonomik krizde bir şok önleyici olarak sosyal koruma harcamalarının devreye girdiğini göstermektedir.

Grafik 17: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de 2008-2012 Yılları Arasında Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH içindeki Payı (%)

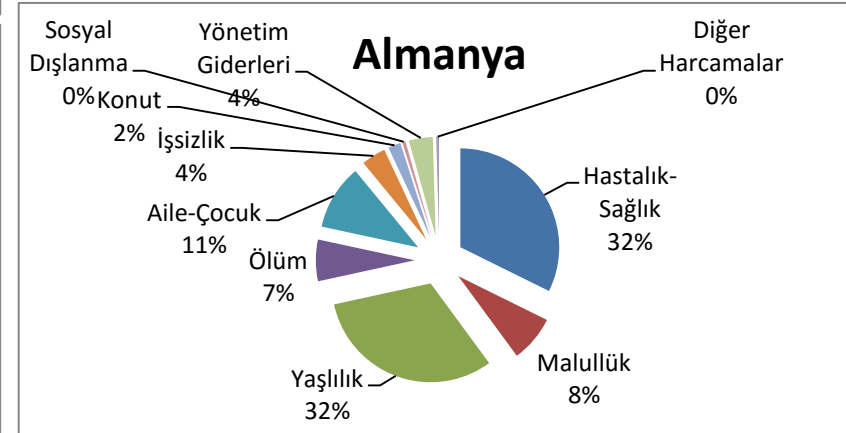
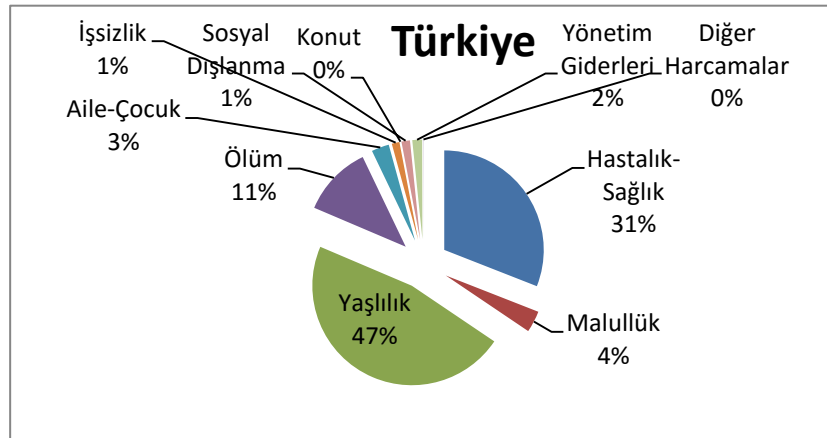
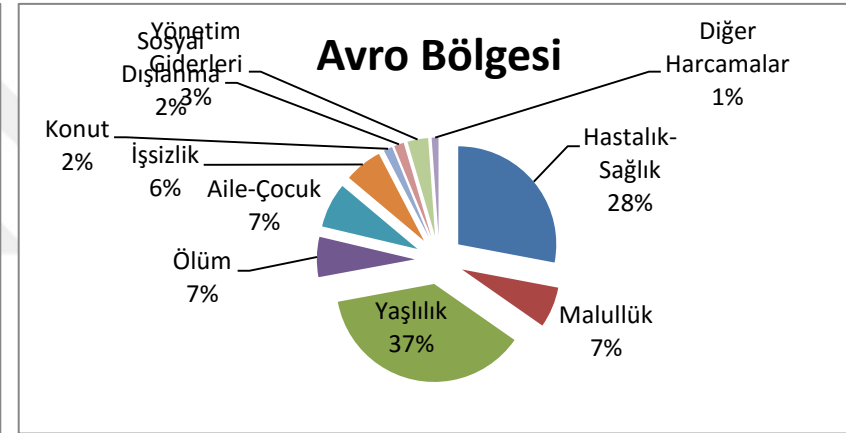
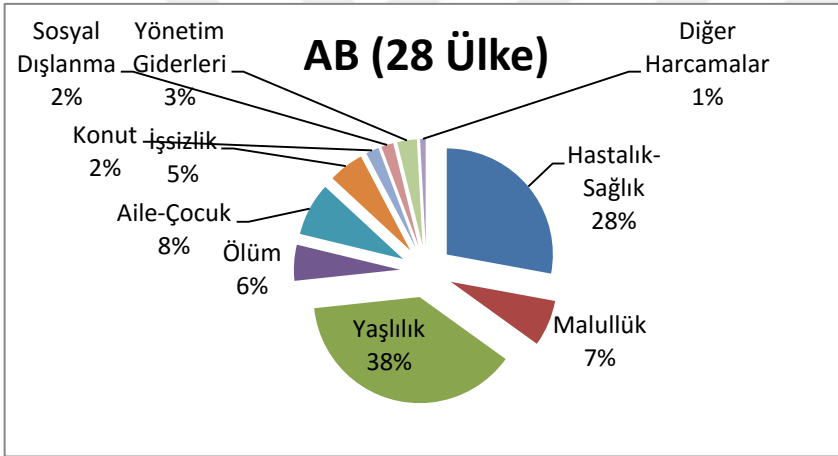
Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

¹⁵⁵ **Tablo 11:** AB Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH'ye Oranı.

Aşağıda yer alan Grafik 18’de ise Avro Bölgesi ve seçilmiş bazı AB ülkelerindeki dağılımlar görselleştirilmiştir. Grafik 18 incelendiğinde Avro Bölgesi ile AB’nin çok benzer bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Harcamaların dağılımı bakımından Türkiye ile AB ortalaması, Avro Bölgesi ve diğer seçilmiş ülkeler incelendiğinde ise dikkat çeken bir husus olarak, nüfusu AB’ye göre son derece genç olan Türkiye’nin AB ortalaması, Avro Bölgesi ve Almanya, İsveç ile Birleşik Krallık’a göre sosyal koruma harcamaları içinden yaşlılık sigortasına daha fazla yüzdede, Polonya ve İtalya ile neredeyse aynı yüzdede yardım yaptığı gözlemlenmektedir. Bunun olası nedenlerinden birinin Türkiye’de aile sigortası uygulanmaması, işsizlik yardımları ve konut yardımlarının AB ülkelerine göre son derece düşük miktarda kalması gösterilebilir. Bu harcamaların yakın gelecekte artması halinde yaşlılık yardımı harcamalarının toplam yardımlar içindeki yüzdesi düşebilecektir. Fakat öte taraftan Türkiye’nin nüfusu da çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği gibi yakın gelecekte oldukça yaşlanacaktır. Dolayısıyla yaşlılık harcamalarının oransal değişimini bu iki faktör birlikte belirleyecektir.

Benzer bir şekilde hastalık/sağlık harcamaları ele alındığında Türkiye’de yüzde olarak AB 28 ortalamasından, Avro Bölgesinden ve Almanya hariç olmak üzere diğer seçilmiş AB ülkelerinden daha fazla harcama yapıldığı gözlemlenmektedir. Burada da yaşlılık yardımlarına benzer şekilde, diğer yardımların artması ve nüfusun yaşlanmasıyla sağlık giderleri harcamaları oranlarında değişiklikler olabilecektir.

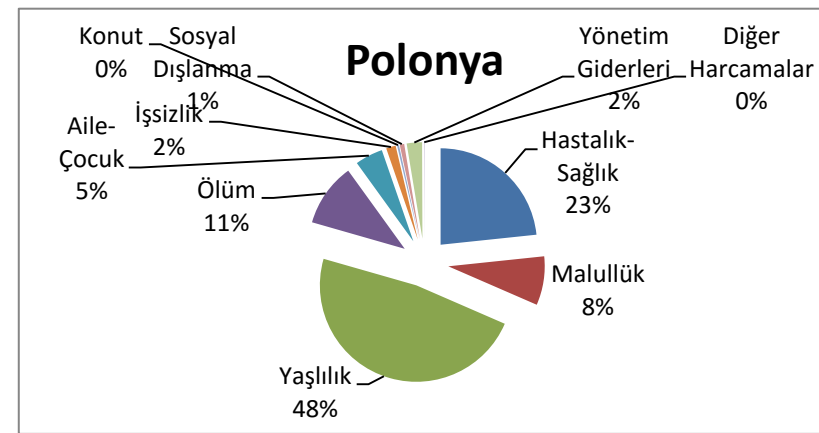
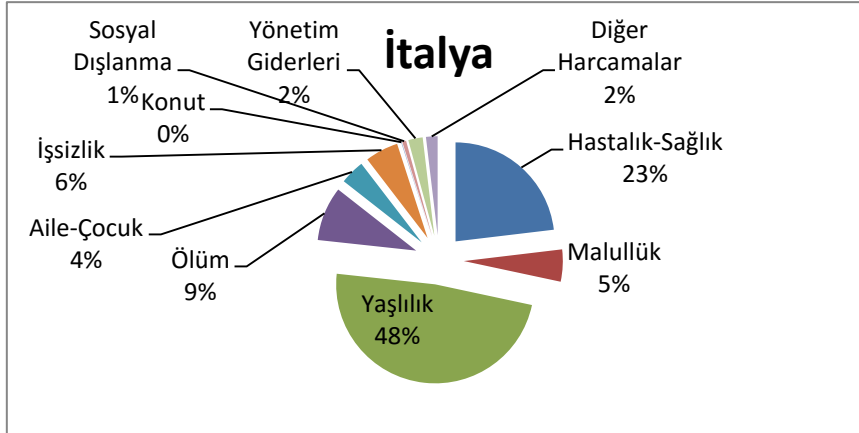
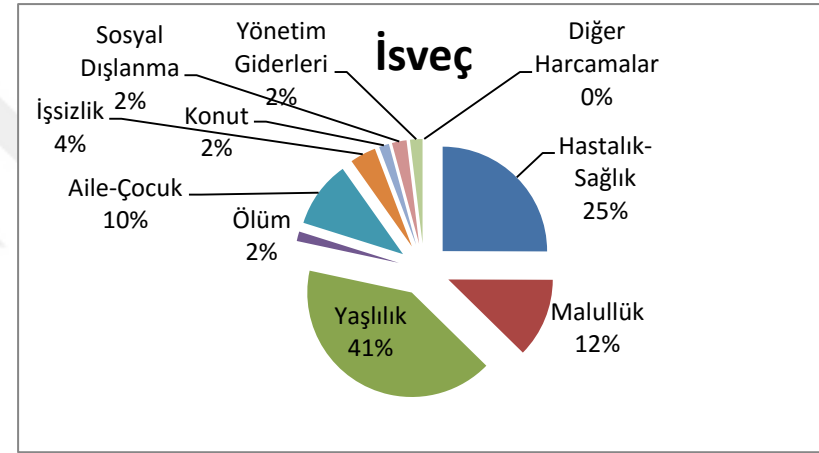
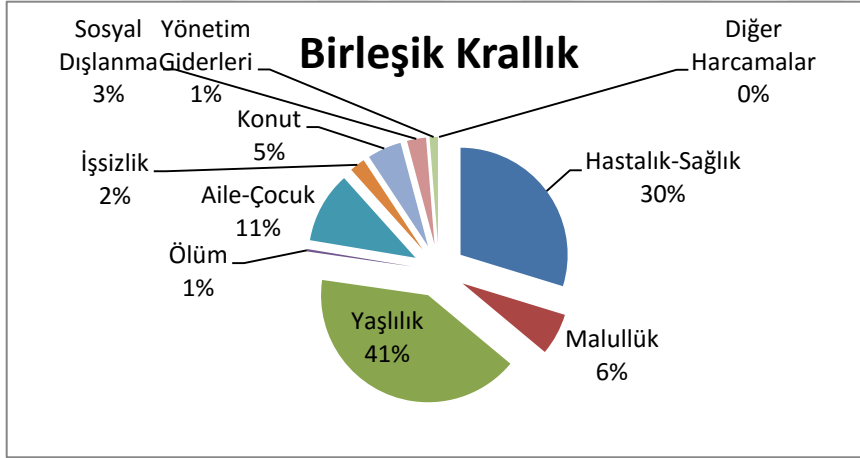
Grafik 18: 2012 Yılı için Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Kalemlere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Grafik 18(Dev.): 2012 Yılı için Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Kalemlere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

ESSPROS çerçevesinde AB 28 ortalaması, Avro Bölgesi, çalışma kapsamında seçilmiş AB ülkeleri olan Almanya, İngiltere, İtalya, İsveç, Polonya ile Türkiye’de sigorta kolları bazında yapılan sosyal güvenlik harcamalarının miktarı ele alındığında ise 2008-2012 yıllarını kapsayacak şekilde hastalık/sağlık, malullük, yaşlılık, ölüm, aile/çocuk ve işsizlik sigortası kolları bazında Türkiye’nin ölüm sigortası hariç olmak üzere diğer tüm incelenen sigorta kollarında GSYİH’ye oranla en az sosyal güvenlik harcamasını yaptığı ve AB ortalamasının da çok aşığında kalmaktadır.¹⁵⁶

Ayrıca yine ölüm sigortası hariç olmak üzere, seçilmiş ülkelerde, AB ortalamasında ve Avro Bölgesi’nde incelenen sigorta kolları bazında kişi başına düşen harcamalar yönünden de Türkiye’nin en alt sırada kaldığı ve AB ortalamasının çok gerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de seçilmiş ülkeler yönünden sigorta kolları bazında yapılan harcamalar, hem GSYİH içindeki oran, hem de kişi başına düşen harcama miktarı yönünden değerlendirildiğinde en yakın seyrettiği ülke, AB’ye 2004 yılında üye olmuş olan Polonya’dır.

Bu açıdan Türkiye’de aile/çocuk yardımları; AB ortalaması, Avro Bölgesi ve seçilmiş ülkelerle karşılaştırıldığında da, çok düşük kalmaktadır. Bu durumun ardında hiç şüphesiz Türkiye’nin 102 sayılı ILO Sözleşmesi ile belirlenmiş olan aile sigortası kolunu uygulamamakta oluşu yatmaktadır. Benzer bir durum işsizlik sigortası için de geçerli olup bu sigorta kolunda yapılan harcamalar da AB ülkelerine göre son derece düşük bir seyir izlemektedir. Türkiye’de işsizlik sigortasından

---

¹⁵⁶ Sigorta kollarındaki harcamaların GSYİH içindeki oranı ve miktarı için bkz: **İkinci Bölüm: Sosyal Koruma (Primli+Primsiz Sistemler) Harcamalarının Sigorta Kollarına Dağılımı**

yararlanma koşullarının çok sert olması, işsizlik fonunda biriken fonun amacına uygun olarak sosyal güvenlik harcamasına dönüşmesine engel olmakta ve biriken fon, GAP projesine aktarılmaktadır. Bu nedenle, bu alanda, sigortalıların ihtiyacını karşılayabilecek şekilde toplanan primlerin doğru harcanması gözetilmelidir.

Ölüm sigortası kolunda Türkiye’de harcamaların yüksek çıkmasının nedeni, Türkiye’de ölüm sigortasının sosyal nedenlerle son derece cömert ve gelir testine dayanmadan uygulanmasıdır. Ölenin geride kalan kız çocuğu ya da kadın eş, evlenmediği sürece ölüm aylığını ömrünün sonuna kadar alabilmekte, ölüm aylığı bağlanırken ya da kesilirken gelir durumu yerine kadının medeni durumu esas alınmaktadır. AB ülkelerinde ise ölüm aylığı gelir testine dayalı olarak bağlanmakta ya da kesilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de ölüm sigortasının uygulanması primli/katkılı sistemlerin gereklerine uygun değildir. Hiç şüphesiz finansal olarak oldukça zor durumda olan Türkiye’de bu durum büyük bir çelişkidir. Bu nedenle ölüm sigortasından yararlanmak için gelir testi şartının getirilmesi, hem sistemin içinde bulunduğu finansal yükü bir nebze de olsa azaltabilecek; hem de diğer sigortalılar ve vatandaşlar açısından daha adaletli bir yaklaşım olacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmada AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının boyutu ve sigorta kolları bazında sosyal güvenlik harcamalarının dağılımı ele alınmıştır. AB’ye aday ülke statüsünde olan Türkiye’nin üyeliğinin önemli bir boyutunu, diğer AB ülkelerinde yapılan refah ve sosyal güvenlik harcamaları konuları oluşturmaktadır. Çünkü Avrupa bütünleşmesi sadece ekonomik bir bütünleşmeyi içermemekte; bunun da ötesinde sosyal bir bütünleşmeyi içermekte ve AB ülkelerinin refah konusunda birbirine yakınlaşması da bütünleşmenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Özellikle nüfus bakımından üyelik halinde AB’nin en büyük ikinci ülkesi olacak olan Türkiye’nin, sosyal güvenlik söz konusu olduğunda işçilerin serbest dolaşımı ile birlikte AB ülkeleri ile karşılıklı bir hareketlilik yaşanacağı aşikardır. Halihazırda Batı Avrupa ülkelerinde 4,6 Milyon Türk kökenli kişi olduğu düşünüldüğünde¹⁵⁷ AB’ye tam üyelikle birlikte bu sayının hızla artması muhtemel olup ayrıca çok sayıda AB vatandaşının da serbest dolaşım kapsamında Türkiye’ye gelmesi öngörülebilir. Tam bu noktada ise AB ülkeleri ile sosyal güvenliğin koordinasyonunun önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin AB’nin oldukça detaylı kurallar bütünü barındıran koordinasyon kurallarını ele alarak sosyal güvenlik sistemini bu bağlamda uyumlaştırması gerekecek ve AB düzeyinde kabul edilen sosyal güvenlik anlayışının Türkiye’ye ciddi yansımaları olacaktır.

---

¹⁵⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_tr.mfa (Erişim Tarihi: 30.05.2016).

Çalışma sonucunda çalışmanın 3 temel hipotezinin tamamı doğrulanmıştır:

1. **H₀**: AB ülkelerinde primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı Türkiye'den yüksektir.
2. **H₀**: AB ülkelerinde sigorta kolları bazında yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı Türkiye'den yüksek düzeydedir.
3. **H₀**: AB ülkelerinde primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan harcamalar sonucu oluşan açıkların GSYH içindeki oranı Türkiye'ye göre düşüktür.

Çalışmanın üç hipotezi çerçevesinde ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarının arttırılması gerektiği ve sosyal sigortaların kapsamının genişletilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü sosyal güvenlik harcamalarının arttırılması, Türkiye'nin AB içindeki en kötü durumda olduğu gelir dağılımını, yoksulluğu¹⁵⁸, istihdam oranını ve kadın istihdam oranını olumlu yönde etkileyecek, sürdürülebilir bir büyümeye de katkı sağlayacaktır. Ayrıca harcamaların arttırılması Türkiye ekonomisinin ekonomik şoklara karşı olan direncini de yükseltecek ve kriz dönemlerinde ekonomiyi stabil bir halde tutmaya yardımcı olacaktır. Türkiye, henüz AB'ye göre son derece genç bir nüfusa sahiptir. Kayıt dışı sigortalıların sisteme dahil edilmesi¹⁵⁹, genç nüfusun istihdama

---

¹⁵⁸ Bu konuda yoksulluk ve gelir dağılımı açısından Türkiye'yi ve AB ülkelerini karşılaştırmak için bkz: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 20.04.2016).

yönlendirilmesi ve kadın istihdamının teşvik edilmesi ile istihdama düşük katılma oranının yükseltilmesi vasıtasıyla sisteme daha fazla aktif sigortalı girişi sağlanabilir.

Türkiye’de ayrıca primsiz harcamaları da içine alan sosyal koruma harcamalarının da arttırılması gerekmektedir. Çünkü AB’ye aday ülke statüsünde olan Türkiye’de yapılan sosyal koruma harcamalarının seviyesi AB ülkeleri içinde en düşük düzeydedir. Bu açıdan Türkiye’de AB’ye 2004 ve 2007’de üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerinden dahi daha az düzeyde sosyal koruma harcaması yapılmaktadır. Sosyal koruma harcamalarının arttırılması hem Türkiye vatandaşlarının çeşitli risklerle dolu olan geleceğe güvenle bakmasını sağlayacak; hem de refah konusunda Türkiye’yi diğer AB ülkelerine yaklaştırarak AB’ye üyelik konusunda ciddi bir güven unsuru oluşturulmasının önünü açacaktır. Ayrıca sosyal koruma harcamalarının sigorta kollarına dağılımının da ciddi bir biçimde ele alınması elzem bir durum olup bu dağılımın demografik ve ekonomik yapı ile işgücü piyasasının gereklerine ve çağdaş sosyal güvenlik ilkelerine uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de ayrıca AB ülkelerinden farklı olarak kronik bir hale gelen ciddi bir sosyal güvenlik açığı sorunu mevcuttur. Bu durumun Türkiye’ye özgü tarihsel bir geçmişi bulunmakta olup sosyal güvenlik sisteminin yapısal olarak devam eden sorunları ele alınmaz ise açığın sürdürülebilir seviyeleri aşması muhtemel olup gelecek açısından ciddi bir devlet borçlanması sorunu yaratabileceği idrak

---

¹⁵⁹ Bu çalışmanın yapıldığı tarihte en güncel veri olan Şubat 2015 döneminde Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı %32,1’dir. (Kaynak: TÜİK, **İşgücü İstatistikleri Haber Bülteni**, 16.05.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21577> (Erişim Tarihi: 22.05.2016).

edilmelidir. Bu açıdan Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde geçici çözüm araçları geliştirmekten ziyade sistemi bütüncül bir bakış açısıyla ele alan ve kalıcı olarak sistemin finansal yapısını düzeltecek önlemler almak elzemdir.

Aksi halde Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarının AB ülkelerine kıyasla arttırılması ve AB ülkelerine yaklaşılması zor görünmekte olup bunun da ötesinde sistemin finansal bir darboğaza girerek çökme ihtimali bulunmaktadır. Öte yandan sisteme daha fazla sigortalı girişi sağlanıp bu yolla sosyal güvenlik harcamalarının arttırılması Türkiye'nin AB ülkeleri içindeki en kötü konumunu değiştirerek yoksulluğu azaltacak ve aynı şekilde gelirin yeniden dağılımı sağlanarak gelir adaletsizliğinin düzelmesine katkı sağlanmış olacaktır.

Son olarak sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamaların dengeli bir şekilde arttırılmasının sosyal güvenlik sistemimizin çağdaş yönetim ve karar alma teknikleri ile modernize edilmesine ve özerk yönetim yapısına kavuşturulup dışarıdan gelecek popülist müdahalelere kapatılmasına bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü sosyal güvenlik harcamaları her şeyden önce bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermayesini korumakta ve kişilerin hayatlarında karşılaşma ihtimali olan çeşitli riskleri büyük ölçüde bertaraf etmektedir. Bu açıdan sosyal güvenlik harcamaları, bir ülkenin vatandaşlarının sadece bugünlerini değil; aynı zamanda yarınlarını da güvence altına almaktadır.

KAYNAKÇA

ARABACI, Rabiahan YÜKSEL ve ALPER, Yusuf, “Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylıklarına Etkisi: Yoksulluk Yaratan Bir Sosyal Güvenlik Sistemi”, **Amme İdaresi Dergisi**, 2010, Cilt 43, Sayı 2, s. 101-117.

ARICI, Kadir, “Beveridge Planı”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1–2, 1986, ss. 13-50.

ARISOY, İbrahim, ÜNLÜKAPLAN, İlter, ERGEN, Zuhul, “Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz” **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, ss. 398-421.

AKYILDIZ, Hüseyin “Dünyada Sosyal Güvenlikte Alternatif Reform Arayışları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 2, İzmir, 1999.

ALTAN, Ömer Zühtü, “İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku ”, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Ders Kitapları, Yayın No: 33, Eskişehir, 1998.

ATATANIR, Hicran, “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma) ”, Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=84> (Erişim Tarihi: 13.03.2016).

Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=67&l=1> (Erişim Tarihi: 13.03.2016).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <http://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye.html> Erişim Tarihi: 12.03.2016).

BİLİCİ, Nurettin, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2013.

BİLİCİ, Nurettin “İşsizlik Oranımız %12 mi %40,7 mi?”, Dünya Gazetesi, www.dunya.com/yorum-inceleme/issizlik-oranimiz-12-mi-40-7-mi-109728h.htm
Erişim Tarihi: (11.06.2016).

BOZKAYA, Gülferah, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü”, **International Conference on Eurasian Economies**, 2014.

BOZKURT, Veysel “Avrupa Birliği ve Sosyal Politika”, **Kamu-İş Dergisi**, 1994, ss. 33-44.

BROWN, John, “**The British Welfare State: A Critical History**”, Cambridge, 1995.

CICHON, Michael, SCHOLZ, Wolfgang, MEERENDONK van de, Arthur HAGEMER, Krzysztof, BERTRANOU, Fabio, PLAMONDON, Pierre, “**Financing Social Protection**”, International Labour Organization, Cenevre, 2004.

ÇELİK, Aziz “Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci-1”, Sendikal Notlar, Sayı 24, 2004, s. 5
(http://www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/absosyalpolitikasi1.pdf Erişim Tarihi: 09.01.2016).

ÇELİKAY, Ferdi, GÜMÜŞ, Erdal, “Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 14, Sayı: 4, ss. 127-138.

DİLİK, Sait “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 35, Sayı: 1, Ankara, 1980 ss.73-84.

DİLİK, Sait “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 43, Sayı 5, Ankara,1998, ss. 41-80.

DUR, Varol, “Avrupa Birliği’nde Esnek Güvence ve Türkiye Uygulamaları”, T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi Ankara, 2011.

EGELİ, Haluk, “Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler”, İlksem Ofset, İzmir, 2003.

Emeklilik Gözetim Merkezi,
http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_tablolu.asp?rapor_tip=10 (Erişim Tarihi: 29.05.2016).

ERSÖZ, Halis Yunus, “Sosyal Politikada Yerelleşme”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2010/99, İstanbul, 2007.

European Commission, <http://ec.europa.eu/green-papers/> (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

European Commission, http://ec.europa.eu/white-papers/index_en.htm, (Erişim Tarihi: 20.03. 2016).

European Commission, “**European Economy: Pension Schemes and Pension Projections in the EU 27 Member States Volume I-Report**,” Occasional Papers No: 56, Brüksel, 2009
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication16034_en.pdf (Erişim Tarihi:20.05.2016).

European Commission, Mutual Information System on Social Protection (MISSOC), bkz: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=815&langId=en> , (Erişim Tarihi: 18.03.2016).

European Parliament, “**Pension systems in the EU – Contingent Liabilities and Assets in the Public and Private Sector**”, Brüksel, 2011 (<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf> Erişim Tarihi: 20.05.2016).

EUROSTAT, “**The European System of Integrated Social Protection Statistics Manual and User Guide**”, Lüksemburg, 2012 (<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5922833/KS-RA-12-014-EN.PDF/6da3b2bf-85ba-4665-b318-a41d6a2df37f>).

EUROSTAT, “**Manual on Government Deficit and Debt: Implementation of ESA 2010**” Lüksemburg, 2016.

EUROSTAT-ESSPROS Veri Tabanı, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>(Erişim Tarihi: 20.03.2016).

EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>(Erişim Tarihi: 22.03.2016).

EUROSTAT,
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsd510&plugin=1> (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_\(ESSPROS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_(ESSPROS)) (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2016).

EUROSTAT,http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00010> (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

EUROSTAT,http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_and_population_change_statistics (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_rates_of_population_change,_2012%E2%80%9314_\(per_1_000_persons\)_YB15_II.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_rates_of_population_change,_2012%E2%80%9314_(per_1_000_persons)_YB15_II.png) (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

EUROSTAT,
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_by_function_%E2%80%93_COFOG
(Erişim Tarihi: 30.05.2016)

EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00002&plugin=1> (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_\(PPS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_(PPS)) (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

EUROSTAT,[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_parities_\(PPPs\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_parities_(PPPs)) (Erişim Tarihi: 25.03.2016).

EZCURRA, Robert RODRIGUEZ-POSE, Andres, **“Decentralization of Social Protection Expenditure and Economic Growth in the OECD”** Imdea Working Papers Series in Economics and Social Sciences, 2009/5.

FENGER, Menno “Welfare Regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating Post-Communist Countries in a Welfare Regime Typology”. **Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences**, Ağustos 2007, ss. 1-30.

GRIMMEISEN Simone, Rothgang HEINZ, “**The Changing Role of the State In Europe’s Healthcare Systems**”, The Second Annual Espanet Conference, University of Oxford, 9-11 Eylül, 2004, s. 9-11.

GÖKBAYRAK Şenay, *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü*, **Çalışma ve Toplum**, 2010, 2010/2, s. 141-162.

GÖKBUNAR, Ramazan, ÖZDEMİR, Harun, UĞUR, Alparslan, “Küreselleşme Kısılcındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 9, Cilt: 2, 2008, ss. 158-173.

GÜMÜŞ, Erdal “**Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler**”, SETA Analiz, Sayı 24, 2010, s.11-12.

GÜLMEZ, Mesut “**Avrupa Birliği’nde Sosyal Politika**”, Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, 2003.

GÜNAL, Pınar, “**Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikası çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye**” T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005, s. 38-39.

GÜNEŞ, İsmail ve YAKAR, Soner, “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 13, Sayı: 2, 2004, ss. 127-142.

GÜZEL Ali “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?”, 2005, **Çalışma ve Toplum**, 2005/4, ss. 61-76.

Habertürk Gazetesi İnternet Sitesi, “İşsizlik Sigortası Fonu varlıkları 90 milyar liraya ulaştı” <http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1136789-issizlik-sigortasi-fonu-varliklari-90-milyar-liraya-ulasti> Erişim Tarihi 13.03.2016)).

HAZMAN, Gülsüm GÜRLER, “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2011, Cilt: 16, Sayı: 1, ss. 205-216.

HELVACI, Hakan, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma ve Finansman Krizine Etkileri”, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2014.

Institute for Study of Labour (IZA) “**The Role of Social Protection as an Economic Stabiliser: Lessons from the Current Crisis**”, IZA Research Report No:31,Aralık 2010.

International Labour Organization, “**Social Protection Global Policy Trends 2010-2015: From Fiscal Consolidation to Expanding Social Protection: Key to Crisis Recovery, Inclusive Development And Social Justices**”, Cenevre,2014 (a).

International Labour Organization, “**World Social Protection Report 2014/15: Building economic recovery, inclusive development and social justice**”, Cenevre, 2014 (b).

International Labour Organization, “**World Social Security Report 2010/11: Providing coverage in times of crisis and beyond**”, Cenevre, 2010.

International Labour Organization Social Security Expenditure Database, bkz. <http://www.ilo.org/dyn/sesame/IFPSES.SocialDBExp>

İZGİ, Berna BALCI, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, **Çalışma ve Toplum**, 2008/1 ss. 85-107.

JEPSEN, M., MEULDERS D., PLASSMAN, O., VAHNUYNEGEM P., “Indiviulazition of the Social and Fiscal Rights and the Equal Opportunities Between Women And Men” **The Social Rights**, Sayı 1, Brüksel 1992, s.37.

JOSENS, Yves, LHERNOLD, Jean Philippe, ROBERTS, Simon, “**Handbook on Social Security Law-Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik El Kitabı**” T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu- Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması için Teknik Destek Projesi, Ankara 2011.

KARA, Tansu, “**Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi**”, Anadolu Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006.

KAYALIDERE, Gül, ŞAHİN, Hande “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 2, 2014, s. 57-75.

NORTON, Andy, Conway Tim, Foster Mick, “**Social Protection Concepts and Approaches: Implications for Policy and Practise in International Development**”, Centre for Aid and Public Expenditure, Overseas Development Institute, Londra, 2001.

Organization for Economic Co-Operation and Development, Social Expenditure Database (SOCX), bkz. <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>

Organization for Economic Co-Operation and Development, “**Poverty Reduction and Pro-Poor Growth: The Role of Empowerment**”, Paris, 2012.

ÖZDEMİR, Süleyman, “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 49, İstanbul, 2005, ss. 231-266.

ÖZDEMİR, Süleyman “**Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007/57, Euromat Entegre Matbaacılık, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2007.

ÖZERDEM, Füsün, “Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye’nin Uyumu”, **Yardım ve Dayanışma**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 2010, ss. 17-27.

PRASAD, Naren, Megan GERECKE, Social Security Spending in Times of Crisis, **Global Social Policy**, Cilt 10, Sayı: 2, 2010, ss. 1-30.

PEKER, Ayşe “**Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri**” T.C. Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No: 9703, Ankara, 1997.

SAKA, Yonca, “**Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimi ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu**”, T.C. Maliye Bakanlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010, s. 19-21.

ŞAKAR, Müjdat, “**Sosyal Sigortalar Uygulaması**”, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

ŞENOCAK, Hasan, “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 56. ss. 409-464.

SEZER, Ahmet Hilmi, “883/2004 Sayılı Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Koordinasyonuna İlişkin AB Tüzüğünde Yaşlılık Ve Ölüm Sigortasının Koordinasyonu ve Katılım Sürecinde Kurumumuzun Alması Gereken Önlemler” T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012.

Social Security Administration, International Social Security Association, “**Social Security Throughout the World: Europe, 2014**” Washington D.C., 2014.

STANDING, Guy “**Globalisation: Eight Crises of Social Protection**”, International Labour Office, Cenevre, 2001.

Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of Islamic Cooperation (COMCEC), “**Accessibility of Vulnerable Groups to Social Protection Programmes in the OIC Member Countries**”, Ankara, 2016.

ŞENKAL, Abdülkadir Doğa Başar SARIİPEK, “Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü” **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2 ss. 146-175.

TALAS, Cahit, **Toplumsal Ekonomi**, İmge Kitabevi, 7 Baskı, Ankara, 1997.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü**”, Yayın No: 144, Ermat Matbaacılık, Birinci Basım, Ankara, 2010.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “**Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma**”, Ankara, 2011.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “**Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik**” Sistem Ofset, Ankara, 2012.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, [http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler .tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler.tr.mfa) (Erişim Tarihi: 30.05.2016).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “**Sosyal Güvenlik Reformu**”, Ankara, 2008.

T.C. Merkez Bankası, Gösterge Niteliğindeki Döviz Kurları, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteliğindeki+merkez+bankasi+kurlarii> (Erişim: 10.05.2016).

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, “**Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu**”, Yayın No: 52, Altınyaprak Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 14-19.

The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.OL> (Erişim Tarihi 18.04.2016).

The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (Erişim Tarihi 20.04.2016).

The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> (Erişim Tarihi: 01.06.2016).

The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> Erişim Tarihi: 06.06.2016).

TITMUSS, Richard M, “**Social Policy: An Introduction**”, George Allen-Unwin Ltd. Londra, 1974.

TOPRAK, Düriye, “Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21, Yıl: 2015/1, 2015, ss. 151-175.

TUNCAY, Aziz Can ve EKMEKÇİ, Ömer, “**Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**” Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2005.

TÜİK, **İşgücü İstatistikleri Haber Bülteni**, 16.05.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21577> (Erişim Tarihi: 22.05.2016).

TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (Erişim Tarihi: 20.04.2016).

TÜİK, “**Resmi İstatistik Programı, 2012-2016 (Rev.1)**”, Yayın No: 3645, Ankara, 2013.

TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri Veri Tabanı , http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1040 (Erişim Tarihi: 25.04. 2016).

UĞUR, Suat, “**Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 244, Ankara, 2004, s. 50.

Welfare Societies, http://www.welfare-societies.de/h/stephan_leibfried_32_de.php (Erişim Tarihi: 10.06.2016)

Wikipedia, https://en.m.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Bismarck (Erişim Tarihi: 02.06.2016).

Wikipedia, https://en.m.wikipedia.org/wiki/William_Beveridge (Erişim Tarihi: 02.06.2016)).

Wikipedia, https://en.m.wikipedia.org/wiki/G%C3%B8sta_Esping-Andersen (Erişim Tarihi: 10.06.2016)).

YENTÜRK, Nurhan “**STK lar için Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu**” , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 389, İstanbul, 2012.

YÖNEY, Emine, “**Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Yapılan Hazine Transferlerinin Kamu Harcamaları Üzerine Etkileri: 1995-2006 Dönemi**”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2007.

YÜKSEL, Saadet “Avrupa Birliği’nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Statüsü”, Arıkan Basım Yayım, Denizli, 2007, s. 13.

ZENGİN, Eyüp, ŞAHİN, Ayhan, ÖZCAN, Salih, “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 133-142.

EKLER

EK 1: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları

Sigorta Kolu/Finansman Biçimi	Almanya	İtalya	Polonya	İsveç	Birleşik krallık	TÜRKİYE
Sağlık	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ile vergiler	Vergiler	Sigortalılardan alınan primler	Ülke konseyi (landsting) ya da yerel otoriteler tarafından	Genel olarak vergiler ve bazı özel durumlarda primler	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ve devlet katkısı
Hastalık ve Analık	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ile vergiler	İşverenlerden alınan primler	Sigortalılardan alınan primler ve vergiler	İşverenlerden alınan primler ve vergiler	Çalışanlardan ve işverenlerden alınan primler, vergiler	İşverenlerden alınan primler
Malullük	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ile vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler ve vergiler	Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler ve vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ve devlet katkısı
Yaşlılık	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ile vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	1. Sütun ve 2. Sütun: Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler	Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler ve vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ve devlet katkısı
Ölüm	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ile vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler ve vergiler	Sigortalılar ve işverenlerden alınan primler ve vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ve devlet katkısı
İş Kazası ve Meslek Hastalıkları	İşverenlerden alınan primler ile vergiler	İşverenlerden alınan primler	İşverenlerden alınan primler ve vergiler	Temel olarak işverenlerden alınan primler	Vergiler	İşverenlerden alınan primler
İşsizlik	İşsizlik Sigortası I: Çalışanlardan ve işverenlerden alınan primler İşsizlik Sigortası II: Vergiler	İşverenlerden alınan primler	İşverenlerden alınan primler ve vergiler	İşverenlerden alınan primler ve vergiler	Prim temelli sigorta: İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler Gelir temelli sigorta: vergiler	Sigortalılardan ve işverenlerden alınan primler ve devlet katkısı
Aile	Vergiler	İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler	Vergiler	Vergiler	Vergiler	Aile Sigortası uygulanmamaktadır

Kaynak: European Commission, Mutual Information System on Social Protection (MISSOC) (Erişim Tarihi: 18.03.2016)
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=815&langId=en>

EK 2: Kronolojik Olarak AB Sosyal Politikası

1951-Paris Antlaşması (AKÇT)	<ul style="list-style-type: none"> •3. md-İşçilerin çalışma seviyelerinin iyileştirilmesi, 55. md-İş güvenliği, 56. md-İşçilere mesleki eğitim ve yardım, 68. md- Ücret garantisi, 69. md-İşçilerin serbest dolaşımı ve sosyal güvenliği
1957-Roma Antlaşması (AET)	<ul style="list-style-type: none"> •Giriş- Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, 48-49-51. md- İşçilerin serbest dolaşımının sağlanması ve sosyal güvenlik hakları, 119. md- Ücrette cinsiyet eşitliği, 28. md- İşçilerin mesleki eğitimi, Avrupa Sosyal Fonu'nun kurulması
1957 Roma Antlaşması (AAET)	<ul style="list-style-type: none"> •30-39. md- AAET çalışanların korunması
1974- Sosyal Eylem Planı	<ul style="list-style-type: none"> •İş sağlığı ve güvenliği tedbirleri, asgari ücret düzenlemeleri, çalışma saatleri, sözleşmeli personel istihdam edilmesi, istihdamda cinsiyet eşitliği ve toplu işten çıkarmalarla ilgili düzenlemeler
1987-Tek Avrupa Senedi	<ul style="list-style-type: none"> •1951 tarihli AİHS ve 1961 tarihli ASŞ çerçevesinde çerçevesimde birlikte çalışılacağı beyan edilmiştir •Avrupa Parlamentosu'nun rolü artmış, belli sosyal politika alanlarında oybirliği yöntemi nitelikli oy çokluğuna ile karar alınması ilkesine geçilmiştir. •Roma Antlaşması'nın 118. md eklenen hükümlerle AB'ye çalışanların sağlık ve güvenliklerinin korunması ve ayrıca işçi ve işveren arasında sosyal diyalogun geliştirilmesi için hukuki yetki verilmiştir.
1989- Topluluk Şartı	<ul style="list-style-type: none"> •ASŞye ve ILO sözleşmelerine paralel düzenlemeler yapılmıştır. •İşçilerin serbest dolaşımı, çalışma ve adil ücret, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sosyal koruma, sendika özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkı, çalışma yaşamında cinsiyet eşitliği, mesleki eğitim, iş sağlığı ve güvenliği, çocuk ve genç işçilerin korunması, yaşlıların ve özürülülerin korunması konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

1992- Maastricht Antlaşması

- AKÇT, AAET ve AET tek bir çatı altına alınarak Avrupa Toplulukları kurulmuştur.
- AB düzeyinde sosyal politika anlayışı hızla kurumsallaşmaya başlamıştır.

1992- Sosyal Politika Protokolü

- Nitelikli çoğunluk ile karar alınacak alanlar genişletilerek işçi sağlığı ve iş güvenliği, çalışma koşulları, işçilere bilgi verme ve danışma, çalışma yaşamında cinsiyet eşitliği, istihdam dışı kalanların sosyal bütünleşmesinin sağlanması konuları da bu yetki dahiline alınmıştır.
- Sosyal güvenlik, sosyal koruma, iş güvencesi, işçi ve işverenlerin çıkarlarının kolektif düzeyde temsili ve korunması, yabancı ülke vatandaşlarının istihdam koşulları alanlarında oy birliği ile karar alma uygulaması devam etmiştir.

1997 Amsterdam Antlaşması

- Maastricht Antlaşması'ndan ayrı bir metin olarak ele alınan SPP, Amsterdam Antlaşması'na dahil edilerek AB düzeyinde bağlayıcı bir hale gelmiştir
- Antlaşmaya "İstihdam" başlığı altında yeni bir bölüm eklenerek AB düzeyinde yüksek seviyede bir istihdamın temel amaç hale gelmesinin yanında nitelikli işgücünün güçlendirilerek ekonomik değişimlere uygun hale getirilmesi ve üye ülkelerin gerekli stratejileri oluşturarak koordineli bir şekilde hareket etmesi benimsenmiştir.

2000 -Nice Antlaşması

- Antlaşma metninden ayrı olarak ABTHŞ kabul edilmiştir. ABTHŞ, AB'de Nice Antlaşması öncesine kadar oluşturulmuş tüm sosyal hakları bünyesinde toplayan bir iyi niyet belgesi halinde düzenlenmiştir. 1 Aralık 2009 tarihinde imzalanan Lizbon Antlaşması'nda ABYHŞ'nin AB Antlaşmaları ile aynı düzeyde hukuki geçerliliği olduğu ifade edilmiştir

2000- Lizbon Stratejisi

- Küresel bilgi toplumunun yüksek rekabet gücüne sahip bir aktörü haline gelmesi amacına ulaşmak için herkese en yüksek düzeyde sosyal güvence sağlayarak sosyal içermeyi gerçekleştirmek ana hedef olarak belirlenmiştir.
- AKM esas alınarak AB düzeyindeki sosyal politika uygulamaları net bir biçimde tanımlanmış göstergelere dayanılarak ve belirli hedefler konularak bütüncül bir uyum sağlanması planlanmıştır.

EK 3: Türkiye'nin AB'ye Üyelik Süreci Kronolojisi

Tarih	Gelişme
1987	Türkiye 14 Nisan'da tam üyelik başvurusunu sundu.
1993	AB ve Türkiye "Gümrük Birliği" müzakereleri başladı.
1996	Türkiye ve AB arasındaki "Gümrük Birliği" 1 Ocak'ta yürürlüğe girdi.
1999	Avrupa Konseyi, Komisyonun Türkiye hakkındaki ikinci Düzenli Raporundaki tavsiyelerine uyarak Aralık ayındaki Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye AB üyeliği için aday ülke statüsünü verdi.
2001	Avrupa Konseyi 8 Mart tarihinde Türkiye'nin AB katılım süreci için bir yol haritası sağlayan "AB - Türkiye Katılım Ortaklığı" nı kabul etti. 19 Mart'ta Türk Hükümeti, Katılım Ortaklığını yansıtan, Müktesebatın Üstlenilmesi için Ulusal Programı (NPAA) kabul etti.
2001	Eylül ayındaki Kopenhag Zirvesinde, Avrupa Konseyi, şimdilerde "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı" olarak geçen mekanizma vasıtasıyla malî desteği kayda değer şekilde arttırmaya karar vermiştir.
2004	Avrupa Konseyi 17 Aralık'ta Türkiye ile üyelik görüşmelerini başlatmaya karar verdi.
2005	Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri 3 Ekim'de başladı.
2005	Ekim ayında, müktesebatla uyumun analitik incelemesi olan "Tarama Süreci" 35 başlık altında başladı.
2005	Aralık'ta, Konsey Türkiye için yeni katılım ortaklığı belgesini kabul etti.
2007	Kasım'da, Avrupa Komisyonu Türkiye ile katılım müzakereleri hakkında Konsey'e ilerleme raporunu sundu.
2008	Avrupa Komisyonu Kasım ayında Türkiye'nin AB'ye katılımı ile ilgili yıllık ilerleme raporunu yayınladı.

Kaynak: AVRUPA BİRLİĞİ TÜRKİYE DELEGASYONU, <http://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye.html> Erişim Tarihi: 12.03.2016).

EK 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Demografik Yapı

Tablo 1: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Nüfus

Ülke/Yıl	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	504.494.374	505.576.188	506.663.671	506.944.075	508.450.856
Avro Bölgesi	336.102.126	336.817.148	337.545.629	337.473.384	338.471.000
Belçika	11.000.638	11.094.850	11.161.642	11.203.992	11.258.434
Bulgaristan	7.369.431	7.327.224	7.284.552	7.245.677	7.202.198
Çek Cumhuriyeti	10.486.731	10.505.445	10.516.125	10.512.419	10.538.275
Danimarka	5.560.628	5.580.516	5.602.628	5.627.235	5.659.715
Almanya	81.751.602	81.843.743	82.020.578	80.767.463	81.197.537
Estonya	1.329.660	1.325.217	1.320.174	1.315.819	1.313.271
İrlanda	4.570.881	4.582.707	4.591.087	4.605.501	4.628.949
Yunanistan	11.123.392	11.086.406	11.003.615	10.926.807	10.858.018
İspanya	46.667.174	46.818.219	46.727.890	46.512.199	46.449.565
Fransa	64.978.721	65.276.983	65.600.350	65.889.148	66.415.161
Hırvatistan	4.289.857	4.275.984	4.262.140	4.246.809	4.225.316
İtalya	59.364.690	59.394.207	59.685.227	60.782.668	60.795.612
GKRY	839.751	862.011	865.878	858.000	847.008
Letonya	2.074.605	2.044.813	2.023.825	2.001.468	1.986.096
Litvanya	3.052.588	3.003.641	2.971.905	2.943.472	2.921.262
Lüksemburg	511.840	524.853	537.039	549.680	562.958
Macaristan	9.985.722	9.931.925	9.908.798	9.877.365	9.855.571
Malta	414.989	417.546	421.364	425.384	429.344
Hollanda	16.655.799	16.730.348	16.779.575	16.829.289	16.900.726
Avusturya	8.375.164	8.408.121	8.451.860	8.506.889	8.576.261
Polonya	38.062.718	38.063.792	38.062.535	38.017.856	38.005.614
Portekiz	10.572.721	10.542.398	10.487.289	10.427.301	10.374.822
Romanya	20.199.059	20.095.996	20.020.074	19.947.311	19.870.647
Slovenya	2.050.189	2.055.496	2.058.821	2.061.085	2.062.874
Slovakya	5.392.446	5.404.322	5.410.836	5.415.949	5.421.349
Finlandiya	5.375.276	5.401.267	5.426.674	5.451.270	5.471.753
İsveç	9.415.570	9.482.855	9.555.893	9.644.864	9.747.355
Birleşik Krallık	63.022.532	63.495.303	63.905.297	64.351.155	64.875.165
Türkiye	73.722.988	74.724.269	75.627.384	76.667.864	77.695.904

Kaynak:EUROSTAT,http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Population_and_population_change_statistics (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

Tablo 2: 2014 yılında AB ve Türkiye’de Nüfusun Yaşa Göre Yüzde Dağılımı

Ülke/Yaş Aralığı	0-14	15-24	25-49	50-64	65-79	80 Üstü
AB (28 Ülke)	15,6	11,3	34,7	19,9	13,4	5,1
Avro Bölgesi	15,2	10,8	34,3	19,9	13,7	5,5
Belçika	17	11,9	33,6	19,7	12,5	5,3
Bulgaristan	13,7	10,4	35,2	21,1	15,1	4,4
Çek Cumhuriyeti	15	10,7	37,1	19,8	13,4	3,9
Danimarka	17,2	12,9	32,5	19,1	14,1	4,2
Almanya	13,1	10,8	33,6	21,7	15,4	5,4
Estonya	15,8	11,2	34,7	20	13,5	4,9
İrlanda	22	11,4	37,3	16,7	9,6	3
Yunanistan	14,7	10,4	35,5	19	14,5	6
İspanya	15,2	9,7	38,2	18,7	12,4	5,7
Fransa	18,6	11,9	32,3	19,3	12,3	5,7
Hırvatistan	14,8	11,7	33,7	21,4	14	4,5
İtalya	13,9	9,8	35	19,9	15	6,4
GKRY	16,3	14,3	37,5	18,1	10,8	3,1
Letonya	14,7	11,3	34,4	20,6	14,3	4,8
Litvanya	14,6	13,3	33,1	20,6	13,5	5
Lüksemburg	16,8	12	38,4	18,7	10,1	3,9
Macaristan	14,4	11,9	35,6	20,5	13,4	4,2
Malta	14,4	12,9	33,9	20,9	14	3,9
Hollanda	16,9	12,2	33,1	20,4	13,1	4,3
Avusturya	14,3	11,9	35,5	20	13,3	5
Polonya	15	12,4	36,4	21,3	11	3,9
Portekiz	14,6	10,7	34,9	20	14,3	5,5
Romanya	15,5	11,4	36,8	19,8	12,6	4
Slovenya	14,6	10,1	36,3	21,5	12,8	4,7
Slovakya	15,3	12,6	38,2	20,3	10,5	3
Finlandiya	16,4	12	31,5	20,7	14,4	5
İsveç	17,1	12,6	32,8	18,1	14,3	5,2
Birleşik Krallık	17,6	12,7	33,9	18,2	12,8	4,7
Türkiye	24,6	16,6	37,4	13,8	6	1,6

Kaynak:EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00010> (Erişim Tarihi: 15.03.2016).

Tablo 3: AB’de ve Türkiye’de Yaşlı Bağımlılık Oranı¹⁶⁰ (%)

Ülke/Yıl	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
AB (28 Ülke)	25,2	25,5	25,8	26,1	26,4	26,9	27,5	28,1
Avro Bölgesi	26,7	26,9	27,2	27,6	27,8	28,3	28,9	29,5
Belçika	25,9	25,8	25,9	26,0	26,0	26,4	26,8	27,3
Bulgaristan	25,5	25,8	26,1	26,5	27,0	27,8	28,5	29,3
Çek Cumhuriyeti	20,3	20,6	21,1	21,7	22,3	23,4	24,6	25,7
Danimarka	23,2	23,6	24,1	24,9	25,7	26,7	27,6	28,3
Almanya	29,9	30,4	30,9	31,4	31,2	31,2	31,3	31,5
Estonya	25,5	25,8	25,8	25,9	26,0	26,5	27,2	27,9
İrlanda	15,7	15,6	16,0	16,5	17,2	17,9	18,6	19,3
Yunanistan	27,9	28,0	28,2	28,6	29,2	30,0	30,7	31,6
İspanya	24,0	23,8	24,1	24,6	25,2	25,7	26,3	27,2
Fransa	25,1	25,2	25,4	25,6	25,9	26,7	27,5	28,4
Hırvatistan	26,5	26,7	26,8	26,7	26,5	26,7	27,1	27,6
İtalya	30,5	30,7	30,9	31,2	31,3	32,0	32,7	33,1
GKRY	18,0	17,9	17,8	17,8	18,0	18,1	18,8	19,9
Letonya	25,4	25,7	26,2	26,8	27,2	27,6	28,1	28,8
Litvanya	24,7	25,2	25,4	25,6	26,6	26,9	27,2	27,5
Lüksemburg	20,7	20,6	20,5	20,4	20,3	20,3	20,2	20,4
Macaristan	23,2	23,5	23,8	24,2	24,4	24,6	25,1	25,8
Malta	19,9	19,9	20,3	21,4	22,7	23,9	25,1	26,4
Hollanda	21,5	21,8	22,3	22,8	23,3	24,4	25,5	26,4
Avusturya	25,0	25,4	25,8	26,2	26,1	26,3	26,8	27,2
Polonya	19,0	18,9	18,9	19,1	19,1	19,7	20,4	21,2
Portekiz	26,3	26,6	27,0	27,5	28,2	28,8	29,4	30,3
Romanya	21,5	22,6	23,7	23,7	23,7	23,7	23,9	24,3
Slovenya	22,7	23,3	23,6	23,8	23,9	24,4	25,0	25,7
Slovakya	16,7	16,8	17,0	17,3	17,5	17,8	18,4	19,0
Finlandiya	24,8	24,8	25,2	25,6	26,5	27,7	28,9	30,2
İsveç	26,4	26,7	27,1	27,7	28,4	29,2	29,9	30,6
Birleşik Krallık	23,9	24,0	24,3	24,6	24,9	25,6	26,4	27,0
Türkiye	10,2	10,7	10,2	10,5	10,8	10,9	11,1	11,3

Kaynak:EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde510&plugin=1> (Erişim Tarihi: 17.04.2016).

¹⁶⁰Yaşlı bağımlılık oranı (old age dependancy ratio). 64 yaş üzerinde olan kişilerin 15-64 yaş aralığında ve çalışan nüfusa oranıdır. (**Kaynak:** The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.OL> (Erişim Tarihi 18.04.2016).

Tablo 4: 2014 yılı için AB’de ve Türkiye’de Doğumda Yaşam Beklentisi¹⁶¹

Ülke/Cinsiyet	Kadın	Erkek	Toplam Nüfus
AB (28 Ülke)	82,9	77,4	80,2
Avro Bölgesi	83,9	78,5	81,3
Belçika	83,1	78,1	80,6
Bulgaristan	77,6	70,7	74,1
Çek Cumhuriyeti	81,1	75,0	78,1
Danimarka	82,1	78,0	80,1
Almanya	82,8	77,9	80,4
Estonya	81,1	71,6	76,6
İrlanda	82,7	78,6	80,7
Yunanistan	83,3	78,2	80,8
İspanya	85,4	79,6	82,5
Fransa	85,3	78,8	82,1
Hırvatistan	80,4	74,1	77,3
İtalya	84,8	79,9	82,5
GKRY	83,8	80,0	81,9
Letonya	78,7	68,4	73,7
Litvanya	79,4	68,4	74,0
Lüksemburg	84,4	78,6	81,5
Macaristan	78,7	71,7	75,3
Malta	83,7	79,2	81,5
Hollanda	82,8	79,4	81,1
Avusturya	83,3	78,4	80,9
Polonya	81,1	73,0	77,1
Portekiz	83,6	77,3	80,6
Romanya	78,3	71,1	74,7
Slovenya	83,3	77,3	80,4
Slovakya	80,0	72,7	76,4
Finlandiya	83,3	77,5	80,5
İsveç	83,3	79,6	81,5
Birleşik Krallık	82,5	78,8	80,7
Türkiye	80,8	75,3	78,1

Kaynak:EUROSTAT,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00025&language=en> ((Erişim Tarihi: 17.04.2016).

¹⁶¹Doğumda yaşam beklentisi, yeni doğan bir çocuğun doğduğu tarihte geçerli olan ölüm istatistiklerinin, çocuğun yaşadığı süre içinde eğer aynı şekilde devam ettiği varsayılırsa kaç yıl yaşayabileceğini ifade etmektedir. **(Kaynak:** The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> Erişim Tarihi: 06.06.2016).

EK 5: AB Ülkeleri ve Türkiye’de GSYİH

Tablo 1: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de GSYİH (Milyon €)¹⁶²

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	12.548.545,7	11.815.746,6	12.337.153,6	12.711.206,8	12.959.735,7	13.068.600,5
Avro Bölgesi	9.265.902,2	8.939.985,3	9.185.761,0	9.443.969,9	9.505.462,2	9.602.599,9
Belçika	346.375,0	340.669,0	355.791,0	369.258,0	375.852,0	382.692,0
Bulgaristan	35.430,5	34.932,8	36.052,4	38.504,9	39.927,0	39.940,3
Çek Cumhuriyeti	154.269,7	142.197,0	149.932,0	155.486,0	152.925,6	149.491,1
Danimarka	235.133,0	223.575,8	236.334,1	240.487,1	245.252,0	248.974,8
Almanya	2.473.800,0	2.374.200,0	2.495.000,0	2.609.900,0	2.666.400,0	2.737.600,0
Estonya	16.239,5	13.973,4	14.530,4	16.197,5	17.460,1	18.613,4
İrlanda	180.249,5	162.283,5	158.096,7	162.599,7	163.938,7	164.049,8
Yunanistan	233.197,7	231.081,2	222.151,5	208.531,7	193.347,0	182.054,2
İspanya	1.087.788,0	1.046.894,0	1.045.620,0	1.046.327,0	1.029.002,0	1.022.988,0
Fransa	1.933.195,0	1.885.761,9	1.936.719,7	2.001.398,0	2.032.296,8	2.059.852,0
Hırvatistan	47.538,3	44.778,3	44.423,4	44.191,0	43.477,0	43.127,9
İtalya	1.575.143,9	1.519.695,1	1.551.885,6	1.579.946,4	1.566.911,6	1.560.023,8
GKRY	17.157,1	16.853,5	17.406,0	17.878,0	17.720,2	16.503,7
Letonya	22.889,8	18.521,3	18.038,9	20.211,3	22.257,0	23.372,1
Litvanya	32.414,3	26.654,4	27.709,7	30.958,5	32.939,8	34.631,2
Lüksemburg	37.371,5	35.575,2	39.302,6	41.729,7	42.917,8	45.478,2
Macaristan	105.535,8	91.415,4	96.243,0	98.920,6	96.968,3	97.948,0
Malta	5.963,5	5.956,0	6.458,5	6.691,9	6.913,2	7.262,6
Hollanda	594.481,0	573.235,0	586.789,0	599.047,0	599.338,0	602.658,0
Avusturya	282.744,2	276.228,0	285.165,3	299.240,4	307.003,8	313.066,9
Polonya	363.175,3	310.681,4	354.616,1	370.850,6	381.479,7	389.695,1
Portekiz	171.983,1	168.529,2	172.859,5	171.126,2	165.107,4	165.690,0
Romanya	139.765,4	118.196,0	124.327,7	131.478,0	131.578,9	142.245,1
Slovenya	37.244,4	35.420,2	35.484,6	36.150,0	35.318,6	35.274,9
Slovakya	64.413,5	62.794,4	65.897,0	68.974,2	71.096,0	72.134,1
Finlandiya	185.670,0	172.318,0	178.724,0	188.744,0	192.350,0	193.443,0
İsveç	333.255,7	292.472,1	349.945,1	385.450,7	407.820,3	420.849,1
Birleşik Krallık	1.836.125,5	1.590.858,0	1.731.809,0	1.770.909,6	1.921.904,9	1.899.098,0
Türkiye	498.601,7	440.367,3	550.362,8	555.100,2	612.404,8	618.626,1

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

¹⁶² Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

Tablo 2: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de GSYİH (Milyon PPS¹⁶³)¹⁶⁴

Yıl/Zaman	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	12.548.545,7	11.815.746,6	12.337.153,6	12.711.206,8	12.959.735,7	13.068.600,5
Avro Bölgesi	8.976.673,8	8.448.693,8	8.838.581,6	9.108.591,6	9.249.707,8	9.284.512,5
Belçika	309.495,5	298.314,3	320.492,0	331.042,5	338.929,1	339.136,7
Bulgaristan	82.798,2	78.057,6	81.235,8	85.769,3	88.570,1	86.970,7
Çek Cumhuriyeti	210.608,7	203.251,8	207.149,6	213.551,3	217.215,2	216.058,4
Danimarka	170.781,0	159.730,4	173.049,4	175.303,1	179.591,4	180.281,7
Almanya	2.378.859,7	2.205.153,0	2.388.519,8	2.520.692,7	2.578.598,7	2.623.529,0
Estonya	23.095,3	20.024,7	21.146,1	23.247,5	24.466,7	25.158,8
İrlanda	147.850,9	136.723,1	142.986,0	147.828,7	150.968,9	149.440,5
Yunanistan	259.641,4	248.989,8	241.372,2	226.299,1	216.446,6	212.519,3
İspanya	1.180.970,1	1.110.907,8	1.116.948,3	1.120.566,8	1.125.305,7	1.124.623,6
Fransa	1.710.262,3	1.646.220,4	1.723.382,2	1.782.411,0	1.814.550,7	1.830.084,8
Hırvatistan	69.960,0	64.124,6	63.071,6	65.049,3	66.512,4	66.475,8
İtalya	1.558.452,8	1.465.515,0	1.516.520,4	1.546.510,9	1.561.306,5	1.541.281,8
GKRY	19.545,7	18.942,5	19.596,0	19.980,3	20.175,3	19.192,9
Letonya	31.791,6	27.116,2	28.242,5	30.934,2	33.314,1	34.840,1
Litvanya	51.465,8	43.008,4	46.862,8	51.287,0	54.639,2	56.474,6
Lüksemburg	32.186,6	29.477,7	32.490,6	34.642,8	35.684,8	37.036,2
Macaristan	160.065,3	153.394,1	161.131,3	168.114,1	168.604,7	170.039,7
Malta	8.308,0	8.181,8	8.832,8	9.011,6	9.266,9	9.604,1
Hollanda	550.848,3	512.018,1	526.702,8	541.854,3	545.229,4	547.736,5
Avusturya	258.866,4	245.914,2	258.390,8	271.142,0	279.282,2	280.948,8
Polonya	536.240,9	541.951,2	593.408,6	630.353,0	659.676,7	673.473,1
Portekiz	206.764,4	200.014,2	208.530,0	205.090,9	204.946,5	203.416,7
Romanya	251.577,6	237.706,2	250.899,9	259.603,6	271.953,2	278.261,4
Slovenya	45.825,6	41.307,0	42.181,0	43.477,5	43.985,5	43.788,4
Slovakya	97.944,3	92.326,5	98.484,3	102.055,7	104.926,1	106.178,1
Finlandiya	157.924,3	143.398,8	149.601,1	156.547,0	159.190,6	156.249,4
İsveç	285.066,6	261.813,6	282.908,7	296.875,9	306.392,4	313.606,9
Birleşik Krallık	1.753.340,1	1.624.027,9	1.638.814,7	1.656.680,2	1.696.717,9	1.742.349,0
Türkiye	833.531,4	784.890,3	890.696,9	989.344,4	1.030.728,7	1.071.753,4

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>(Erişim Tarihi: 20.03.2016).

¹⁶³ PPS, AB ülkeleri açısından ele alınan bir yapay para birimini temsil etmekte olup bir birim PPS, tüm AB ülkelerinde aynı miktarda mal ve hizmet satın almaktadır.

¹⁶⁴ Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

Tablo 3: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen GSYİH (€)¹⁶⁵

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	25.000	23.500	24.400	25.100	25.500	25.700
Avro Bölgesi	28.000	26.900	27.600	28.300	28.400	28.600
Belçika	32.400	31.600	32.700	33.600	34.000	34.500
Bulgaristan	4.600	4.600	4.800	5.200	5.500	5.500
Çek Cumhuriyeti	14.800	13.600	14.300	14.800	14.600	14.200
Danimarka	42.800	40.500	42.600	43.200	43.900	44.400
Almanya	30.100	29.000	30.500	31.900	32.600	33.300
Estonya	12.100	10.400	10.800	12.100	13.000	13.900
İrlanda	40.100	35.800	34.700	35.500	35.700	35.600
Yunanistan	20.800	20.700	19.900	18.700	17.400	:
İspanya	23.900	22.800	22.700	22.700	22.300	22.300
Fransa	30.100	29.300	29.900	30.700	31.100	31.300
Hırvatistan	11.000	10.400	10.300	10.300	10.200	10.100
İtalya	26.300	25.200	25.700	26.000	25.700	25.600
GKRY	21.800	20.900	21.000	21.000	20.500	19.000
Letonya	10.500	8.600	8.600	9.800	10.900	11.600
Litvanya	10.100	8.400	8.900	10.200	11.000	11.700
Lüksemburg	76.400	71.400	77.400	80.300	80.700	83.400
Macaristan	10.500	9.100	9.600	9.900	9.800	9.900
Malta	14.600	14.400	15.600	16.100	16.500	17.200
Hollanda	36.200	34.700	35.300	35.900	35.800	35.900
Avusturya	34.000	33.100	34.100	35.700	36.400	37.000
Polonya	9.500	8.100	9.200	9.600	9.900	10.100
Portekiz	16.200	15.900	16.300	16.100	15.600	15.800
Romanya	6.800	5.800	6.100	6.500	6.600	7.100
Slovenya	18.400	17.300	17.300	17.600	17.200	17.100
Slovakya	11.900	11.600	12.100	12.800	13.200	13.300
Finlandiya	34.900	32.300	33.300	35.000	35.500	35.600
İsveç	36.100	31.500	37.300	40.800	42.800	43.800
Birleşik Krallık	29.900	25.700	27.800	28.200	30.200	29.600
Türkiye	7.000	6.100	7.500	7.500	:	:

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

¹⁶⁵ Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

Tablo 4: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Kişi Başına Düşen GSYİH PPS)¹⁶⁶

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	25.000	23.500	24.400	25.100	25.500	25.700
Avro Bölgesi	27.100	25.400	26.500	27.300	27.600	27.700
Belçika	28.900	27.600	29.400	30.200	30.700	30.500
Bulgaristan	10.900	10.300	10.800	11.700	12.100	12.000
Çek Cumhuriyeti	20.200	19.400	19.700	20.300	20.700	20.600
Danimarka	31.100	28.900	31.200	31.500	32.100	32.100
Almanya	29.000	26.900	29.200	30.800	31.500	32.000
Estonya	17.200	14.900	15.800	17.300	18.300	18.800
İrlanda	32.900	30.100	31.400	32.300	32.900	32.500
Yunanistan	23.200	22.300	21.600	20.300	19.500	:
İspanya	25.900	24.200	24.200	24.300	24.400	24.500
Fransa	26.700	25.500	26.600	27.400	27.700	27.800
Hırvatistan	16.200	14.900	14.700	15.200	15.600	15.600
İtalya	26.000	24.300	25.100	25.500	25.600	25.200
GKRY	24.800	23.400	23.600	23.500	23.400	22.100
Letonya	14.600	12.700	13.500	15.000	16.400	17.300
Litvanya	16.100	13.600	15.100	16.900	18.300	19.100
Lüksemburg	65.800	59.200	64.000	66.700	67.100	67.900
Macaristan	15.900	15.300	16.100	16.900	17.000	17.200
Malta	20.300	19.800	21.300	21.600	22.100	22.700
Hollanda	33.500	31.000	31.700	32.500	32.500	32.600
Avusturya	31.100	29.500	30.900	32.300	33.100	33.200
Polonya	14.100	14.200	15.400	16.400	17.100	17.500
Portekiz	19.500	18.800	19.600	19.300	19.400	19.400
Romanya	12.200	11.700	12.400	12.900	13.600	13.900
Slovenya	22.700	20.200	20.600	21.200	21.400	21.300
Slovakya	18.100	17.000	18.100	18.900	19.400	19.600
Finlandiya	29.700	26.900	27.900	29.100	29.400	28.700
İsveç	30.900	28.200	30.200	31.400	32.200	32.700
Birleşik Krallık	28.600	26.300	26.300	26.400	26.600	27.200
Türkiye	11.700	10.900	12.200	13.400	:	:

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

¹⁶⁶ Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

EK 6: AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşgücü Piyasası Göstergeleri

Tablo 1: 2008 Yılı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşgücü Piyasası Göstergeleri¹⁶⁷

Ülke/Gösterge	Kadın İstihdamı (%)	Erkek İstihdamı (%)	Toplam İstihdam (%)	İşsizlik (%)	Genç İşsizliği (%)
AB (28 Ülke)	58,9	72,6	65,7	7,0	15,9
Avro Bölgesi	58,6	73,1	65,8	7,6	16,1
Belçika	56,2	68,6	62,4	7,0	18,0
Bulgaristan	59,5	68,5	64,0	5,6	11,9
Çek Cumhuriyeti	57,6	75,4	66,6	4,4	9,9
Danimarka	74,1	81,6	77,9	3,4	8,0
Almanya	64,3	75,8	70,1	7,4	10,4
Estonya	66,6	73,7	70,1	5,5	12,0
İrlanda	60,1	74,5	67,4	6,4	13,3
Yunanistan	48,6	74,4	61,4	7,8	21,9
İspanya	55,4	73,3	64,5	11,3	24,5
Fransa	60,3	69,7	64,9	7,4	19,0
Hırvatistan	52,7	67,3	60,0	8,6	23,7
İtalya	47,2	70,2	58,6	6,7	21,2
GKRY	62,9	79,2	70,9	3,7	9,0
Letonya	65,2	71,5	68,2	7,7	13,6
Litvanya	61,8	67,2	64,4	5,8	13,3
Lüksemburg	55,1	71,5	63,4	4,9	17,3
Macaristan	50,3	62,7	56,4	7,8	19,5
Malta	37,7	72,9	55,5	6,0	11,7
Hollanda	71,1	83,2	77,2	3,7	8,6
Avusturya	64,8	76,8	70,8	4,1	8,5
Polonya	52,4	66,3	59,2	7,1	17,2
Portekiz	62,5	73,8	68,0	8,8	21,6
Romanya	52,5	65,7	59,1	5,6	17,6
Slovenya	64,2	72,7	68,6	4,4	10,4
Slovakya	54,6	70,0	62,3	9,6	19,3
Finlandiya	69,0	73,2	71,1	6,4	16,5
İsveç	71,8	76,7	74,3	6,2	20,2
Birleşik Krallık	65,7	77,4	71,5	5,6	15,0
Türkiye	23,5	66,6	44,9	10,0	18,5

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 22.03.2016).

¹⁶⁷ Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

Tablo 2: 2013 Yılı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşgücü Piyasası Göstergeleri¹⁶⁸

Ülke/Gösterge	Kadın İstihdamı (%)	Erkek İstihdamı (%)	Toplam İstihdam (%)	İşsizlik (%)	Genç İşsizliği (%)
AB (28 Ülke)	58,8	69,4	64,1	10,9	23,7
Avro Bölgesi	58,2	68,7	63,4	12,0	24,4
Belçika	57,2	66,4	61,8	8,4	23,7
Bulgaristan	56,8	62,1	59,5	13,0	28,4
Çek Cumhuriyeti	59,6	75,7	67,7	7,0	18,9
Danimarka	70,0	75,0	72,5	7,0	13,0
Almanya	69,0	78,0	73,5	5,2	7,8
Estonya	65,7	71,4	68,5	8,6	18,7
İrlanda	55,9	65,1	60,5	13,1	26,8
Yunanistan	39,9	57,9	48,8	27,5	58,3
İspanya	50,3	59,2	54,8	26,1	55,5
Fransa	60,4	67,9	64,1	10,3	24,9
Hırvatistan	48,6	56,5	52,5	17,3	50,0
İtalya	46,5	64,7	55,5	12,1	40,0
GKRY	57,0	67,0	61,7	15,9	38,9
Letonya	63,4	66,8	65,0	11,9	23,2
Litvanya	62,8	64,7	63,7	11,8	21,9
Lüksemburg	59,1	72,1	65,7	5,9	16,9
Macaristan	52,6	63,7	58,1	10,2	26,6
Malta	47,0	74,1	60,8	6,4	13,0
Hollanda	69,0	78,2	73,6	7,3	13,2
Avusturya	66,9	76,0	71,4	5,4	9,7
Polonya	53,4	66,6	60,0	10,3	27,3
Portekiz	57,9	63,5	60,6	16,4	38,1
Romanya	52,6	67,6	60,1	7,1	23,7
Slovenya	59,2	67,1	63,3	10,1	21,6
Slovakya	53,4	66,4	59,9	14,2	33,7
Finlandiya	67,8	69,9	68,9	8,2	19,9
İsveç	72,5	76,3	74,4	8,0	23,6
Birleşik Krallık	65,8	75,4	70,5	7,6	20,7
Türkiye	29,7	69,5	49,5	9,0	17,1

Kaynak: EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Erişim Tarihi: 22.03.2016).

¹⁶⁸ Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle ESSPROS veri tabanında en son güncel veriler 2013 yılına ait olduğu için 2008-2013 yılları arası verileri kullanılmıştır.

EK 7: Türkiye’de Sosyal Sigorta Kapsamı ve Aktif/Pasif Oranı

Sigortalı/Yıl	2009	Değ.(%)	2010	Değ.(%)	2011	Değ.(%)	2012	Değ.(%)	2013	Değ.(%)	2014	Değ.(%)	2015	Değ.(%)
I- AKTİF SİGORTALILAR	15.096.728	0,4	16.196.304	7,3	17.374.631	7,3	18.352.859	5,6	18.886.989	2,9	19.821.822	4,9	20.773.227	4,8
1- Zorunlu	13.088.553	1,5	14.161.165	8,2	15.453.320	9,1	16.501.281	6,8	17.129.452	3,8	18.097.988	5,7	19.053.526	5,3
2 - Çıracak	321.649	29,0	349.581	8,7	298.180	-14,7	306.617	2,8	320.730	4,6	359.948	12,2	392.908	9,2
3- Y.dışı Topluluk	35.930	-25,8	25.778	-28,3	32.867	27,5	34.600	5,3	34.987	1,1	28.297	-19,1	29.926	5,8
4 - Tarım (4/a)	178.541	-18,1	152.802	-14,4	124.911	-18,3	85.717	-31,4	62.988	-26,5	46.996	-25,4	40.615	-13,6
5 - Tarım (4/b)	1.014.948	-10,0	1.101.131	8,5	1.121.777	1,9	1.056.852	-5,8	928.454	-12,1	864.468	-6,9	797.334	-7,8
6 - Muhtar	15.200	8,0	14.348	-5,6	12.559	-12,5	11.452	-8,8	10.524	-8,1	15.447	46,8	14.544	-5,8
7- İsteğe Bağlı (*)	441.907	-10,0	391.499	-11,4	331.017	-15,4	356.340	7,6	399.854	12,2	408.678	2,2	444.374	8,7
II- PASİF SİGORTALILAR	9173780	4,9	9518704	3,8	10.015.071	5,2	10.282.732	38,7	10.595.966,0	2,1	10921001	3,1	11385745	4,2555
1 - Yaşlılık	6.228.816	5,3	6.473.492	3,9	6.816.806	5,3	7.065.881	35,0	7.284.036	3,1	7.504.323	3,0	7.854.890	4,7
2 - Malullük	105.095	1,8	107.346	2,1	109.382	1,9	112.241	-11,4	112.320	0,1	116.241	3,5	118.801	2,2
3 - Vazife malulü	6.543	2,2	6.608	1,0	6.711	1,6	6.858	56,9	6.921	0,9	11.536	66,7	11.939	3,5
4 - Ölen Sigortalıların Haksahipleri	2.701.320	4,3	2.796.306	3,5	2.944.768	5,3	3.057.453	51,0	3.049.522	-0,3	3.142.384	3,0	3.249.004	3,4
5 - İşkazası Sonucu SİG Geliri Alan	57.422	1,3	58.499	1,9	58.979	0,8	60.657	-56,3	61.467	1,3	62.179	1,2	65.479	5,3
6- İşkazası Sonucu SİÖ Gel. Al. Hak.	74.584	1,8	76.453	2,5	78.425	2,6	79.642	2,9	81.700	2,6	84.338	3,2	85.632	1,5
III- BAĞIMLILAR	33.989.891	2,3	35.470.436	4,4	36.348.317	2,5	33.807.725	-43,2	32.939.205	-2,6	33.940.086	3,0	34.786.165	2,5
Aktif/ Pasif Oranı	1,78		1,84		1,87		1,90		1,91		1,94		1,94	
IV-ÖZEL SANDIKLAR	331.205	2,5	341.103	3,0	350.890	2,9	356.040	-4,0	367.205	3,1	377.800	2,9	386.572	2,3
Özel Sandıklar Aktif/Pasif Oranı	1,33		1,37		1,41		1,42		1,50		1,54		1,57	
TÜRKİYE NÜFUSU (TÜİK ADNKS)	72.561.312		73.722.988		74.724.269		75.627.384		76.667.864		77.695.904		78.741.053	
SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMI	58.591.604	2,2	61.526.547	5,0	64.088.909	4,2	62.899.356	-16,9	62.789.365	-0,17	65.060.709	3,62	67.331.709	3,49
V-SİGORTALI NÜFUS ORANI (%)	81%		83%		86%		83%		81,9%		83,7%		85,5%	
KAPSAM DIŞI NÜFUS ORANI (%)	19%		17%		14%		17%		18%		16%		14%	

Kaynak: SGK istatistikleri. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 13.05.2016)

ÖZET

ERDOĞAN, Eyüp Serdar, Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ, 182 s.

Bu tez çalışmasında karşılaştırmalı olarak AB ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları incelenmek suretiyle Türkiye’nin AB ülkeleri arasındaki yerinin tespiti amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde çalışmanın metodolojisi açıklanmakta ve sosyal güvenlik sistemleri ve sosyal güvenliğin evrensel ilkeleri incelenmektedir. Ayrıca AB’de ortak sosyal güvenlik uygulaması ile sosyal güvenliğin koordinasyonu ele alınmaktadır.

İkinci Bölümde ise sosyal güvenlik harcamaları incelenmiştir. Öncelikle AB ülkeleri ve Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sistemlerinden yapılan sosyal güvenlik harcamaları ve harcamalar sonucunda oluşan açıklar incelenmiş; takiben primsiz/katkısız sistemleri de içeren sosyal koruma harcamaları; ardından seçilmiş bazı AB ülkeleri ile Türkiye’deki sosyal koruma harcamalarının sigorta kollarına dağılımı karşılaştırılmıştır. Çalışmanın Üçüncü Bölümünde ise bir önceki bölümden elde edilen verilere dayalı olarak genel bir değerlendirme ve analiz yapılmıştır. Ayrıca Türkiye’de primli/katkılı sosyal güvenlik sisteminde oluşan sosyal güvenlik açığının yapısı ve açığı meydana getiren etmenler irdelenmiştir.

Çalışma sonucunda Türkiye’de hem sosyal güvenlik ve sosyal koruma harcamalarının AB ülkelerine göre son derece düşük düzeyde kaldığı; sosyal güvenlik açığının ise AB ülkelerine göre son derece yüksek olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

ERDOĞAN, Eyüp Serdar, Analysing of Social Security Expenditures in the European Union Countries and Turkey, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ, p. 182

In this thesis, it is aimed to determine Turkey's position among EU countries by analysing social security expenditures comparatively in the EU countries and Turkey. In this context, this thesis consists of three parts. In the first part, methodology of the study has been explained and social security systems and universal principles of the social security have been examined. Furthermore, common social security approach and coordination of the social security in the EU has been analysed.

In the second part, social security expenditures have been examined. First of all, social security expenditures which have been made through contributory social security systems and deficits which are occurred as a consequence of expenditures have been analysed; following that, social protection expenditures which also include non-contributory systems and social protection expenditures according to insurance schemes for some of the selected EU countries and Turkey have been compared. In the third part of the study, a general review and analyse has been done according to data in the previous part of the study. Also structure of the social security deficit in the contributory social security system and reasons of the deficit have been scrutinized.

As a consequence of this study, it has been determined that Turkey's both social security and social protection expenditures are very low compared to the EU countries and social security deficit is very high according to the EU countries.